

ІВАН ПЕТРЕНКО

РОЗКУРКУЛЕННЯ

**ТА ІНШІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
ПРОЦЕСИ НА ОЛЕКСАНДРІВЩИНІ
В 30-х РОКАХ XX ст.**

Кіровоград-2011

ББК 63,3 (4Укр – 4Кір -5Оле)
УДК 94 (477.65)

П 30

Петренко І.Д.

Розкуркулення та інші суспільно-політичні процеси на Олександрівщині в 30-х роках ХХ ст. Документи свідчать.- Кіровоград: Центрально-Українське видавництво. – 2011. – 280 с.

Книга продовжує розповідь про трагічний процес нищення селянства Олександрівщини (Кіровоградська область) шляхом їх «розкуркулення», здійсненого владою впродовж лютого-березня 1930 року, містить списки «розкуркулених» висвітлює й інші аспекти тодішнього життя краю.

Рецензенти:

Т.Т.Дмитренко - кандидат історичних наук, м.Кіровоград,

М.М.Гарба – кандидат історичних наук, м.Кіровоград.

За сприяння у виданні книги автор щиро дякує: Любові Гаменко (Хоньці), Віктору Лозі, протоієрею Володимиру (Кузику), Юрію Кравченку, Петру Бондаренку, Юрію Закревському, Павлу Альшевському, Олександру Шпильовому (сmt Олександрівка), Івану Богаченку (с.Красносілка).

Особлива подяка – громадській організації **«Земляцтво Олександрівщини»** (м.Київ) та особисто Юрію Зелінському, Володимиру Кобзарю, Анатолію Закревському, Валерію Нестеренку, Анатолію Шишаку, Володимиру Добровольському, Олександру Чумаку, Сергію Луньову.

В книзі використані власні архіви Владислава Дяченка (с.Іванівка), Миколи Коломійця (с.Красносілка), Мотрі та Олексія Дроботів, Наталії Вихрист (с.Івангород), Надії Скорець (сmt Олександрівка) – ними вони щедро і беззастережно поділилися з вдячним автором.

ISBN 978-966-1588-63-8

© І. Петренко, 2011

© Оформлення, оригінал-макет КП
«Центрально-Українське
видавництво», 2011

Зміст

1. Хто такі «куркулі».	4
2. Накази, постанови, директиви щодо «розкуркулення» на території Олександрівського та Єлизаветградківського районів.	11
3. Звіти уповноважених про хід «розкуркулення» в селах Олександрівського району.	29
4. «Куркулі» другої та третьої категорій, списки «куркулів».	42
5. Формальні ознаки «куркульських» господарств, анкети, описи майна «куркулів».	89
6. «Розкуркулення» в Єлизаветградківському районі – участь в цьому процесі ДПУ.	103
7. Заяви, скарги, прохання від «куркулів» та членів їхніх родин, адресовані до державних органів, та реагування на них влади.	110
8. «Волинка».	147
9. «Куркульські виселки».	157
10. «Лишенці». Арешти селян.	190
11. Долі «куркулів» Олександрівщини.	209
12. Культурне життя Олександрівщини в переддень «колективізації» та «розкуркулення».	217
13. Наступ на церкву, віруючих та священнослужителів.	236
14. «Викачки хліба» в 1931 році. Генеральна репетиція голодомору.	257

*Хто має право примусить людину?
Хто може ніч обернути за днину?
І хто такий мудрий, щоб зразу нас всіх
повісив за правду, єдиний наш гріх?
П. Тичина*

1.ХТО ТАКІ «КУРКУЛІ»

З початком проведення «суцільної колективізації», що розпочалася в СРСР узимку 1930 року, більшовицька влада масово здійснила так зване «розкуркулення». Автор дає такі тлумачення деяким термінам та процесам, які найчастіше зустрічаються в книжці:

«розкуркулення» – відбирання владою у частини селян, таврованих як «куркулі», належної їм землі, худоби, реманенту, житла, одягу, харчів та зміна (погіршення) для них в обов'язковому порядку місць та умов проживання. «Розкуркулення» було одним із засобів подолання економічних і соціально-політичних проблем, які виникли внаслідок більшовицьких експериментів на селі.

«Куркулі» – селяни, які, на думку влади, могли б чинити (і часом чинили) спротив насильницькій колективізації, хлібозаготівлям, і яких влада намагалася ліквідувати, ізолювати, позбавити будь-яких прав, а багатьом - і життя, обмеживши таким чином їхні можливості чинити будь-який опір у 1928 та наступних роках. Готуючись до «масової ліквідації куркулів», Раднарком УСРР 15 серпня 1929 року ухвалив постанову "Про ознаки куркульських господарств, на які ширяться правила Кодексу законів про працю УСРР", згідно з якою «куркульським» вважалося тільки те господарство, яке мало млин, олійницю, круподерню, систематично використовувало найману працю, здавало в оренду машини з механічними двигунами, або ж таке, що мало прибуток 300 карбованців на їдця, але не менше 1500 карбованців на господарство.

*На фото: селянська родина. 20-і роки XX ст. Олександрівщина.
З фондів Олександрівського районного краєзнавчого музею.*

Однак великої майнової прірви між селянами не було. До 1923 року всі вони без винятку отримали від влади землю пропорційно кількості їдців і розпочали господарювати практично в однакових умовах. Тому лише кількість і якість їхньої праці визначали рівень прибутків кожної окремої сім'ї. Про «багатства куркулів» тогочасного Олександрівського району свідчить той факт, що з 243 сімей, вписаних владою до основного списку «розкуркулених» за 2-ю категорією в лютому 1930 року, молотарки - незаперечну ознаку певного достатку селян, - мали тільки п'ять господарів: Досужий В.І. (с.Бірки Другі), Вихрист С.І. (с.Івангород), Гречкосій Ф.Н. (с. Стара Осота), Циглим В.К. та Крюченко О.К. (с.Бовтишка).

Селян-«куркулів» у процесі «розкуркулення» поділили на **три категорії**, визначивши представникам кожної з категорій різні життєві шляхи. Насправді ж влада

«розкуркулювала» не стільки за економічними, скільки за політичними ознаками, тобто, – всіх «неблагонадійних» та нестриманих на слово, часто незалежно від статків, віку, сімейного стану. Багатьом селянам просто не пощастило, тож перетворилися на «куркулів».

До **«куркулів» 1-ї категорії** віднесли найавторитетніших, найактивніших противників політики «корінного перелому на селі». Деякі з таких «куркулів» свого часу боролися проти більшовицької влади, інші могли цю боротьбу продовжити чи очолити населення певного села, хутора на боротьбу, протест. «Куркулів» 1-ї категорії або розстрілювали відразу, або кидали в концтабори. Їхні родини «розкуркулювали» та висилали.

До **«куркулів» 2-ї категорії** зараховували селян, які брали активну участь у зборах, перечили в чомусь владі, сумнівалися в доцільності її дій, не виконували планів хлібозаготівлі, не хотіли «добровільно» записуватися до колгоспів, були в чому-небудь невгодні представникам місцевої сільської влади (задавлені сусідські суперечки, родинні конфлікти, звичайна заздрість) тощо. «Куркулі» 2-ї категорії підлягали «розкуркуленню» та виселенню разом з сім'єю за межі України, переважно до Архангельська, Вологди, Котласа, на Північний Урал.

До **«куркулів» 3-ї категорії** зараховували селян – пасивних учасників усіх подій на селі на межі 20-30 років, які не поспішали записуватися до колгоспів, співчували, а то й допомагали «куркулям», переховували хліб від конфіскації, привселюдно не підтримували дії влади, але й не чинили активного опору, за що влада багатьох з них визначила потенційно небезпечними для себе. «Куркулів» 3-ї категорії «розкуркулювали» та виселяли за межі сіл до іншого району чи округу, або за межі сільради, але у своєму районі, – на найнепридатніші земельні наділи, т.зв. «виселки», визначивши для них єдиний тип житла – землянки, або курені.

На фото: молоде подружжя, яке щойно побралось: Марія та Андрій Соколи. 1918 р. Андрію виповнилося 24 роки. Олександрівщина. З архіву В.В.Дяченка.

Серед «розкуркулюваних» були ще й так звані **«куркулі-експертники»** - працюючі українські селяни, які здобули певних статків наполегливою працею впродовж 1923-1927 років, але яких з 1928 року обклали такими непосильними податками («планами»), що виконати їх, як би тяжко вони не працювали, не було ніякої змоги. «Експертами» у визначенні розміру податку виступали зазвичай представники сільської влади. За несплату податків «куркулів-експертників», яких ще називали «плановиками», штрафували і «розкуркулювали», заносючи до будь-якої **«категорії»**.

Чітких кордонів визначень між категоріями «куркулів» не існувало. Це спричинило величезні зловживання влади, неймовірну сваволю в ставленні перш за все до тих селян, які грамотно вели своє господарство. Будь-який факт

захисту хліборобами свого майна, права вижити, сумніви в доцільності запропонованих владою реформ відразу кваліфікувалися як «куркульські» вилазки - дії «класового ворога», тож з усією люттю нещадно каралися – «розкуркуленням», арештами...

У контексті «розкуркулення» варто згадати й **«активістів»** - невелику частину жителів села, переважно незаможну, які були помічниками влади в усіх її заходах. Одні з них щиро повірили більшовицьким гаслам, тож активно й безкомпромісно втілювали їх у життя. Інші переслідували матеріальні цілі, тож, цинічно прирікаючи на смерть своїх односельців, отримували за це як винагороду одяг, харчі, житло «розкуркулених». Влада називала їх ще «буксирниками», а народ – «торбохватами».

Як би не різнилися долі «куркулів», зарахованих до різних категорій, всі вони мали спільне – у визначений владою день і час вони доценту грабувалися та розпочинали нове життя в концтаборах, спецпоселеннях або на «виселках». Тавро «куркуль» чіплялося владою не тільки до дорослих селян, а й до їхніх дітей, смерть серед яких у нелюдських умовах була надзвичайною високою.

«Розкуркулення» на території Олександрівського району Кіровоградської області, як і по всій Україні, розпочалося ще в 1928 році. Того року, зокрема, влада «розкуркулила» та вислала за межі України «як соціально небезпечного елемента» Бойко Домну Аврамівну - неписьменну домогосподарку з с.Цвітне. Вона повернулася додому у 1934 році, проте в липні 1937 року її заарештували вдруге. Трійка УНКВС Одеської області засудила жінку до восьми років ув'язнення у виправно-трудових таборах¹. Розкуркулення тривало також і в 1929 році.

Масове «розкуркулення» в районі відбулося в лютому 1930 року, тривало впродовж кількох весняних місяців одночасно з проведенням так званої «суцільної колективізації». Знищення селян з тавром «куркуль»

¹ Реабілітовані історією. Кіровоградська область (далі – РІКО). - Кіровоград, 2007. - Т.4. - С.42.

відбулося також і в наступні роки. Особливо «врожайними» виявилися 1931-1934, 1937-1938 роки, від чого список «куркулів» Олександрівщини набагато зріс. Переслідували окремих «куркулів» до початку війни та відразу після неї. В 1948 році влада відновила депортації селян до Сибіру. Цими засланнями намагалися утвердити жорстку дисципліну в колгоспах вже в післявоєнний час.

Характер і методи «розкуркулення» на Олександрівщині загалом були типовими для всієї України. Хіба що варто згадати деякий «гуманізм» щодо матерів, чиї діти на момент «розкуркулення» тяжко захворіли. Таких випадків задокументовано аж три. Кільканадцяттеро престарілих і немічних «куркулів» залишили в селах, зате відправили до Архангельська їхніх дітей та внуків. Але це теж були поодинокі факти.

У 1954 році держава офіційно відмовилася від політики обмежень щодо колишніх «куркулів» і поновила в правах тих, хто вцілів. Проте в численних анкетах завжди була присутньою графа «соціальний стан», і ще тривалий час будь-кому з тавром «куркуля» важко було здобути освіту чи професію, вибрати певне місце проживання тощо.

У пропонованій читачеві книжці ідеться про «розкуркулення» на території Олександрівського району, який остаточно сформувався на січень 1965 року в північній частині Кіровоградської області. Тож нинішня Олександрівщина має в своєму складі чимало сіл колишнього Єлизаветградківського району, що існував на початку 30-х років XX ст. як окремий район. В лютому 1931 року його приєднали до Знам'янського району, де він перебував до 1935 року. 1959 року Єлизаветградківський район ліквідували, значну частину його сіл приєднали до Олександрівського району. Найбільшими з них є Єлизаветградка, Підлісне (кол. Федвар), Букварка (кол. Буквар), Родниківка (кол. Сентове), Красносілля, Михайлівка, Цвітне та деякі інші, менші села та хутори.

Такі села сучасного Олександрівського району, як Красносілка, Ставидла, Бандурове, Ясиноватка та ін. в 30-х роках минулого століття, на час масового «розкуркулення»,

належали до Кам'янського району Шевченківського округу, а пізніше також були приєднані до Олександрівського району. В 1931 році Олександрівський район включили до Кам'янського району Київської області, а в 1935 році район утворено знову. Тоді ж почала виходити друком олександрівська районна газета «Більшовицький шлях», а до того – кам'янська районна газета «Колективна праця», - неочищені джерела з історії краю.

Документи, що використані в цій книжці, дають змогу встановити майже максимальну кількість селян - жертв масового «розкуркулення», що відбулося в лютому-березні 1930 року в селах тодішніх Олександрівського, Єлизаветградківського та Кам'янського районів, що нині входять до Олександрівського району, а поряд з ними - прізвища багатьох «партійців», причетних до «розкуркулення». Картину минулого життя доповнюють матеріали з місцевої преси, які вдалося відшукати в Книжковій палаті України, в Національній бібліотеці України ім. Вернадського та в Державному архіві Кіровоградської області. У той же час встановити загальну кількість усіх «розкуркулених» в 1928 -1934 роках, або знищених як «куркулі» в 1937-1938 роках, нині навряд чи й можливо.

Великий матеріал про «розкуркулення» на території Кіровоградської області автор вмістив у книжці **«Відібране життя. (Розкуркулення на Кіровоградщині)»**, яка побачила світ у листопаді 2009 року. Про підготовку влади до «розкуркулення» в Олександрівському районі та його перебіг автор розповів на сторінках книги **«Розкуркулення на Олександрівщині (Кіровоградська область)»**, що вийшла з друку в 2010 році. Ця та дві попередні книжки доповнюють одна одну, і джерельна база частково є спільною для них.

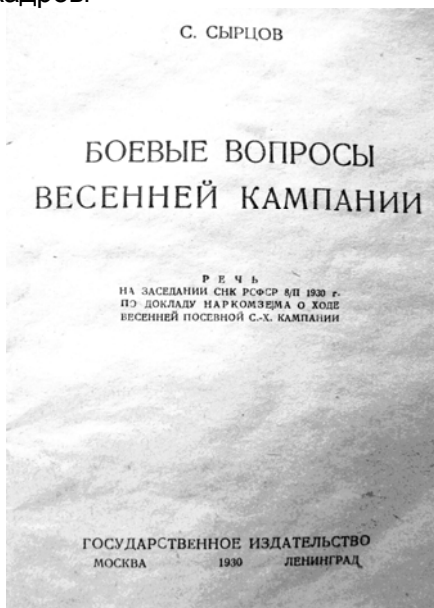
«Розкуркулення» – один з найдраматичніших епізодів в історії не тільки Олександрівщини, а й всієї України.

2. НАКАЗИ, ПОСТАНОВИ, ДИРЕКТИВИ ЩОДО «РОЗКУРКУЛЕННЯ» НА ТЕРИТОРІЇ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО ТА ЕЛИЗАВЕТГРАДКІВСЬКОГО РАЙОНІВ

Наприкінці 20-х років XX ст., після кількох років певної стабільності, викликані НЕПом, розпочалося руйнування звичного способу життя жителів нинішнього Олександрівського району, як, проте, і всієї країни, шляхом утворення т.зв. «колективних господарств». Супроводжувало процес «суцільної колективізації» масове «розкуркулення» селянських господарств, що було одним із засобів примусу селян до вступу в колгоспи та розправи над непокірними. Тоді «куркулем» влада могла проголосити будь-якого хлібороба. Ідеологом цієї політики виступило вище керівництво більшовицької партії та їх адепти в Україні – 23 січня 1930 року в Харкові ЦК КП(б)У затвердив постанову «Про заходи проти куркулів», в якій вимагалось здійснити всі заходи по «ліквідації куркульства як класу» до 15 березня. «Розкуркулення», як і «колективізація», спричинять неймовірні фізичні та моральні муки тисяч наших земляків, призведуть, прямо чи опосередковано, до їх масової смерті – дорослих, дітей... Безпосередніми виконавцями цієї роботи були представники органів влади районного та сільського рівнів.

Численні документи, що збереглися до нашого часу, поіменно вказують виконавців цього злочиння – голів райвиконкомів та секретарів райкомів партії, голів сільських рад, численних активістів та різноманітних уповноважених. Серед тих представників влади, хто очолював процес «розкуркулення» на районному рівні впродовж 1930 року: секретарі Олександрівського РПК Мітулінський,

Білоцерківський, Пірогов, Калашник, Варшавчик² - ці кадрові

На фото: книжка-інструкція про проведення весняної кампанії 1930 року. З архіву В.В. Дяченка.

перестановки в райкомі партії відбулися впродовж лютого – вересня 1930 р., а також секретар Єлизаветградківського РПК Варварич, голови Олександрівського РВК Циганенко та Рощенко³, голова Єлизаветградківського РВК Мойсюк та ін. Не зважаючи на всі їхні старання, догодити окружному керівництву вдалося не всім: на засіданні президії Шевченківського ОВК, що відбулося 13 лютого 1930 року, роботу Олександрівського райвиконкому в справі

«розкуркулення» визнали «незадовільною», що, напевне, й призвело до кадрових перестановок.

² В протоколі II-ї райпартконференції КП(б)У Кам'янського району Київської області від 25 червня 1932 р. про **Варшавчика** читаємо так: «По с.Бовтишка під час мобілізації насіння вживали методи повного знущення над колгоспниками, бідняками і середняками-одноосібниками. Організували в різних кутках так звані «штаби», ганяли людей з одного «штабу» до другого по цілим дням і ночами до повного їх змору. Деякі т.т., у тому числі і тов. **Варшавчик**, намагалися перенести цей метод мобілізації насіння й в інші села району». (З фондів Державного архіву Київської області. – Ф.Р.292.- Оп.1.- Спр.174. – Арк.120.)

*На фото: конференція «жінок-колективісток»
Олександрівщини. 24.11.1929 р. З архіву В.В.Дяченка.*

В селах району до «розкуркулення» та «колективізації» чималих зусиль доклали, вимушено чи охоче, представники сільської влади та численні «активісти». Їх прізвища зустрічаються в тогочасних документах: у скаргах «розкуркулених», в актах описів відібраного майна, в протоколах зборів, у постановах райвиконкомів та сільських рад, у звітах та «політдонесеннях» з сіл тощо. Список цих імен є надзвичайно довгим – тільки в с.Бовтишка односельців «куркулили» 68 «активістів». Тож вдумливий і уважний читач не оміне жодного з них своєю увагою. Звідки взялася така «армія» запопадливих виконавців чужої і злої волі в наших селах? Що керувало їхніми діями? Чи усвідомлювали наслідки своїх вчинків? Що розбудило в їхніх душах ненависть і злобу до своїх колишніх сусідів, а то й родичів? Чи таким вже безкінечним було їхнє щастя від виконаної пекельної роботи – пограбування та відправлення на безкінечні муки, а, часто, й вірну смерть тих, хто жив поряд з ними? Вже за рік-два

³ В документах за 1931 рік головою Олександрівського РВК згадується також **Рощенюк** – він та **Рощенко** напевне що одна й та сама особа.

самі пропадатимуть з голоду, в 37-му масово відправляться проторованою односельцями-«куркулями» дорогою в Сибір, на Колиму, а в роки нацистської окупації гинутьимуть від рук окупантів за підказкою сусідів! Чи на таке сподівалися?

*На фото: молодь с.Несваткове. 20-і роки XX ст.
З архіву В.В.Дяченка.*

Сутність «розкуркулення» селяни добре розуміли та прямо вказували на його винуватців: «...правда в тому, що то робота партійців, - сміливо стверджувала в листі на ім'я окрпрокурора дружина «куркуля» з с.Антонівка Курганська С.Г. - Їм, коли доручається яка робота, то що хочать, те й роблять й кажуть, що то маса».

Методи, якими здійснювалося «розкуркулення» та «колективізація» в селах нинішнього Олександрівського району, охарактеризував секретар райкому партії Мітулінський в таємному листі, що його розіслали 19 лютого 1930 року всім уповноваженим РПК: «В низці місць

добровільність замінюється примусом до вступу в колгоспи під залякування розкуркуленням, позбавлення виборчих прав і т. ін., внаслідок чого в число розкуркулених інколи попадає частина середняків і навіть бідняків, відсоток позбавленців сягає 15-20 %, спостерігаються факти виключно грубого, злочинного, безобразного поводження з населенням з боку деяких низових робітників ... (арешти середняків, навіть бідняків, розподіл майна та ін.).

Подібна ситуація виникла і в Єлизаветградківському районі. Зокрема, «ряд скривлень» лінії партії «припущено» в с.Красносілля – «розкуркулюючи» селян, місцеві комуністи, покидавши свої хати, перебралися в «куркульські», їхній приклад наслідували сільські комсомольці. В с.Бовтишка «активіст» К.Косенко, маючи власну хату, заволодів ще й «куркульською». В «куркульські» хати вселилися «активісти» с.Сентове. «Колектив Соза» в Олександрівці розвалив хату в наймита і батрака Атамася І.Ф. «Скажіть, будь ласка, - звертався в заяві до окружного прокурора Іван Філонович Атамась, - чи має право колектив незаможницькі хати валяти?» Зруйнували будови в «куркуля» Лисенка Д.Ю. з с.Івангород. Голова Омельгородської сільської ради власноруч зруйнував піч у хаті «куркульської» дочки Федченко Явдохи, чим зробив будівлю непридатною для проживання.

Архівні документи, з якими ознайомиться читач в цьому розділі, розкривають сам механізм «розкуркулення» – це направлення контрольних цифр по «розкуркуленню» до району та кожного села (орієнтовні цифри щодо кількості «розкуркулених» затвердили 3 лютого 1930 р. на позачерговому засіданні Олександрівського РПК), проведення різноманітних зборів у селах щодо персонального визначення сільських «куркулів» до певного дня (до 7 лютого 1930 року), затвердження списків «куркулів» на рівні району (8 лютого 1930 року) та округу (13 лютого 1930 р.), «помилювання» деяких «куркулів» (сліпих, старих, німечиних), організація та безпосереднє вивезення «куркульських» родин у визначений день на

конкретну годину до залізничної станції на чолі з членом партії - уповноваженим (до ст. Кам'янка 28 лютого на 10 год. ранку – для «куркулів» тогочасного Олександрівського району та цього ж дня до ст. Шостаківка – для «куркулів» Єлизаветградківського району), виселення за межі села «куркулів» III-ї категорії, організація для них «виселків» на непридатних землях тощо. Більшість документів мають гриф «таємно», деякі з них вручалися адресату, як правило, ним був «уповноважений», під розписку, тож вони підлягали поверненню до РПК чи РВК, що неспростовно доказує - влада організувала сам процес «розкуркулення» та всіляко його втаємничувала.

*На фото: молодий з боярином. с.Янівка (Іванівка).
20-і роки XX ст. З архіву В.В.Дяченка.*

Досить поблажливою влада виявилася в ставленні до «торговців та непманів», які натруджували свої руки не за

плугом чи під час косовиці, а за прилавком свого магазину, часто обважаючи тих же селян, і рясний піт зі свого чола крамарі витирали не в жнива, а в прохолоді своїх крамниць, підраховуючи денну виручку. 11 лютого 1930 року на засіданні Олександрівського РПК, протокол №28, вирішили все-таки вилучити в них майно, проте через три дні – 14.02.1930 р., райвиконком направив Олександрівській сільській раді листа, в якому наказав, що «майно торговців та непманів, що мешкають в Олександрівці, конфіскації нарівні з глиталями не підлягає». Проте незаперечно – з приватною торгівлею влада теж згодом розправилася, особливо не вдаючись при цьому до репресій щодо містечкових крамарів. «Глиталями» влада проголосила винятково хліборобів.

Мовою документів:

Протокол №2
позачергового зачиненого засідання Олександрівського РПК
від 3.02.1930 р.

Присутні: члени РПК тов. Мітулінський, Калашников, Циганенко, Долматов, Білоцерківський, представник ОВК т. Ромашин, уповноважений ДПУ т. Чернобильський.

Слухали: про переведення практичної роботи по висилці за межі району куркулів та контрреволюційного елементу та телеграми в цій справі від 2.02.30 р. (тов.Мітулінський).

Ухвалили: 1.В зміну постанови РПК від 1.02.30р. щодо термінів по висилці куркулів-експлуататорів та контрреволюційного елементу встановити останній термін проведення на загальних батрацько-бідняцьких, КНС зборах на селі щодо винесення постанов про висилку і складання списків до 7.02.30 р.

2.Доручити фракції РВК 8.02.30 р. розглянути і ствердити списки з сел на виселяємих за межі району.

3.Орієнтовні цифри щодо висилки з сел куркульського елементу затвердити. Що ж торкається решти контрреволюційного

елементу доручається селпарткомам і особисто т. Чернобильському їх виявити на місці в селах і протоколи з оформлення куркулів провести через загальні збори бідняків та середняків.

4.[...]

5.Переведенню всієї цієї роботи придати великого політичного значіння, ув'язавши в'ю цю роботу з підвищенням на вищий щабель переведення суцільної колективізації.

3.02.1930 р. Секретар РПК Мітулінський
с. Олександрівка
ДАКО⁴. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.56. - Арк.41.

Витяг

з протоколу №28 засідання Олександрівського РПК
від 11.02.1930 р.

Слухали: таємного листа ОПК від 7.02.1930 р. та телеграму ОПК 362 від 10.02.1930 р. в справі виселення куркульсько-контрреволюційного елементу за межі району. (тов. Мітулінський).

Ухвалили: 1. Визначену ОПК контрольну цифру по району куркульсько-контрреволюційного елементу по всіма трьома категоріям прийняти до виконання як максимальні.

2-4. [...].

5.Вважати за неприпустиме що й до цього часу не виконана директива РПК в часті оформлення справ по вилученню майна у торговців села Олександрівка, тому запропонувати т.Тищенку та т.Валаху⁵ в терміновому порядку виконати попередню директиву РПК.

12.02.1930 р. Секретар РПК Мітулінський
с. Олександрівка Керуючий справами РПК Скригін
ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.56. - Арк. 53.

⁴ Державний архів Кіровоградської області.

⁵ Валах Демид – член партії, член Олександрівського РВК, відповідав за «розкуркулення» та «колективізацію» в с.Бірки Перші.

Терміново, таємно-нарочитим

До уповноваженого РВК по селу _____
За постановою президії ОВК по В/селу стверджені до висилки
такі глитаї з їх сім'ями _____

Крім вище перерахованих, по В/сільраді підлягає до висилки ще
_____ глитаїв з сім'ями, а всього з переліченими вище
глитаями з сім'ями _____.

Негайно, як це умовлено на райнаradі, оформити висиласяємих
через збори, зокрема, суворо перевірити їх по дворам.

Голова РВК

Циганенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8. - Арк.322.

ПРОТОКОЛ

№35/45 засідання президії Шевченківського ОВК за 13.02.1930 р.

Присутні: члени президії ОВК т.т. Левкович, Бігайло,
Мовчан, Кривоніщенко, Саблін, Гладков, Андрущенко,
Абросимович, Заболоцький.

Кандидат на члена президії ОВК т.Бублін.

Представник уряду т. Новадовський.

Член ОВК т.Квак.

Голова – т.Левкович.

Слухали: п.748. Затвердження списків куркулів, що
підлягають виселенню з округи по Олександрівському району
(тов. Шаповалов).

Постановили: затвердити виселення за межі округи таких
куркулів разом з родинами [...] (до списку внесені 75 прізвищ. –
Авт.).

Оцінити роботу Олександрівського РВК щодо визначення
куркульських господарств, які підлягають виселенню, як
незадовільну.

Запропонувати РВК не пізніше 18.02. представити ОВК обґрунтовані матеріали на відхилені кандидатури для виконання визначеної для району цифри виселення куркульських господарств.

Печатка	Голова ОВК	Левкович
	Секретар	Кривоніщенко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8. - Арк.628.		

Терміново
До Олександрівської сільської ради

14.02.1930 р.
Олександрівський РВК

Майно торговців та непманів, що мешкають в Олександрівці, конфіскації нарівні з глитаями не підлягає.

Тому пропонується все вилучене від торговців та непманів майно, а також будівлі, негайно повернути їх власникам за винятком тих з них, які мають заборгованість перед державними та кооперативними організаціями.

Вилучене майно в останніх підлягає опису та продажу на покриття боргів на загальних підставах.

Голова РВК	підпис (нерозб.)
Секретар	підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.40.	

Олександрівський РВК
10.02.1930 р.
Негайно

До всіх сільських рад району,
крім Бірчанської та Омельгородської

Пропонується негайно виконати розпорядження РВК №1243 від 5.02.1930 р. в справі надсилки підписок про невіїзд з села.

Секретар РВК Оношенко⁶
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.50.

Терміново
До всіх сільрад Олександрівського району

Виїзд з села всім, що за постановою загальних зборів населення та сільських рад підлягають висилці, заборонено до особливого розпорядження РВК. Пропонується від кожного підлягаючого висилці відібрати підписки про невиїзд з села в той же день, як буде винесена постанова сільської ради й надіслана до РВК.

В підписці зазначити, що порушення заборони про невиїзд з села буде розглядатися як контрреволюційний вчинок з відповідними до цього висновків.

Голова РВК Циганенко
Секретар Оношенко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.51.

Олександрівський РВК

... (нерозб.) лютого 1930 р. Терміново
№789 До всіх сілрад Олександрівського району

та уповноважених РВК

Пропонується з одержанням цього негайно приступити до підготовчої роботи щодо виселення зазначених в списках родин з тим, аби без жодної затримки було переведено виселення їх в термін, про котрий буде повідомлено додатково.

⁶ Ошоенко Володимир Никифорович – член партії, у 30-і роки ХХ ст. сектерар Олександрівського РВК. З початком війни не евакуювався. Загинув від рук окупантів – взимку 1942 року, йдучи на базар, затриманий на центральній вулиці Олександрівки румунськими солдатами та до смерті ними забитий.

Зокрема пропонується:

Запропонувати висилаємим підготуватися до висилки, надавши їм право взяти з собою потрібну одіж (звичайну і теплу), найпотрібніші речі хатнього вжитку й деякі елементарні засоби виробництва, харчі за звичайною нормою на два місяці та грошей до 500 крб. на сім'ю.

Все інше майно, коли воно не конфісковане при ліквідації господарства, підлягає до конфіскації й передачі з відповідною оцінкою до колгоспів з покриттям боргу висилаємого.

[...].

Конфіскацію майна переводить уповноважений РВК за участю сільради, представника колгоспу та КНС. Конфісковане майно передається колгоспові за певними описами його.

Ощадні книжки й облигації у висилаємих відібрати, видавши розписки про відібрання.

[...].

Непрацездатні за старістю члени родини висилаємих, коли вони бажають залишитися в районі, ... подають заяви, які з висновками сільської ради ... подають до РВК 21.02.1930 р. до 7 годин вечора.

На кожну висилаємо родину заповнити по 2 анкети за прикладаємою формою. Ще раз перевірити склад висилаємих, скласти на них списки й родати до РВК 21.02.1930 р. до 7 годин вечора.

Голова РВК	Циганенко
Секретар	Оношенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.54.

Терміново, таємно

До всіх партосередків та уповноважених РПК

... Порушено принцип добровільності в колгоспному будівництві. В низці місць добровільність замінюється примусом до вступу в колгоспи під залякування розкуркуленням, позбавлення виборчих прав і т.ін., внаслідок чого в число «розкуркулених» інколи попадає частина

середняків і навіть бідняків, відсоток позбавленців сягає 15-20 %, спостерігаються факти виключно грубого, злочинного, безобразного поводження з населенням з боку деяких низових робітників ... (арешти середняків, навіть бідняків, розподіл майна та ін.).

19.02.1930 р., вих.№28/2 Секретар РПК Мітулінський
Олександрівка
ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.58. - Арк.19.

Олександрівський РВК
23 лютого 1930 р.

Терміново

До всіх сільрад
Олександрівського району
та уповноважених РВК

Цим РВК повідомляє, що на засіданні президії РВК від 22.02.1930 р. (протокол №57) розглянуто заяви членів родин виселяємих куркулів і ухвалено:

дозволити залишитися таким членам родин -

1. Перевалова Ганна - Івангород
2. Підгородецький Л.С. - Нижчі Верещаки
3. Драганець К.Савович - Китайгород
4. Бабичу Фаньку Лукичу з дружиною Ганною – Соснівка
5. Рябко Ганні – Соснівка
6. Орлику Грицьку (сліпий) – Соснівка
7. Орлику Герасиму Федоровичу – Соснівка
8. Бурому Василю Яв. та Бурій Парасці – Соснівка
9. Ковтуну Йосипу – Бовтишка
10. Зименко Якиліні – Розумівка
11. Досужій Надії – Розумівка
12. Смолінській Явдосі – Олександрівка
13. Смолінській Тетяні – Олександрівка
14. Буряк Єві – Олександрівка
15. Безкровній Парасці – Олександрівка

За безпідставністю відмовити в проханні таким членам родин висіяємих:

1. Всій родині Євтушенка Павла – Нова Осота
2. Кравченко Мотрі Гавр. – Голикове
3. Кравченко Степаниді Ф. – Голикове
4. Кравченку Якимові – Голикове
5. Мишаковим Теклі, Явдосі та Марії – Івангород
6. Діденку Карпу – Івангород
7. Зеленській Ользі Дан. – Нижчі Верещаки
8. Ткаленкам Тифанові та Дорофею – Китайгород
9. Явдошук Ганні О. – Китайгород
10. Орлик Санці Гр. – Соснівка
11. Буряк Марії Василівні – Соснівка
12. Павловській Марії Оліянівні – Соснівка
13. Павловському Митрофану Оліяновичу – Соснівка
14. Павловському Явдокиму Андрійовичу – Соснівка
15. Буряк Явдосі – Несваткове
16. Буряк Хотині – Несваткове
17. Буряк Варьці – Несваткове
18. Безкровній Харитині Яківні – Несваткове
19. Курганському Степану Максимовичу – Триліси
20. Курганській Прісці Максимівні – Триліси
21. Павловському Дмитрові – Триліси
22. Гончару Олександрю – Триліси
23. Сороченко Парасці – Триліси
24. Сороченку Ничипору – Триліси
25. Овчаренко Олександрі – Стримівка
26. Заярнюку Тимошеві М. – Бовтишка
27. Заярнюк Оксані та її дочці Якиліні – Бовтишка
28. Всій родині Гулька Прохора – Бовтишка
29. Ковтуну Якимові Йосиповичу – Бовтишка
30. Ковтун Хіврі Петрівні – Бовтишка
31. Ковтуна Якова Йосиповича родині, крім Йосипа – Бовтишка
32. Всій родині Атаманенка Мусія Калениковича – Бовтишка
33. Кравець Марині Павлівні – Кримки
34. Куценко Явдосі – Бірки I

35. Терещенко Людмилі – Бірки І
36. Брайко Хіврі – Бірки І
37. Куценку Данилу – Бірки І
38. Вовк Федорі Юмен.- Стара Осота
39. Брюховецькій Явдосі Йосипівні – Стара Осота
40. Діхтяр Ярині Андріївні – Олександрівка
41. Всій родині Бондаренка Сергія – Олександрівка
42. Костенку Івану Пр. – Олександрівка
43. Костенко Марфі Іванівні – Олександрівка
44. Самарській Насті – Олександрівка
45. Буряк Марії Іванівні – Олександрівка
46. По селу Омельгороду – всім відмовити

Голова РВК Циганенко

Секретар Оношенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.60,61.

Терміново, таємно.

Особисто уповноваженому РПК по селу

РПК пропонує: всіх затверджених ОВК до виселення по Вашому селу куркулів з їх родинами, за винятком тих, яким РВК дозволив залишитися в районі, доставити на ст. Кам'янка на 10 год. ранку 28.02. 1930 р. Доставку перевести в тому порядку, як це умовлено було на райнаradі, а саме:

1. Сім'я виселяємого попереджається про час висилки напередодні вечором, цебто 27.02.1930 р. вечором.

2. Підводи рухаються з села 28.02.1930 р. ранком (о 6 год. ранку), щоб ні в якому разі не пізніше 10 год. того ж дня приїхати на ст. Кам'янка. Віддаленим селам дозволяється виїхати о 4 год. ранку, проте і їм рекомендовано якомога запобігти їхати затемно – слід краще запрягти по 3-х коней на підводу, щоб, виїхавши з села завидно, прибути в Кам'янку точно о 10 год. ранку.

3. 27.02.1930 р. вечором ще раз скликати бригади, які знов ретельно проінструктувати, а перед скликом – ще раз переглянути їх склад з погляду політичної надійності кожного

бригадира. На інструктажі ще раз загострити увагу бригадирів на справі охорони підвід.

4. Цього ж таки 27.02.30 р. ранком, або дньом, скликати відчинені збори КНС в купі з активом та неорганізованою біднотою, на яких обговорити питання про перебіг колективізації і підготовки до посів кампанії на селі. В ході обговорення чітко загострити увагу маси на великому політичному, класовому значенні справи висилки куркулів для успіху колективізації, це б то для інтересів бідноти і середняків.

5. Протягом 25-26.02. 30 р. ще раз перевірити готовність виселяємих до висилки (одяг, харчі, струмент, гроші – коли вони є)...

6. На чолі сільської колони виселяємих обов'язково повинні стояти Ви персонально, як уповноважений.

7. 1-го березня не пізніше 12 год. дня надішліть в РПК верхівцем інформполітлисти про політичні підсумки виселення.

8. Для керівництва при організації справи виселення надсилаємо таємну інструкцію ОДПУ, яку Вам належить під Вашу особисту партійну і судову відповідальність повернути в РПК 1.03.30 р.

22.02.1930 р.

Секретар

РПК

Мітулінський

Олександрівка

ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.58. - Арк.12.

ТЕЛЕГРАМА

Голові РВК

23.02.1930 р. з Черкас

Звертаю вашу увагу на втечі виселенців. Пропонуємо організувати належне стеження. Нині припинити видачу будь-яких посвідчень.

Левкович

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.62.

Зовсім таємно, належить поверненню до РПК 1.03.1930 р.
Уповноваженому РПК тов. _____

Додаткова схема питань по підготовці до відправки виселяємих:

1.27.02.30 р. під вечір скликати бригади, де остаточно перевірити їх готовність та склад призначених до бригад по висилці.

2.Поставити 27.02.30 р. під вечір охорону, а як потрібно, то і раніше.

3.Перевірити готовність підвід та кучерів.

26.02.1930 р.

Секретар

РПК

Мітулінський

Олександрівка

ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.58. - Арк.16.

Таємно

До Шевченківського ОПК

На в/№53 сс на 6.03.30 р. про те, що голова Соснівської сільради при вилученні майна у куркуля Орлика В. присвоїв собі 10 ряден та 10 кож для кожухів.

Після перевірки цього вияснилося, що цих ряден та кож головою сільської ради не присвоєно, а куплено родичами голови с/р Павловського Самуїла. Після перевірки зазначених фактів призначено термінове усунення голови с/р Павловського Самуїла та притягнення останнього до відповідальності.

22.03.1930 р.

Секретар РПК Мітулінський

Олександрівський РПК

ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.58. - Арк.26.

Протокол №4

районних партійних зборів членів і кандидатів партії

Єлизаветградківського району від 13.04.1930 р.

Присутніх членів партії 70, кандидатів – 14, активу ЛКСМУ – 14.

Порядок денний:

1. Про вирішення останнього пленуму ОПК та про стан колективізації.

Слухали: доповідь про вирішення останнього пленуму ОПК та про колективізацію. Доп. тов. Варварич – секретар РПК.

Висловились:

[...]

т.Аністратенко – під час переведення кампанії було припущено ряд скривлень лінії партії, як наприклад: Красносілля – комуністи пішли жити в куркульські хати, а свої покидали, чим створили нездорові настрої основної маси села. На помилках та нездорових явищах в парторганізації бере приклад і комсомол.

т.Волкова – деякі члени партії під час роботи гонилися за високим відсотком по колективізації (с.Сентове), що призводило до розкладу колгоспів.

т.Олейнікова – перекурчення були тому, що РПК було ухвалено колективізувати 100% господарств.

[...]

Секретар РПК Варварич
ДАКО. - Ф. П.71. - Оп.1. - Спр.73. - Арк.17.

ПОШТОТЕЛЕГРАМА

до директора Олександрівського цукрокомбінату
9.04.1930 р. м.Олександрівка

С получением сего предлагается в течении недели, но не позже 16 апреля, выселить с территории Вашего предприятия лиц, не работающих на таковом.

В течении 48 часов после получения настоящего вышлите в комиссию окрисполкома список лиц, подлежащих выселению с территории Вашего предприятия.

Председатель комиссии Кривонищенко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.312.

3. ЗВІТИ УПОВНОВАЖЕНИХ ПРО ХІД «РОЗКУРКУЛЕННЯ» В СЕЛАХ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО РАЙОНУ⁷

За кілька тижнів до масового «розкуркулення», запланованого на 28 лютого 1930 року, в села Олександрівського району виїхали уповноважені райкому КП(б)У. У місто Черкаси до окружного відділу Державного політичного управління України (далі – ДПУ) секретар Олександрівського райкому КП(б)У Мітулінський відправив «Список призначених партійців по селах району». До нього були вписані прізвища 34 уповноважених⁸. У містечко Олександрівка (районний центр Олександрівського району) для керівництва «розкуркуленням» з Черкас – центру Шевченківського округу, прибула оперативна група окружного відділу ДПУ на чолі з Чернобильським.

В селах нинішньої Олександрівщини до роботи по «колективізації» та «розкуркуленню» взялися уповноважені РПК та РВК - члени партії: Куксенко (с.Михайлівка), Брайко (с.Красносілля), Шапекта (с.Цвітне), Ніщенко (с.Федвар), Адамчук (с.Сентове), Мельник Онопрій, Мельник Григорій (с.Івангород), Сватуха Максим, Баліцький Тодось⁹ (с.Бовтишка), Тищенко Мина (с.Стара Осота), Палій Іван¹⁰ (с.Триліси) та ін. Більшість сіл мали по два уповноважених, а для Олександрівки їх визначили троє.

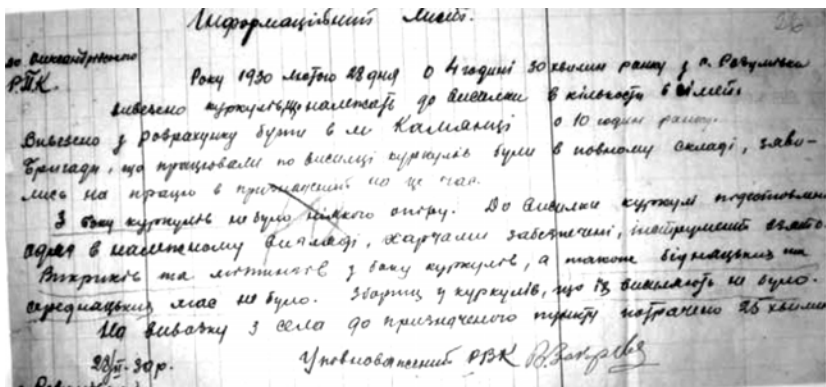
Крім, власне, місцевих уповноважених, в район прибули т.зв. «двадцятип'ятитисячники» - посланці промислових підприємств з індустріальних центрів України. Доля одного з них відома – селяни його вбили.

⁷ У межах адміністративних кордонів на 1930 рік.

⁸ ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.312.

⁹ Баліцький Тодось – вчитель Івангородської сільськогосподарської школи.

¹⁰ Палій Іван Олексійович – уродж. с.Триліси, перший комсомолец в рідному селі. На час «розкуркулення» працював завідувачим радгоспу. Після війни перебував на партійній та господарській роботі – директором цукрозаводу на Житомирщині, завідувачим транспортним відділом Кіровоградського цукротресту. Похований в с.Триліси.

На фото: інформаційний лист про висилку «куркулів» з с.Розумівка. 28.02. 1930 р.

ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк. 26.

Побувавши в кожному селі з надзвичайними повноваженнями, представники райкому партії та райвиконкому виконали всю чорнову роботу по проведенню суцільної «колективізації» на Олександрівщині, зокрема, - підготували громадську думку щодо «глітаїв-куркулів». Заодно для районного керівництва вони подали інформацію про те, кого саме потрібно затвердити «куркулями». Саме уповноважені та когорта місцевих активістів власноруч позбавили сотні селян Олександрівщини землі, майна, реманенту, худоби, одягу, харчів та, зрештою, і життя, здійснивши так зване «розкуркулення». Виключно вони спроваджували приречених, серед яких сотні малолітніх дітей, до Архангельська, звівши їх попередньо до залізничних станцій.

Про свою «роботу» уповноважені залишили чимало документів - інформаційні листи, доповідні, звіти на адресу Олександрівського райкому КП(б)У, що надходили переважно наприкінці лютого 1930 року та впродовж березня. Хоча ці документи писалися деякими уповноваженими на неякісному папері, зазвичай, олівцем, нашвидкоруч, і часом є складними для прочитання та

відтворення тексту, проте вони дозволяють досить всебічно охарактеризувати сам процес «розкуркулення» в селах районі, особисту роль кожного партійця.

1.01.1930 року датований перший «відчит» уповноваженого з села Соснівки. В інформації на адресу райкому партії подано найтипівіші виступи та запитання соснівчан під час проведення зборів по створенню колективних господарств: «Чи довго ми будемо годувати закордонних робітників хлібом?», «Чи СОЗ (ідеться про т.зв. товариства спільного обробітку землі. – Автор) не буде друга кріпаччина?», «СОЗ – вірówka бідняку на шию!», «Чому партійці не в колективах?», «В комуні степів з голоду здиhaють, а ми не хочемо!» - так заявляли чи запитували селяни Соснівки¹¹.

На фото: фрагмент інформаційного листа про хід висилки
«куркулів» з с.Триліси. 28.02.1930 р.
ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк. 25.

¹¹ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.1.

Уповноважений по селу Янівка (нині с.Іванівка Староосотської сільської ради. - Автор) звітував про кількість проведених ним зборів у селі: «...Переведено зборів 14, з них куткових – 4, виступило душ 124, з них середняків – 74, бідняків – 50 душ. На всіх зборах було присутніми: на куткових – 450 душ, на загальних – 326, на жіночих – 126, на зборах молоді – 96, на зборах терармійців – 38 душ, на зборах КНС та бідноти – 234, а всього присутніх – 1337 душ»¹². Дата на звіті відсутня, але, без сумніву, це січень - перша половина лютого 1930 року.

27 лютого 1930 року «політінформація» про висилку «куркулів» надійшла з села Івангород. У ній ішлося, зокрема, про таке: «... 26.02.30 р. було переведено збори партійного осередку і збори КНС (комітет незаможних селян. – Автор), на яких стояло питання про суцільну колективізацію. Настрій зборів був гарний. Біднота виступала активно... А потім пройшов слух, що явився один амністований бандит – Ратушний, якого було забрано органами ДПУ, і коли узнали, що дійсно він прибув, то актив зразу упав в паніку, каже, як це так, що його випустили, він буде отомщать і являється опасним для села... 27.02. розставлені сили і розподілені посильні. Настрій сили пока нічого. 2 сім'ї перевозимо у ... (нерозбірливо. - Автор). У 6 год. вечора один член сім'ї втік. Остання сім'я заявила, що він поїхав молоть у Федвар і ми зразу нарядили підводу з трьох чоловік і послали дати завдання привезти його сюда у село. Із бригадами переведено інструктаж нарізно ... (нерозбірливо. - Автор) ... виділили на кожного куркуля і по дві підводи, поставлені по квартирах по 3 чол. часових, щоб не удрали. Настрій бригад пока нічого»¹³.

27 лютого 1930 року «Звіт про збори КНС» надійшов з с.Кримки: «Збори КНС переведено, закінчили о 10 год. 30 хв. вечора. Присутствовало 65 душ. З'ясовано питання про посівкампанію, кошти і ув'язано з висилкою та

¹² ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.4.

¹³ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.5.

розкуркуленням. Настрій на правлінні в здоровий бік, ніяких питань з боку КНС по відношенню виселяємих куркулів немає. Бригада проінструктована і підготовлена, розбите кожному обов'язки по селу, скрізь обход, також підготовлена варта, поскільки Ясиноватка (село нинішнього Олександрівського району. – Автор) буде проїжджати через Кримки. Уповноважений РПК (підпис). З Кримок»¹⁴.

*На фото: молоде подружжя Грибіників Радіона Пилиповича та
Василини Антонівни. с.Івангород.Поч.XX ст.
З архіву Н.О.Вихрист.*

¹⁴ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.11.

«До РПК. Погрузка виселяємих переведена в 2 години ранку. Скандалів ніяких не було. Був маленький плач з боку окремих груп населення. Уповноважений РПК (підпис). Кримки» - таку інформацію надіслав уповноважений з с.Кримки після виселення «розкуркулених»¹⁵.

Звіт про «Підготовку до висилки по селу Несваткове» надійшов до Олександрівського райкому КП(б)У 27.02.1930 року: «Збори КНС переведені 26 лютого, особливих актів не було. Інструктаж бригади переведено, 27 чоловік розбито по господарствах, охорона виставлена, підводи наготові і оголошено про виселення 27.02. о 5 год. вечора. Настрій бідняка держе себе витримано. Середняк деякі особи мають співчуття, але скрито. При перевірці сім'ї Безкровного Антипа – намагається не їхати. А Буряк Петро є хвора дитина кір'ю, то я гадаю, нам не буде суперечити, то хай їде»¹⁶.

«Виїзд призначено о 5 год. ранку по дорозі на Косарю...» - звітував 27.02.1930 р. уповноважений з села Бірки¹⁷.

Цього ж дня інформацію «До Олександрівського РПК» прислав уповноважений по с.Голикове: «Сповіджаю, що сьогодні по с.Голикове переведено загальні збори КНС та бідноти, де були присутніми більше 100 душ. Інструктаж бригад переведено. Переведено підготовку до виїзду куркулів. Майже все готове, за винятком однієї громадянки Кравченкової, яка має дитину 2 місяці і вона не хоче виїздити. Настрій бідняків гарний, є недовольство, що не виселяють громадянина Сліпченка. Підводи 8 штук в повній готовності. Їхати прийдеться через одне село Бандурове Кам'янського району. Виїзд має бути організований о 6 годині ранку 28.02. Прошу через свого виконавця сповістити, як бути з дружиною Кравченки. Конешно, за

¹⁵ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.6.

¹⁶ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.8.

¹⁷ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.13.

вашою директивою, я вивезу. Уповноважений РВК по с.Голикове (підпис). 27.02. 30 р.»¹⁸.

«Інформацію по с. Розумівка» уповноважений, як того й вимагав Олександрівський райком КП(б)У, відправив 27.02.1930 року. «Підготовча робота проведена повністю по висилці куркулів. Бригади проінструктовані, а також супроводжуючі, охорона і підводи. Настрій кулаків бодріє. 28.02. утром о 4 годині виїжджаєм до Каменки... 27.02.»¹⁹.

На фото: сім'я хліборобів Грибінників Радіона Пилиповича та Василини Антонівни з дочками Теклею та Христиною. с.Івангород.1916 р.З архіву Н.О.Вихрист.

¹⁸ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.11.

¹⁹ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.14.

Відразу два інформаційні листи в справі виселення, схоже, що навздогін один одному, відправила до Олександрівки уповноважена по с.Соснівка: «...Настрій села в загальному задовільний. Характерні моменти такі: деякі виселяємі куркулі, годин о 12 ночі, вечеряли, ведуть розмову поміж собою, що там будуть господарювати краще, ніж тут, всі веселі»²⁰. У другому інформаційному листі з Соснівки йшлося про те, що «...під час перевірки відправляємих куркулів було виявлено, що в господарстві куркуля Орлика Петра Михайловича дитина 2-х років Василь назвою, захворів, завдяки чому й прийшлося залишити в с.Соснівка матір хворого Таїсу та трьох ще непрацездатних дітей від 11 до 6 років. За кілька днів до відправки зникло троє з сім'ї Орлика Василя Васильовича, як то дві дочки та син. (Сам Василь Васильович Орлик – батько п'яти дітей, переживши «розкуркулення», в 1937 році був заарештований та через півроку, за ухвалою трійки УНКВС Київської області, розстріляний. Його дочка Тетяна за втечу з заслання засуджена на 3 роки позбавлення волі; син Павло - засуджений на 6 років тюрми нібито за зберігання зброї; сини Юхим та Кирило, за крадіжки та хуліганство, засуджені до 8 років ув'язнення кожен у далеких таборах. - Автор)²¹. Під час посадки виселяємих в м.Кам'янка було повернуто назад в с.Соснівка сім'ю виселяємого Грицька Йосиповича Орлика, як то жінки та 4-х малих дітей»²².

«Інформацію про хід висилки за межі України по с. Вищі Верещаки» уповноважений написав 28.02. 1930 року: «Із затверджених 11 сімей вислано лише 7 сімей, 4 сім'ї зникли невідомо куди. Підготовча робота по ізъяття цих сімей була пророблена як слід. Настрій населення гарний, за винятком родичів, які співчувають виселяємім. 28.02.30 р. Уповноважений (підпис). Виїхали рано о 5 годині»²³.

²⁰ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.15.

²¹ РІКО. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - С.112.

²² ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.23.

²³ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.23.

«До Олександрівського РПК» надісланий «Інформаційний лист про хід висилки куркульсько-глитайських господарств по селі Трилісі». «...Бригади по висилці куркулів приступили до виконання постанови загальних зборів села 27 лютого о 5 годині вечора, продіжуривши цілу ніч біля куркульських дворів. Внутрі бригад дисципліна тверда і воєнна. Настрій бадьорий. В 6 годин ранку виїхали на місце зборів до м.Кам'янки. Плачів та скорбінь за куркулями не мається, крім родичів куркуля Сороки Івана. Зміни єсть в сім'ї куркуля Курганського, в якого є 2-є больних дітей малолітніх, де ми залишили, а також залишили матір дітей куркуля Курганського. *(Курганський Максим Григорович засланий на північ, звідки в 1933 році втік, на волі перебував до 11 вересня 1937 року, а потім Олександрівським РВ НКВС заарештований, та, згідно з ухвалою трійки УНКВС Київської області, засуджений на 10 років ув'язнення в концтаборах, де сліди «куркуля» загубилися.- Автор)*²⁴. Харчами задовільнені на 2 місяці, а також одягом. 28.02. 30 р. 6 годин ранку. Уповноважений по Трилісах (підпис)»²⁵.

28 лютого 1930 року «Інформаційний лист до Олександрівського РПК» відправив уповноважений по с.Розумівка: «Року 30, лютого 28 дня о 4 год. 30 хв. ранку вивезено куркулів, що належать до висилки в кількості 6 сімей. Вивезено з розрахунку бути в м.Кам'янка о 10 годині ранку. З боку куркулів не було ніякого опору. Викриків та мітингів з боку куркулів, а також бідняцьких і середняцьких мас не було. На вивозку з села ... *(нерозб.)* потрачено 25 хв. 28.02. 30р.»²⁶.

«Цим сповіщаю, - писала уповноважена про виселення «куркулів» з с.Несваткове, - що виселення по с.Несваткове проходить спокійно, виселяємі держали себе скрито, окрім Безкровного Данила, жінки та сина, які весь час намагалися зірвати виїзд. Всі виїхали без затримки, крім

²⁴ РІКО. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - С.90.

²⁵ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.25.

²⁶ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.26.

Буряка Петра і жінки та 2-х дітей, які в настояний момент больні кором, та Безкровного Данила двох дітей по малолітності яких взяли батьки на тимчасове утримання»²⁷ (малолітний син Безкровного Данила Микола виховувався в сім'ї рідного діда Єлисея, в 1944 році мобілізований до Радянської армії, де заслужив орден Червоної Зірки, нині живе в смт Олександрівка. Два сини Безкровного Данила перед війною втекли з заслання до рідного села, в 1944 році виїхали на Захід та опинилися в США. – Автор).

*На фото: член виконкому Красносіпківської сільської ради в 1930 році, а пізніше – колгоспний тесля Мандзюк С.К.
З архіву М.М.Коломійця.*

У звіті про депортації «куркулів» з с.Бовтишка уповноважений написав: «... 9 намічених до виселки. До операції приступили і за 1 годину без жодних ускладнень

²⁷ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.28.

робота була закінчена. При висилці куркулів було задіяно 68 бідняків та середняків-активістів...»²⁸.

А інформаційні листи від уповноважених, адресовані райкому КП(б)У, все надходили й надходили. Тепер вони сповіщали не тільки про хід підготовки до посівної, а й про «розкуркулення куркулів 3-ї категорії».

29 березня 1930 року уповноважений по с. Олександрівка повідомляв, що «...в селі повністю підготовлено до розкуркулення куркулів III категорії, ухвалено до розкуркулення 13 куркульських сімей»²⁹.

Уповноважений по с. Стара Осота в «Інформаційному листі РПК» повідомляв, що «... на 30.03.1930 року по селу Стара Осота усупільнено землі та реманенту на 80%, що до розкуркулення по III категорії визначено 10 господарств»³⁰. 31 березня 1930 року надійшла звістка від уповноваженого по с.Бірки Перші: «... Куркулів III категорії збори ухвалили вислати 9 сімей»³¹.

В окремії папці «Політінформації, звіти уповноважених КП(б)У про хід колективізації, виселення куркулів, проведення сільськогосподарських робіт в Олександрівському районі», що нині зберігається в Державному архіві Кіровоградської області, міститься сто сорок п'ять документів, створених у період з 01.01. по 15.11.1930 р., які розкривають політику більшовицької партії щодо «розкуркулення» в Олександрівському районі. Наявних документів достатньо, щоб зрозуміти, що на рахунок «розкуркулень» сотні багатодітних хліборобських родин, вина яких була тільки в тому, що вони не тільки уміли вирощувати хліб, а й хотіли це робити.

«У моїй пам'яті добре збереглося те, як розкуркулювали мого діда – Лисенка Юхима, який був великим трудягою, працював на своїй землі, мав коней, пару волів, плуг, - згадувала Лаврусь І.К., жителька

²⁸ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.30.

²⁹ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.58.

³⁰ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.65.

³¹ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.78.

с.Івангород. – Його вигнали з хати. Не було йому куди йти, бо скрізь переслідували, не міг навіть піти до рідних дітей, бо їх активісти попередили, що теж розкуркулять, якщо приймуть батька. Пішов наш нещасний дідусь у ліс, де разом з такими «куркулями» викопав землянку. Але і там спокою не було. Мало не щоночі приходили активісти «викурювати» діда, а через деякий час і убили його. Його сина Лисенка Дорофія і невістку вислали до Сибіру, звідки вони не повернулися»³².

Мовою документів:

Черкаси окрвдділу ДПУ
призначено партійців по селам

Олександрівка	Тищенко Яким	голова сільради
	Московченко Федір	завцехкомом
Нова Осота	Мельник Микита	робітник
	Білоцерківський	завнафтосклепом
Стара Осота	Арсень	
	Тищенко Мина	робітник
Любомирка	Улянченко Михайло	член правління СТ
Янівка	Коломієць Максим	робітник
	Довбня Опентій	голова сільради
Триліси	Погрібний	агітпроп райкомолу
Вищі Верещаки	Палій Іван	заврадгоспом
Нищі Верещаки	Фощій Тиміш	голова райкомнезаму
	Кропивницький Іван	голова
Китайгород		бурякотовариства
	Цвіркун Дмитро	робітник
	Мацько Іван	голова
Омельгород		спожив.товариства
Стримівка	Гончаренко Ничипір	член райкомолу
	Педченко	робітник
Соснівка	Приходько Юрко	робітник
	Пономаренкова	нарсуддя
	Вевода Пилип	робітник

³² Білошапка В., Петренко І. Голодомор 1932-1933. Олександрівський вимір. – Кіровоград, 2006. – С.69.

Бірки II	Козачок	робітник
Бірки I	Калашників Паня	член райпарткому
Івангород	Дереча Василь	зав ТПО
Бовтишка	Валах Данило	член райвиконкому
Розумівка	Мельник Онопрій	робітник
Несваткове	Мельник Грицько	голова сільради
Голикове	Сватуха Максим	помзаврадгоспом
	Баліцький Тодось	вчитель агрошколи
	Кролік Андрій	голова завкому
	Сметаненко Іван	голова сільради
	Хоменкова Явдоха	член колгоспкуща
	Джирма Кузьма	голова колгоспкуща
	Гайзман	робітник
Кримки	Андріянов Василь	голова кредит.
	Бірюков	товариства
		робітник

ДАКО. - Ф.430. - Оп.1. - Спр. 60. - Арк. 40.

4.«КУРКУЛІ» ДРУГОЇ ТА ТРЕТЬОЇ КАТЕГОРІЙ, СПИСКИ «КУРКУЛІВ»

«Розкуркулення» на території Олександрівщини, як і всієї України, тривало з 1928 по 1934 рік, масові репресії проти «куркулів» влада застосувала також впродовж наступних років. Особливо «врожайним» виявився 1937 рік. Не забули про «куркулів» і після війни. Тож цей процес розтікся в часі на десятки років. Офіційно влада відмовилася від переслідування «куркулів», зрівнявши їх у правах з рештою громадян, тільки в 1954 році.

Вершина «розкуркулення» припала на 1930 рік та співпала в часі з утворенням колгоспів. Незаперечно, що виселення частини селян, таврованих як «куркулі», до малообжитих районів СРСР, з попереднім пограбуванням їх, використовувалося владою для жорстокого залякування решти селян з метою примусу тих до вступу в «коллективи», для відбирання зерна під час хлібозаготівлі, зрештою, для повного їх упокорення. А те, що багато «розкуркулених», особливо діти та старі, прирікалися на смерть від холоду, голоду, нестерпних побутових умов, хвороб, владу не бентежило.

«Розкуркулений» селянин з с.Несваткове Жаботинський Михайло Іванович, висланий у 1930 році в Архангельськ, після повернення звідти в 1934 році говорив односельцям: «На півночі нашим виселенцям дуже тяжко, вони голодують, немає хліба». Ці та інші «контрреволюційні» висловлювання збіглого «куркуля» спричинили його арешт у 1937 році, а трійка УНКВС Київської області засудила хлібороба до розстрілу³³.

³³ РІКО. - Кіровоград, 2007.- Т.4.- С.68.

На фото: усупільнена хата «куркуля» Пустовіта І.Л. з с.Красносілка. Спочатку в ній розміщувалася контора колгоспу, а після війни – школа, де навчалися учні 3-го та 4-го класів. 50-і роки XX ст. Сам «куркуль» від заслання втік. З архіву М.М.Коломійця.

Пропонована читачу книга, базована на архівних першоджерелах, містить сотні прізвищ голів селянських родин, яких волею більшовицької влади цілком довільно вписали до «куркулів» винятково впродовж лютого-березня 1930 року. Список цей доволі довгий. Можливо, в деякого з них залишилися нащадки, які цю книгу прочитають.

Було б помилково вважати, що списки «розкуркулених» складалися на сільських зборах і що ініціатива про їх виселення також належала селянам. Це спростовує лист, адресований уповноваженим, за підписом секретаря Олександрівського райкому КП(б)У Мітулінського: «Терміново. Таємно. Особисто

уповноваженому РПК по селу (назва села не вписана. - Автор) тов. (прізвище уповноваженого не вписане. - Автор).

Приблизно з 19-20 числа цього місяця райвиконкомом вам буде сповіщено остаточний список виселяємих по Вашому селу, а також термін та місце, куди їх треба поставити... . 17.02. 30 р. Секретар РПК Мітулінський. Олександрівка. 320/3 т.»³⁴.

«Список підлягаючих до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському районі» був затверджений і підписаний головою Олександрівського райвиконкому ще 8 лютого 1930 року, тобто за 20 днів до «розкуркулення»³⁵. Виславши «куркулів» 2-ї категорії до Архангельської області, впритул взялися за «куркулів» 3-ї категорії. Тож загалом до «розкуркулення» визначили таку кількість сімей:

Назва села	Кількість «розкуркулюваних» сімей		
	2-а категорія	3-я категорія	Резерв до висилки/ додаткові списки
Несваткове	12	7	2
Голикове	10	-	2
Вищі Верещаки	16	12	8
Нова Осота	13	9	2
Розумівка	9	4	1
Бірки Другі	3	1	1
Стримівка	8	2	-
Бірки Перші	4	7	-
Нижчі Верещаки	7	3	-
Триліси	10	2	2
Омельгород	9	7	1
Бовтишка	18	7	1

³⁴ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.31.

³⁵ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.32.

Янівка (Іванівка)	3	2	-
Любомирка	2	-	-
Кримки	5	4	2
Стара Осота	11	6	3
Китайгород	15	-	3
Олександрівка	28	11	3
Івангород	15	8	-
Соснівка	24	4	1

Олександрівський райвиконком затвердив також «Список осіб, на яких нема підстав для висилки». До нього вписали 46 сімей, які спершу потрапили до категорії «куркулів»³⁶. Цим 46 сім'ям того разу надзвичайно поталанило, адже 28 лютого 1930 року їх, напевне, не «розкуркулили». Для декого з них «судний день» настане в 1937 році.

16 лютого 1930 року президія Олександрівського райвиконкому затвердила «Додатковий список глитайських господарств, що підлягають до виселки по Олександрівському районі». До нього потрапили тридцять дві родини. Серед них сім'я Орлика Петра Івановича з с.Соснівка, яка складалася з дев'яти осіб; сім'я Корсуна Явтуха Грицьківа з с.Нова Осота чисельністю п'ять осіб; житель с.Кримки Кравець Павло Петрович з сім'єю в сім душ; сім'ї Чапчая Івана Івановича та Нечипоренка Афанася Ів. з Вищих Верещак, які теж налічували по сім душ. До «куркульських» була вписана і сім'я Голого Данила Борисовича з Вищих Верещак, яка мала тринадцять душ тощо. Всього до «розкуркулення» додатково призначили сто сорок чотири особи включно з дітьми³⁷.

Слизаветградківський райвиконком 21.02.1930 р. теж затвердив списки «розкуркулених». В селах, що нині перебувають в складі Олександрівського району, їхня кількість була такою³⁸:

³⁶ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.40.

³⁷ Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.43.

³⁸ Там само. - Ф. П.71. - Оп.1. - Спр.83. - Арк. 12-40.

Село	2-а кат.	3-я кат.	Резерв до виселення
Красносілля	13	25	2
Рексине	7	-	-
Нерубайка	-	6	-
Гутниця	9	7	-
Сентове	9	12	4
Буквар	12	13	2
Михайлівка	9	9	-
Миколаївка	-	1	-
Федвар	5	25	4
Цвітне	22	44	6
Єлизаветградка	9	10	3
Григорівка	2	-	-

З с.Красносілка тогочасного Кам'янського району відправили до Архангельської області 8 сімей, вислали за межі села 10 сімей «куркулів», виселили на окраїну села, описавши та розпродавши майно, 32 родини. В 1931 році в цьому ж селі за невиконання плану хлібозаготівлі «розкуркулили» 39 господарств, серед яких переважна більшість вважалися «середняцькими», відібрали землю, реманент, розпродали житло та будівлі в 77 селянських родин, серед яких були не тільки «середняцькі», а й «бідняцькі». Фактична кількість «розкуркулених» в с. Красносілка тільки впродовж 1930-1931 років – 166 селянських господарств.

28 лютого 1930 року з 275 родин (243 родини основного списку та 32 – додаткового), призначених до «розкуркулення» Олександрівським райвиконком за 2-ю категорією, вислали сто п'ять. Всього тієї ночі вивезли до м.Кам'янка (Черкаська обл.) 414 душ, з них дітей віком до шести років – 58. Такі підрахунки здійснив секретар Олександрівського райкому партії Мітулінський³⁹.

Загальна кількість селянських родин, яких визначили до «розкуркулення» за обома категоріями на території

³⁹ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.51.

нинішнього Олександрівського району, включно з резервом, що документально підтверджено, сягла на кінець лютого – кінець березня 1930 року 683 господарства. Разом з «розкуркуленими» с.Красносілка (166 господарств) та 7 «куркульськими» родинами з с.Бандурове, про які є теж неспростовні архівні дані, «куркулями» на території сьогодняшнього Олександрівського району проголосили щонайменше **856** селянських сімей. Якщо взяти до уваги, що середньостатистична тогочасна сім'я налічувала в середньому 4 душі, то «куркулями» проголосили **3424** жителів району. Але й це не повні й остаточні цифри, адже нині відсутні дані по деяких селах, як от Ставидла, Ясиноватка, Могилів Курінь, Липівка, Тарасівка, Бандурове, Поселянівка (крім II-ї категорії) та ін., що унеможлиблює встановити точну цифру «розкуркулених» в районі.

На фото: велика родина хліборобів Грибіників Радіона Пилиповича та Василини Антонівни напередодні «великого перелому». 1.10. 1929 р. с.Івангород. В 1931 році господарство Грибіників «розкуркулять». З архіву Н.О.Вухрист.

Також доводиться констатувати, що про «розкуркулення» в 1928-1929, в 1931-1934 та наступних роках теж майже нічого не відомо. Повністю відсутні будь-які відомості про «куркулів» I-ї категорії. Незаперечне одне – кількість наших земляків, які мали нещастя зватися «куркулями», перевершує тисячі, а їхнє горе – безмежне. Проте й це була тільки прелюдія до вселенської трагедії – голоду 1932-1933 років.

На тлі довгих списків «куркулів» - наших земляків, затверджених до виселення за межі України чи за межі своїх сіл, досить блідо проступають факти «гуманізму» в ставленні до деяких членів родин «розкуркулених», яким влада дозволяла залишитися в рідному селі, відібравши перед тим у них житло, реманент, одяг, зерно... Ось типова для того часу картина: самотнім залишився «по-під тинню» «помилуваний» 95-річний житель с.Бовтишка Ковтун Йосип – обох його синів з родинами вислали до Архангельська, а все майно, включно з хатами, конфіскували, тож їхній пристарілий і немічний батько опинився на вулиці та безнадійно просив владу виділити йому хоч одну кімнату, щоб померти в ній, а не під тином. Таких пристарілих «щасливців», спочатку записаних як «куркулі» II-ї категорії та яким згодом дозволили залишитися в рідних селах, ледь назбирається по району чотири десятки. Ще менше «щасливців» серед «куркулів» III-ї категорії. Лише щодо кількох голів «куркульських» родин влада постановить: «Розкуркулення вважати неправдивим та повернути відібране майно!» Проте таких «ощасливлених» – одиниці.

На фото: Крамар Іван Йосипович (сидить праворуч) з товаришами. 1927 р. с.Красносілка. У 1930 р. Крамаря І.Й. «розкуркулять» та з дружиною Марфою відправляють до Архангельська. На той час йому виповнилося 24 роки, дружині – 21. З архіву родини Крамарів.

Багато «куркулів» Олександрівщини, не чекаючи заслання, вдавалися до втеч. Начальник опергрупи ДПУ по Олександрівському району Чернобильський склав «Список осіб, що їх визначено до виселки за 2-ю категорією, але вони втекли самі та з деякими членами родин. Родина ж їх вислана, але деякі з них перебувають у БУПРі»⁴⁰. До цього списку Чернобильський вписав прізвища шістнадцяти глав

⁴⁰ БУПР – будинок примусових робіт, тюрма.

сімей, як правило, чоловіків, які самі втекли, залишивши напризволяще свої сім'ї. Та їхня втеча багатьох сімей не порятувала – родини все-таки вислали, а декого з дорослих членів сім'ї кинули до БУПРу, напевне, як заручників⁴¹. Начальник опергрупи ДПУ склав також «Список сімей, що їх визнано до висилки по 2-й категорії та що вони втекли зі своїми сім'ями». До цього списку чекіст вписав 12 родин. Місцем надійного порятунку, як помилково вони вважали, ставали новобудови в індустриальних центрах країни, шахти Донбасу, а дехто тікав до Казахстану та, навіть, Сибіру. Таких, збіглих взимку 1930 року, налічуємо в документах майже сто осіб, серед них - чимало дітей. Так, у сповнену небезпек тяжку й невідому дорогу відправилася вся сім'я «збіглого» 32-річного «куркуля» Павловського Кирила Григоровича з с.Триліси – сину на час втечі виповнилося два роки, а дочці – чотири. Разом з батьками-«куркулями» Гнойовими Михайлом та Приською з с.Вищі Верещаки нелегку втікацьку долю спізнали двоє їхніх малолітніх дітей – син Анатолій (3 роки) та дочка Ольга (5 років). Разом з батьком Снісарем Гнатом Наумовичем, матір'ю та двома старшими братами втекла з с.Китайгорода і їхня шестирічна дочка. Кращої долі поза межами с.Вищі Верещаки шукала дев'ятилітня Марія разом зі збіглими батьками - «куркулями» Іваном та Ніною Назаренками⁴².

Також серед тих, хто, кинувши свою хату та господарство, виїхав світзаочі, жителі с.Вищі Верещаки Гнойовий Софрон Левкович, 1877 р.н., його дружина та двоє синів. Покинув с.Вищі Верещаки напередодні «розкуркулення» також Павловський Каленик Явтухович, 1884 р.н., його дружина та двоє дітей. З с.Цвітне втекли відразу 19 «куркулів» та опинилися переважно в Донбасі.

За «агітацію куркулів переселятися на Донбас, аби ухилитись від небезпеки, яка чигає на хлібороба під час

⁴¹ ДАКО. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.49.

⁴² Там само. - Ф. 430. - Оп.1. - Спр.60. - Арк.50.

проведення кампаній», Зінов'євське ОДПУ заарештувало селянина з с.Красносілля Олійника Леонтія Костянтиновича, який в листі до племінника писав: «Селяни нашого Красносілля їдуть шукати собі кращого місця і вільнішого життя з тієї причини, що далі так жити неможливо, бо тепер добре живеться лиш злодюгам і тим, хто нічого не має, тобто членам КНС, а тим, у кого є бодай пара коней чи корова, треба кудись тікати, оскільки податками задушать остаточно». Таке «прозріння» для селянина обернулося трьома роками заслання в Казахстан⁴³.

*На фото: дівчина з с.Нова Осота. 20-і роки XX ст.
З архіву В.В.Дяченка.*

⁴³ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4.- С.112.

На втечі відважувалися й ті «куркулі», яких вивезли в північні, малообжиті, а то й зовсім не обжиті області тодішньої держави. Влада про втікачів дізнавалася (включно з їхніми новими адресами), та повідомляла до міліції або ДПУ. Тож на волі вони пробули максимум до 1937 року – саме того року їх масово виловили та засудили, як правило, на 10 років перебування в концтаборах, а багатьох розстріляли. Типовою є трагічна доля Хименка Данила Кириловича з с.Китайгород. Ледь хлопцеві виповнилося 20 років, як його «розкуркулили» та заслали в Архангельську область. Того ж 1930 року він утік із заслання, але знову був заарештований та засуджений на три роки ув'язнення в Біломоро-Балтійському виправно - трудовому таборі – там будував канал. Вдруге заарештований 9 липня 1937 року, бо, повернувшись з таборів, погрожував активістам села розправою за «розкуркулення», а вже 28 серпня 1937 року трійкою УНКВС Київської області засуджений до розстрілу. Через два тижні – 14 вересня, його розстріляли. На той час Хименку Д.К. виповнилося 27 років⁴⁴.

Дехто «бігав» аж до початку війни, а у війну, пішовши служити в створені окупантами органи влади, жорстоко мстилися своїм кривдникам. Так загинули колишні «активісти» з с.Івангород Мельник Захар Якимович та Хміль Федір Миколайович, голова сільради Кравченко Свирид Семенович, перший голова колгоспу Жаботинський Яким Омелянович з с.Несваткове, комуніст Зубенко Іван Єфремович з с.Поселянівка та ін. – їх розстріляли гітлерівські окупанти⁴⁵. Першопричина ж їхньої трагедії – не так членство в партії, і не боротьба проти ворога зі зброєю в руках, а форми й методи ставлення до земляків у передвоєнний час.

⁴⁴РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4.-- С.147.

⁴⁵ДАКО. – Ф.П.430.- Оп.2. – Спр. 17. – Арк. 10.

Мовою документів:

Список підлягаючих до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському району Шевченківської округи

Село Несваткове.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Вік	Професія	Сім. стан	Причина висилки
1	Буряк Петро Ів.	47	с/госп.	4	куркуль-експертник
2	Безкровний Данило	42	-	6	куркуль-син куркуля
3	Безкровний Петро Дан.	18	-	хол. ⁴⁶	
4	Самборський Данило	60	піп	5	піп-агітатор
5	Самборський Борис Дан.	20	с/госп.	хол.	син попа
6	Самборська Софія Дан.	30	-	дівч.	дочка попа
7	Самборський Петро Дан.	-	-	-	куркуль-експертник
8	Буряк Трохим Іванов.	61	-	5	куркуль
9	Буряк Олександр Трох.	18	-	хол.	син куркуля
10	Буряк Федось Трохим.	29	тесля	4	син куркуля
11	Завгородній Кіндрат	52	с/госп.	6	куркуль-експертник
12	Піддубний Петро Іван.	31	-	5	син куркуля, був під судом за хлібоздачу

⁴⁶ Холостий.

Село Голикове.

1	Сліпченко Макар Степ.	23	с/госп.	хол.	син куркуля
2	Кравченко Платон Іванов.	57	-	3	куркуль- експертник
3	Кравченко Яким Платон.	21	-	хол.	син куркуля
4	Боркута Іван А.	56	-	5	куркуль- експертник
5	Боркута Анатолій Іван.	18	-	хол.	син куркуля
6	Кравченко Іван Трохим.	32	садов.	4	куркуль- експертник
7	Демченко Семен Венедикт.	63	с/госп.	4	куркуль- експертник
8	Демченко Тиміш Семен.	18	-	хол.	син куркуля
9	Шелеха Юхим Грицьків.	32	-	1	амністований
10	Кравченко Грицько Трохим.	23	-	3	куркуль- експертник

Село Вищі Верещаки.

1	Гноєвий Сафон Лев.	53	с/госп.	3	куркуль – позб. прав
2	Гноєвий Сафрон	31	-	3	син куркуля
3	Назаренко Іван Кон.	40	-	3	куркуль- експертник
4	Іщенко Юхим Тим.	61	-	4	куркуль- експертник
5	Мазур Логвин Федор.	28	-	4	куркуль- експертник
6	Нечипоренко Фанась Ів.	51	-	6	куркуль- експертник
7	Голий Кость Борисович	46	-	6	куркуль- експертник

8	Голий Іван Костьович	20	-	хол.	син куркуля
9	Голий Данило Борисович	48	-	11	куркуль
10	Голий Яків Данилович	20	-	хол.	син куркуля
11	Голий Ілько Данилович	24	-	хол.	син куркуля
12	Павловський Каленик Яв.	46	-	4	куркуль – орг.повст.
13	Нечипоренко Теофіл Левків.	31	-	2	ад'ютант
14	Лушпай Сергій Ка.	46	-	3	офіцер
15	Чернецький Іван Федоров.	33	піп	5	піп-агітатор
16	Нечипоренко Карпо Ар.	36	с/госп.	5	член секти адвентистів

Село Нова Осота.

1	Дорошко Юхим Ка.	47	с/госп.	-	куркуль
2	Гупало Кость Луков.	62	-	6	куркуль, адмінособа
3	Корсун Явтух Грицьків.	27	-	4	куркуль- експертник
4	Хоменко Остап Мих.	55	-	5	куркуль
5	Хоменко Микола Ост.	16	-	хол.	син куркуля
6	Норець Пантелей Прок.	40	піп	4	піп-агітатор
7	Теплий Мусій Кінд.	71	с/госп.	-	жандарм
8	Солонько Архип Силов.	49	-	4	куркуль- експертник

9	Солонько Левко Архипов.	19	-	хол.	син куркуля
10	Євтушенко Павло Яков.	56	-	4	куркуль- експертник
11	Євтушенко Савка Павл.	23	-	хол.	син куркуля
12	Козир Іван Василів. Черкас Тиміш	27	-	4	куркуль- експертник
13	Миколаїв.	31	-	5	куркуль- експертник

Село Розумівка.

1	Задорожній Овсій Карп.	54	с/госп.	4	куркуль
2	Деуш Грицько Тимоф.	39	-	4	куркуль- експертник, батько розстріляний як заручник
3	Зименко Кузьма Макарів.	35	-	4	куркуль
4	Кравченко Микола Сергійв.	43	-	5	куркуль
5	Коломієць Василь Якимів.	43	-	4	куркуль- експертник
6	Зименко Гаврило Петрів.	43	-	5	куркуль- експертник
7	Шевченко Юхим Іванович	51	-	5	куркуль- експертник
8	Зименко Василь Михайл.	40	-	3	куркуль- експертник
9	Плахтій Грицько Олексів	61	піп	1	піп-агітатор

Село Бірки Другі.

1	Кравченко Ничипір Якович	66	с/госп.	1	куркуль
2	Досужий Василь Іванович	45	-	2	куркуль, мав трактор, молотарку
3	Досужа Мар'яна Ларіонівна	45	домогосп.	1	дружина куркуля

Село Стримівка.

1	Осадчий Охрім Михайлів	41	с/госп.	4	дідич
2	Осадчий Андрій Охрімів	26	-	хол.	син куркуля
3	Терновий Іван Іванович	60	-	5	куркуль- експертник
4	Овчаренко Лука Пантел.	41	-	4	куркуль- експертник
5	Овчаренко Грицько Омель.	45	-	5	орендар
6	Досужий Петро Яковл.	45	-	8	куркуль- експертник
7	Овчаренко Овсій Омель.	62	-	2	орендар
8	Овчаренко Андрій Овс.	26	-	хол.	син куркуля

Село Бірки Перші.

1	Куценко Данило Кузьмів	53	с/госп.	1	куркуль- експертник
2	Куценко Василь Данил.	30	б/піп	3	син куркуля, бувш.піп
3	Брайко Павло Кирилів	66	с/госп.	3	куркуль- експертник
4	Терещенко Михайло Іванович	44	с/г піп	3	піп-куркуль

Село Нижчі Верещаки.

1	Зеленський Ларіон Дан.	24	с/госп.	хол.	син куркуля
2	Підгородецький Леонід Гр.	22	-	хол.	син куркуля
3	Підгородецький Микола С.	20	-	хол.	син куркуля
4	Мовчан Павло Явтухів	20	-	4	син куркуля
5	Здихальський Артем Мос.	39	-	4	куркуль- експертник
6	Єфімович Петро Автон.	67	піп	3	піп
7	Здихальський Петро Григ.	18	с/госп.	хол.	син куркуля

Село Триліси.

1	Павловська Явдоха Анд.	59	с/госп.	3	куркулька, чол.на засл.
2	Павловський Дмитро Григ.	19	-	хол.	син куркуля
3	Демченко Сергій Григ.	40	-	-	куркуль- експертник
4	Гончар Михводій Михайл.	50	-	3	куркуль- експертник
5	Гончар Олександр Миф.	16	-	хол.	син куркуля
6	Сорока Іван Савович	47	-	3	куркуль- експертник
7	Сорока Ничипір Іванович	19	-	хол.	син куркуля
8	Павловський Кирило Григ.	32	-	хол.	син куркуля
9	Курганський Максим Григор.	41	-	3	куркуль- експертник
10	Курганський Максим Максим.	21	-	хол.	син куркуля

Село Омельгород.

1	Скляр Іван Севастьянович	50	с/госп.	5	куркуль- експертник
2	Скляр Василь Севаст.	19	-	хол.	син куркуля
3	Скляр Федір Севаст.	21	-	хол.	син куркуля
4	Скляр Грицько Іванів.	58	-	4	куркуль- експертник
5	Скляр Нечипір Грицьків	22	-	хол.	син куркуля
6	Іваненко Никін Прок.	50	-	5	куркуль- експертник
7	Іваненко Михтодь Ник.	22	-	хол.	син куркуля
8	Іваненко Василь Никон.	21	-	хол.	син куркуля
9	Скляр Максим Грицьк.	27	-	5	куркуль- експертник

Село Бовтишка.

1	Атаманенко Мусій Кален.	40	с/госп.	8	куркуль- експертник
2	Діденко Наум Юхим.	55	-	6	куркуль- експертник
3	Діденко Самсін Наум.	28	-	хол.	син куркуля
4	Крюченко Олекса Клим.	33	-	5	куркуль, мав молотарку
5	Ковтун Яків Йосип.	48	-	5	куркуль- експертник
6	Ковтун Артем Яков.	18	-	хол.	син куркуля
7	Циглим Василь Костів	62	-	5	куркуль, мавмолотарку
8	Циглим Сергій Василь.	25	-	хол.	син куркуля

9	Довженко Каністрат Спер.	50	-	2	куркуль
10	Атаманенко Конон Пилипів.	43	-	3	куркуль- експертник
11	Бершацький Захар Гр.	64	-	5	куркуль
12	Гулька Прохір Амосович	57	-	6	куркуль- експертник
13	Гулька Савка Прохоров.	27	-	хол.	куркуль- експертник
14	Лисенко Прокіп	-	-	-	син куркуля
15	Лисенко Антін Прок.	-	-	-	куркуль- експертник
16	Ковтун Яким Іван.	40	-	4	син куркуля куркуль-
17	Ковтун Петро Якимів.	18	-	хол.	експертник син куркуля
18	Заярнюк Мусій Петрів.	42	-	6	куркуль- експертник

Село Янівка (нині Іванівка).

1	Мостовий Іван Тимоф.	42	с/госп.	4	одр. на дочці поміщика
2	Баклан Дмитро Степанів.	20	-	хол.	син куркуля
3	Жмурко Семен Андріїв	41	-	9	куркуль

Село Любомирка.

1	Головченко ПанасФедорович	53	с/госп.	4	куркуль- експертник
2	Кривий Купріян Трохим.	52	-	6	куркуль- експертник

Село Кримки.

1	Пересунько Микола Семенів.	34	с/госп.	5	куркуль- експертник
2	Бондаренко Пантелей Тодось.	46	-	2	куркуль
3	Бондаренко Гнат Тодосів.	58	-	2	куркуль
4	Диренко Лука К.	42	піп	2	піп- контрреволюц.
5	Черниленко Самсон Т.	38	вчитель	4	б/вчитель

Село Стара Осота.

1	Бабич Трохим Венедиктович	42	с/госп.	6	куркуль
2	Фесенко Тарас Максимів	48	-	7	куркуль- експертник
3	Вовк Грицько Андріїв	40	-	7	куркуль- експертник
4	Брюховецький Прокіп Мих.	50	-	4	куркуль- експертник
5	Брюховецький Грицько Прок.	17	-	хол.	син куркуля
6	Зубенко Савка Федорович	43	-	4	куркуль
7	Зубенко Кирило Федорів	40	-	4	кол. офіцер
8	Гречкосій Філат Нестерович	49	-	3	куркуль, мав молотарку й двигун
9	Костенко Іван Ларіонович	39	-	2	орг. повстання
10	Гладкий Микола Федорів	50	-	2	кол. офіцер
11	Махно Сила Тарасович	39	-	7	кол. офіцер

Село Китайгород.

1	Ткаленко Михайло Лук'янов.	47	с/госп.	6	куркуль- експертник
2	Ткаленко Трохим Михайл.	21	-	хол.	син куркуля
3	Ткаленко Дорохтей Мих.	19	-	хол.	син куркуля
4	Ткаленко Герман Лукич	44	-	5	куркуль- експертник
5	Снісар Гнат Наумович	67	-	5	куркуль- експертник
6	Хіменко Кирило Явдокимів	48	-	8	куркуль- експертник
7	Хіменко Данило Кирилів	18	-	хол.	син куркуля
8	Драганець Володимир Лаз.	44	-	5	куркуль- експертник
9	Драганець Іван Лазар.	50		4	куркуль- експертник
10	Драганець Андрій Іван.	20		хол.	син куркуля
11	Драганець Матвій Іван.	18		хол.	син куркуля
12	Явдошук Петро Маркович	31		5	куркуль- експертник
13	Снісар Олекса Артемович	48		6	куркуль- експертник
14	Хомутовський Андрій Нілов.	48		5	куркуль, урядовець
15	Хомутовський Михайло Андр.	20		хол.	син куркуля

Село Олександрівка.

1	Буряк Федь Степанович	55	с/госп.	2	курк.-експ., втік
2	Буряк Максим Іванович	50	-	2	куркуль

3	Самборський Юхим Матв.	45	б/піп	2	куркуль, б/піп
4	Самборська Настя Артемівна	45	домо-госп.	-	дружина б/попа
5	Волошоненко Грицько Мих.	55	с/госп.	2	куркуль-експертник
6	Волошоненко Сергій Зіньків.	29	-	-	син куркуля
7	Діхтяр Корній Мик.	50	-	2	курк.-експ., церк. ст.
8	Безкровний Тиміш Василів.	63	-	2	куркуль-експертник
9	Безкровний Мусій Тимішів.	38	-	3	син куркуля, втік
10	Костенко Прокіп Максимович	59	-	3	куркуль-експертник
11	Костенко Іван Прокопів.	20	-	хол.	син куркуля
12	Костенко Олександр Прок.	17	-	хол.	син куркуля
13	Бондаренко Сергій Пантел.	60	-	4	куркуль-експертник
14	Бондаренко Дмитро Серг.	33	-	3	куркуль
15	Бондаренко Винидикт Серг.	21	-	хол.	син куркуля
16	Бондаренко Федь Серг.	18	-	хол.	син куркуля
17	Венець Марко Федотов.	31	служб.	4	ад'ютант, позб. прав
18	Осадчий Іван Єримесевич	48	с/госп.	5	куркуль-експертник
19	Осадчий Борис Іванович	18	-	хол.	син куркуля
20	Осадчий Володимир Іван.	20	-	хол.	син куркуля

21	Жулинський Павло Петр.	50	-	4	куркуль- експертник
22	Олефіренко Михайло Юхим.	48	-	2	куркуль- експертник
23	Олефіренко Трохим Ларіон.	48	-	3	куркуль- експертник
24	Олефіренко Іван Петрович	45	-	3	курк.-експерт., втік
25	Шкурят Терешко Іван.	60	-	2	курк.-експерт., втік
26	Волошоненко Іван Горд.	29	-	2	син куркуля
27	Жаботинський Андрій	30	-	3	керівник секти ЄХБ
28	Смолінський Юхим Микит.	60	-	4	куркуль- експертник

Село Івангород.

1	Бойченко Грицько Максимів	44	с/госп.	5	куркуль- експертник
2	Бойченко Павло Василів	25	-	3	син куркуля
3	Кисіль Андрій Мартиневич	50	-	5	курк.-експерт., втік
4	Кисіль Максим Анарійович	23	-	хол.	син куркуля
5	Кисіль Логвин Андрійович	25	-	хол.	син куркуля
6	Кучеренко Йосип Кален.	43	-	2	курк.-експерт., втік
7	Кучеренко Нестір Кален.	40	-	3	куркуль
8	Вихрист Сила Іванович	34	-	3	куркуль, мав молотарку
9	Дробіт Дмитро Трохимович	42	-	4	куркуль – експертник

10	Діденко Іван Іванович	30	-	4	син куркуля
11	Діденко Карпо Тим.	20	-	хол.	син курк., втік
12	Мошак Іван Фед.	27	-	4	куркуль
13	Діденко Захарій Іванович	28	-	хол.	син куркуля
14	Вихрист Веремій Іванович	29	-	3	амніст. куркуль
15	Ратушній Тиміш Пилипів.	27	-	1	амніст., опасний елемент

Село Соснівка.

1	Орлик Василь Василів	61	с/госп.	8	куркуль-експертник
2	Орлик Павло Василів	24	-	хол.	син куркуля
3	Орлик Кирило Василів	18	-	хол.	син куркуля
4	Орлик Парфін Василів	15	-	хол.	син куркуля
5	Орлик Данило Герасимів	32	-	6	куркуль-експертник
6	Орлик Василь Герасимів	48	-	4	куркуль-експертник
7	Бурій Захарько Василів	51	-	5	куркуль-експертник
8	Павловський Олександр Явд.	22	-	хол.	син куркуля
9	Павловський Йосип Гр.	58	-	7	куркуль-експертник
10	Бабич Лука Ялисеєвич	48	-	8	куркуль-експертник
11	Бабич Панько Лукич	24	-	хол.	син куркуля
12	Бабич Грицько Лукич	19	-	хол.	син куркуля

13	Рябко Дмитро Серг.	21	-	хол.	син куркуля
14	Орлик Петро Михайлович	42	-	5	куркуль-експертник
15	Орлик Грицько Петрів	19	-	хол.	син куркуля
16	Салій Іван Дементійович	45	-	4	куркуль
17	Павловський Уляян Григ.	55	-	4	куркуль
18	Павловський Митрофан Ол.	27	-	3	син куркуля
19	Павловський Кость Оліян.	22	-	хол.	син куркуля
20	Орлик Петро Іванович	37	-	7	куркуль
21	Орлик Грицько Йосипович	48	-	6	куркуль
22	Коваль Яків Федорович	48	-	3	куркуль, втік
23	Бурий Данило Митрофанів	63	-	2	церк. староста, втік
24	Калашник Федір Кирилів	50	піп	-	піп, втік

8/II - 30 року Голова РВК підпис (нерозб.)

Олександрівський

райвиконком

ДАКО. - Ф.430. - Оп.1. - Спр. 60. - Арк.32 - 39.

Список осіб на яких немає підстав до висилки:

- 1.Бовтишка - 1.Слоквенко Захар 75 років старий
- 2.Івангород - 1.Перепелиця Левко Мих.
- 3.Соснівка - 1.Павловський Євдоким Михайл.
2.Рябко Сергій Семенів.
3.Павловський Іван Явтухів.

- 4.Павловський Іван Андріїв.
- 5.Павловський Марко Іванович
- 6.Павловський Микита Іванович
- 7.Бурий Данило Митрофанів.
- 8.Бурий Дмитро Данилів.
- 9.Бурий Василь Данилович
10. Орлик Іван Герасимович
- 4.Несватково - 1.Буряк Петро Т.
- 5.Голиково - 1.Лунний Герасим
- 6.В.Верещаки - 1.Мазур Семен Павлович
- 2.Мазур Михайло Павлович
- 3.Савченко Ніконор
- 4.Савченко Купріян Іванів.
- 5.Мазур Хтодось
- 6.Самохвал Гура
7. Розумівка - 1.Поліщук Панас Макс.
8. Стримівка - 1.Жінка Овчаренка Овсія
2. Драганець Іван
9. Ст. Осота - 1.Горячий Олекса
2. Вітер Сафон
- 3.Сайка Володим.
- 4.Гречкосій Влас
- 5.Хонька Андрій
10. Бірки - 1.Брайко Іван Павлів приймак
11. Триліси - 1. Демченко Ялисавета
2. Демченко Грицько
- 3.Сорока Параска
- 4.Решетник Грицько
- 5.Павловська Віра
12. Любомирка - 1.Требушенко Анастасія
2. Базик Прокіп
3. Шарий Трохим
13. Кримки - 1.Рідкоплет Василь
- 2.Кравець Павло
- 3.Однокоз Кирило
4. Литвин Степан
5. Пересунько Омелько

14. Китайгород - 1.Ткаленко Микола Герман.

15. Олександрівка - 1. Безкровний Ничипір

2. Олефіренко Ярина

Разом – 46 осіб.

Голова РВК

ДАКО. - Ф.430. - Оп.1. - Спр. 60. - Арк. 41, 42.

Додатковий список глитайських господарств, що підлягають до висилки по Олександрівському району і затверджено президією РВК від 16/II – 30 року.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Сімейний стан	Село
1	Орлик Петро Іванович	9 душ	Соснівка
2	Корсун Явтух Грицьків	5	Н.Осота
3	Дорошко Юхим Свиридович	4	-
4	Снісар Олександр	6	Китайгород
5	Ткаленко Михайло Лук.	5	-
6	Хіменко Кирило Явдок.	7	-
7	Заярнюк Масей Петрович	4	Бовтишка
8	Фицайло Олександр Тиміш.	6	Омельгород
9	Досужий Василь Іванов.	1	II Бірки
10	Кравченко Платон Якович	4	Голиково
11	Сліпченко Степан Гнат.	2	-
12	Пересунько Семен Федосів	2	Кримки
13	Кравець Павло Петров	7	-
14	Павлик Михайло Андр.	-	Розумівка
15	Буряк Петро Іван.	2	Несваткове
16	Самборський Данило Мат.	3	-
17	Демченко Сергій Грицьк.	2	Триліси
18	Сорока Іван Савк.	2	-
19	Бабич Трохим Венед.	6	Ст.Осота
20	Брюховецький Прокіп Микол.	4	-
21	Вовк Грицько Андріян	6	-
22	Безкровний Тиміш Васил.	1	Олександрівка

23	Діхтяр Корній Мик.	1	-
24	Осадчий Іван Яремів	3	-
25	Назаренко Іван Кононів	3	В.Верещаки
26	Чапчай Іван Іванів	8	-
27	Нечипоренко Афанась Ів.	7	-
28	Голий Кость Борисів	7	-
29	Голий Данило Борис.	13	-
30	Лушпай Сергій Явтух.	3	-
31	Павловський Каленик Явтух.	4	-
32	Іщенко Михайло Тим.	8	-

Печатка Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар РВК підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф.430. - Оп.1. - Спр. 60. - Арк. 43.

Виписка з протоколу пленуму Єлизаветградківського РВК
Зінов'євської округи.

21.02. 1930 р.

Слухали:

списки куркулів Красносільської сільської ради,
підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки
куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Лобач Кузьма Данилович
2. Булах Кузьма Іванович
3. Пруткий Леонтій Афанасійович
4. Ноздря Семен Семенович
5. Шуліка Микита Лук'янович
6. Пруткий Павло Михайлович
7. Середя Деонісій Григорович
8. Гаркавий Карпо Григорович
9. Башняк Петро Павлович
10. Реп'яшник Марія Аврамівна

Резерв до виселення⁴⁷:

1. Марченко Марія Омелянівна
 2. Бойко Василь Дорофійович
- Розкуркулити і залишити на місці:
1. Олійник Леонтій Костянтинович
 2. Ноздря Іван Сидорович
 3. Куроп'ятник Ілля Федорович
 4. Зімін Петро Улянович
 5. Бевз Михайло Семенович
 6. Юрковський Григорій Федорович
 7. Татарин Іван Трохимович
 8. Бобрика Григорій Миколайович
 9. Гупало Олексій Дмитрович
 10. Шатня Марія Антонівна
 11. Петров Олексій Юхимович
 12. Булах Іон Терентійович
 13. Бевз Прохор Іванович
 14. Одноус Іван Федосійович
 15. Лобач Данило Семенович
 16. Олисько Костянтин Костянтинович
 17. Мироненко Андріян Володимирович
 18. Чекаль Марфа Єрофеївна
 19. Крушельницький Лука Асонович
 20. Башняк Никифір Йосипович
 21. Булах Гнат Кузьмович
 22. В'юник Іван Максимович
 23. Ленивий Микола Кузьмович
 24. Лобач Василь Семенович
 25. Верієнко Нестір Іванович

Слухали:

списки куркулів по Рексинській⁴⁸ сільській раді, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

⁴⁷ «Резерв до виселення» - своєрідні заручники, яких «розкуркулювали» та висилали замість збіглих «куркулів», щоб не було розбіжності в цифрах «розкуркулених» у кожному селі.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Розкуркулити і залишити на місці:

1. Петровський Петро Демидович
2. Петрик Пилип Авер'янович
3. Барановський Антон Маркович
4. Здихальський Федосій Карпович
5. Здихальський Григорій Карпович
6. Здихальський Онуфрій Карпович
7. Барановський Тимофій Маркович

Слухали:

списки куркулів Нерубайської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Розкуркулити і залишити на місці:

1. Чорний Ісаак Пилипович
2. Миколенко Степан
3. Олисько Федір
4. Жарко Ганна Іванівна
5. Церковний Макар Семенович
6. Чорний Іван Фелимонович

Слухали:

списки куркулів Гутницької сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Сокол Пилип Савович
2. Філіпенко Федір Степанович
3. Серeda Кирило Васильович
4. Сайко Олексій Васильович
5. Комар Гаврило Карпович
6. Серeda Захарій Васильович

⁴⁸ с.Рексине, з 1946 р. - с.Тясминівка, у післявоєнний час приєднане до с.Красносілля, нині малозаселена вулиця.

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Скрипник Терентій Васильович
2. Сербенко Євгеній Григорович
3. Волошан Панас Семенович
4. Филипенко Іван Юхимович
5. Шелест Полікарп
6. Шелест Каленик
7. Скрипник Василь Якович

Слухали:

списки куркулів Сентовської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Горбань Федір Мойсеевич
2. Гуца Григорій Никонович
3. Пастернак Федір маркович
4. Радул Мина Никифорович
5. Поскальнюк Федось Никифорович

Резерв до виселення:

1. Горбань Петро Федорович
2. Клюк Володимир Федосійович
3. Саржевський Микола Устимович
4. Лупан Іван Васильович

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Живицький Григорій Ілліч
2. Марикуца Василь Антонович
3. Саржевський Клементій Федорович
4. Колісниченко Юхим
5. Саєнко Марина Тихонівна
6. Цимбал Ксенія
7. Костюк Онисія
8. Шевченко Софія Лук'янівна
9. Азамат Філімон Семенович

10. Остапенко Іван Дмитрович
11. Каширний Іван
12. Каширний Ілля

Слухали:

списки куркулів Букварської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Тарнавський Сидір Якович
2. Телепайло Петро Антонович
3. Павлик Михайло Артемович
4. Горський Іларіон Миколайович
5. Микулін Данило Федорович
6. Ламанов Трохим Тимофійович

Резерв до виселення:

1. Григорьев Степан Онисимович
2. Риженкова Варька Йосипівна

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Козлітін Семен Захарович
2. Лалак Антон Гнатович
3. Бондаренко Лаврін Васильович
4. Ламанов Сергій Іванович
5. Риженко Сидір Артемович
6. Плащевський Петро Яхремович
7. Ламанов Іван Тимофійович
8. Азима Давид Михйлович
9. Азима Іван Савелійович
10. Сатир Михайло Іванович
11. Сатир Архип Іванович
12. Сорочан Пилип Потапович
13. Азима Мусій Михайлович

Слухали:

списки куркулів Михайлівській сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Цимбал Прокіп Федорович
2. Гаращенко Іван Якович

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Кучер Ілля Іванович
2. Тарасенко Кость Амосович
3. Кудренко Григорій Амосович
4. Григор Агафія Федотівна
5. Сліпець Василь Федотович
6. Пономарчук Іван Григорович
7. Кульба Данило
8. Петля Олександр Кирилович
9. Кошовий Яким Семенович

Слухали:

списки куркулів Миколаївської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Ужва Ілля Михайлович

Слухали:

списки куркулів Федварської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Ободовський Данило Сергійович
2. Чернецький Федір Леонтійович
3. Левандовський Фрол Якович

4. Павлюченко Гаврило Аврамович
5. Іваненко Кузьма Михайлович

Резерв до висилки:

1. Павлюченко Іван Аврамович
2. Казарін Конон Андрійович
3. Рудковський Іван Афанасійович
4. Казарін Тимофій Андрійович

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Поліщук Юхим Якович
2. Мельниченко Іван Аксентійович
3. Боровик Тихін Макарович
4. Савич Василь Потапович
5. Чорний Ілля Мусійович
6. Плужник Павло Захарович
7. Долженко Зиновій Федорович
8. Чернецький Сава Ілліч
9. Селян Гордій Соломонович
10. Мельниченко Ганна Василівна
11. Коваленко Ганна Степанівна
12. Пустова Ганна Аврамівна
13. Приходько Харитина Савівна
14. Унгул Сергій Федорович
15. Долженко Федір Васильович
16. Унгул Федот Павлович
17. Чернецький Афанасій Ілліч
18. Ободовський Григорій Сергійович
19. Ободовський Григорій Іванович
20. Бурдіян Никифір Ярофейович
21. Мельниченко Март Микитович
22. Бабін Андрій Андріанович
23. Митрофанський Трохим Семенович
24. Мельниченко Степан Оксентійович
25. Тутов Іван Афанасійович

Слухали:

списки куркулів Цвітненської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Комар Купріян Андрійович
2. Головка Захар Леонтійович
3. Просяник Єфрем Григорович
4. Бондаренко Іван Данилович (перший)
5. Ромащенко Іван Васильович
6. Погрібний Василь Феофанович
7. Дядюра Юрій Санич
8. Таргун Трохим Кіндратович
9. Чорноморець Федір Ларіонович
10. Слісаренко Андріян Афанасійович
11. Комар Дементій Каленикович
12. Кролик Онікей Трохимович
13. Павловський Микола Артемович
14. Саєнко Петро Андронович
15. Бичок Антон Каністратович
16. Березовська Єпестинія Василівна
17. Островерхий Влас Якович
18. Гаврилов Григорій Устимович

Резерв до висилки:

1. Лехарь Павло Федорович
2. Саєнко Пилип Андронович
3. Цима Василь Миколайович
4. Цима Хома Борисович
5. Комар Павло Трохимович
6. Книш Остап Никифорович

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Цима Леонтій Федосійович
2. Лехан Сергій Афанасійович
3. Смолінський Григорій Якович

4. Гаврилов Петро Феоктистович
5. Гаврилов Єлисей Устимович
6. Цима Карпо Юхимович
7. Павловська Катерина Терентіївна
8. Ромашенко Федот Іванович
9. Палярус Сергій Григорович
10. Чорноморець Михайло Федорович
11. Зелінський Северин Трохимович
12. Кабак Іван Єрмейович
13. Гаврилов Мусій Терентійович
14. Саганенко Пантелій філонович
15. Шевченко Дементій Юхимович
16. Заволока Дмитро Деонисовч
17. Павловський Карпо Миколайович
18. Саєнко Мар'яна Федорівна
19. Бойко Текля Григорівна
20. Саєнко Ганна Назарівна
21. Гаврилов Яхрем Устимович
22. Сухий Андрій Гнатович
23. Стороженко Овер'ян Андрійович
24. Комар Євдокія Ярофеївна
25. Гончаренко матвій Дмитрович
26. Галасюк Мартин Олексійович
27. Кукса Андріян Кирилович
28. Загнибіда Яким Сидорович
29. Соколовський Андрій Корнійович
30. Мостовий Андрій Ларіонович
31. Кримський Дмитро Маркович
32. Бойко Афанасій Максимович
33. Цима Борис Назарович
34. Пічкур Григорій Парфентійович
35. Лехан Афанасій Гордійович
36. Гаврилов Трохим Петрович
37. Цима Тит Карпович
38. Сіденко Микола Григорович
39. Саганенко Іван Філонович
40. Островський Йосип Кононович

41. Березовський Леонтій Якович
42. Бичек Ярофей Калістратович
43. Цима Наум Миколайович
44. Комар Йосип Якович

Слухали:

списки куркулів Єлизаветградківської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці.

Ухвалили:

списки затвердити повністю. Виселити:

1. Дубина Тимофій Євдокимович
2. Скирда Яків Іванович
3. Дубина Лаврін Євдокимович
4. Сіроклин Нікін Пантелійович
5. Росинський Микола Миколайович
6. Каленіченко Петро Володимирович
7. Чорноморець Іван Максимович
8. Дубина Степан Іванович
9. Тимофіїв Пилип Гаврилович

Резерв до висилки:

1. Бондаренко Герасим
2. Лалим Микола Іванович
3. Балик Панас

Розкуркулити і залишити на місці:

1. Бойко Сергій Васильович
2. Босий Степан Минович
3. Проценко Нестір Іванович
4. Бойко Панас Васильович
5. Сіроклин Оксентій Кіндратович
6. Бараник Павло Лаврентійович
7. Дубина Мусій Маркович
8. Кравців Антон Петрович
9. Тимофіїв Тихін Гаврилович
10. Дубина Іван Іванович

1. Що стосується попа Стацюри, відносно якого є постанова загальних зборів активу с.Єлизаветградка в кількості 100 чол. і постанови загальних зборів виборців в кількості 700 чол. про його висилку, то питання по ньому поставити перед відповідними органами по висилці його.

2. Стосовно Тимофіїва Івана Самійловича, про якого є постанова зборів вище згаданих, просити органи ДПУ здійснити відповідне розслідування про його контрреволюційну роботу.

Голова Єлизаветградківського РВК Мойсюк
Секретар РВК Чубенко
ДАКО. - Ф. П.71. - Оп.1. – Спр.83. - Арк. 12-36.

Протокол
засідання трійки по виселенню куркульства
Єлизаветградківського району
від 25.02.1930 року.

Присутні: Данилейко, Варварич.

Слухали: про виселення за межі України нижченаведених злісних куркулів, які ведуть антирадянську роботу в с.Цвітне:

1. Слісаренко Андрій Панасович
2. Павловська Катерина Терентіївна
3. Березовська Пестинія Василівна
4. Березовська Єфросинія Василівна

Постановили: вислати за межі України зі всією сім'єю.

Голова трійки Варварич.
ДАКО. - Ф. П.71. - Оп.1. – Спр.83. - Арк. 37.

Протокол
засідання трійки по виселенню куркульства
Єлизаветградківського району
від 27.02.1930 року.

Присутні: Варварич, Мойсюк, Казаринов.

Слухали: про виселення за межі України нижченаведених злісних куркулів, які ведуть антирадянську роботу в с.Красносілля:

1. Бевз Наталка Іванівна
2. Башняк Агафія Семенівна
3. Стеценко Степан Григорович

в с.Буквар:

1. Павлюченко Микита Іванович
2. Ламанов Іван Іванович
3. Риженко Феодосія Антонівна
4. Ламанова Мотрона Михайлівна
5. Плащевський Петро Яхремович
6. Сорочан Євдокія Полікарпівна

в с.Михайлівка:

1. Григор Агафія Федорівна
2. Петля Тетяна Никифорівна
3. Кошова Марія Яківна
4. Кульба Дарія Тимофіївна
5. Кучер Катерина Яківна
6. Горгуленко Іван Кіндратович
7. Гура Яків Семенович

в с.Сентове:

1. Цимбал Аксенія Федорівна
2. Гуца Григорій Миколайович
3. Саржевський Клим Федорович
4. Саржевська Ганна Никифорівна

в с. Григорівка:

1. Литвинов Михайло Данилович
2. Кубренко Євдокія Михайлівна

в с.Гутницька:

1. Шелест Полікарп Михайлович
2. Скрипник Василь Васильович
3. Середя Захар Васильович

Постановили: вислати за межі України.

Слухали:

1. Заяву Сорочан Євдокії П. – жительки с. Буквар про залишення її на території України, як такої, що пішла з сім'ї батька у зв'язку з виходом заміж за члена КНС.

Постановили: прохання задовольнити.

2. Заяву Бевз Христини Прохорівни – жительки с. Красносілля про залишення її на території України з тієї ж самої причини.

Постановили: прохання задовольнити.

Члени трійки підписи (нерозб.).

ДАКО. - Ф. П. 71. - Оп. 1. - Спр. 83. - Арк. 38 – 40.

Список

гр. села Красносілка, що вислані за II категорією

1. Галаган Хведір Ничипорович ... (нерозб.) - вислані в
Архангельськ

його дружина Тетяна Ів. – 60 років,

син Іван Хвед. – 33 р.,

його жінка - 30 р.,

Володимир Хв. – 25 р.,

Андрій Хв. - 19 р.

2. Пустовіт Ігор Лук'янів - був призначений до висилки, але
утік і скривається невідомо де,

його жінка Тетяна.

3. Самченко Іван Д. – 55 років - вислані в Архангельськ

його жінка Гапка – 41 р.

4. Крамар Іван Йосипович – 24 роки - вислані в Архангельськ

його жінка Марфа – 21 р.,

його сестра Сета – 28 р.,

його сестра Клавдія – 20 р.

5. Товстолит Василь Андр. – 57 р. – вислані в Архангельськ

його жінка Марина – 49 р.

6. Козяр Іван Андр. – 56 р. - вислані в Архангельськ

його жінка Явдоха – 50 р.,

його син Гриць – 25 р.,

його дочка Марія – 19 р.

- 7.Кругляк Антон Семен. 56 р. – вислані в Архангельськ
його дружина Степанида – 53 р.,
Васька дочка – 29 р.,
його дочка Марія – 22 р.,
його дочка Мотря – 17 р.,
його онука Яків – 6 р.
8... (нерозб.) - вислані в Архангельськ
його дружина ... (нерозб.),
його дочка Катерина – 9 р.,
його син Василь - 7 р.
9.Гончар Степан Павл. – 47 р. – втік, невідомо де знаходиться
його дружина Тетяна – 45 р.

III категорії

- 1.Загородній Явтух М. – 62 р. – висланий в Олянино з сімейством
його дочка Ялисавета – 18 р.,
його дочка Марія – 16 р.
2.Гарбар Андрій Архип. – 56 р. – втік, невідомо куди, сім'я на окраїну виселена
його жінка Степанида – 55 р.,
його син Сашка – 20 р.,
його дочка Галина – 18 р.,
його дочка Хрося – 12 р.
3.Пустовіт Онисько Логв. – 65 р. – вислані в Михайлівку
його жінка Олімпіада Ів. – 60 р.
4.Мельник Прохор Юхим.
5.Витріщак Наталка Ф.
6.Телевний Каленик Тим.
7.Телевний Василь Каленик.
8.Мельник Семен
9.Свищ Дмитро Петр.

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.138, 138 зв.,145.

Список

куркулів, які підлягають до виселення та розкуркулення, що зникли з Єлизаветградківського району.

с. Нерубайка

Чорний Іван Філімонович - невідомо куди.

Чорний Ілля Філімонович - найдено в м.Олександрівці на Шевченківщині, заарештований і відправлений до райміліції.

с.Рексине

Барановський Тиміш Маркович - по відомостям, знаходиться в Донбасі.

Барановський Антон Маркович - по відомостям, знаходиться в Донбасі.

Здихальський Федосій Карпович - по відомостям, мешкає в м.Олександрівці на Шевченківщині.

с.Цвітне

Лехан Сергій Опанасович – Донбас, шахта №100.

Бойко Іван Овсійович – Донбас, шахта №5.

Островерхий Василь Іванович – там же.

Гаврилов Трохим Петрович – там же.

Заволока Дмитро – Донбас, Макіївка.

Гаврилов Єлисей Вуст. – зник з села невідомо куди.

Кабак Іван Веремійович – Донбас, шахта №5.

Смолінський Грицько – там же.

Березовський Левко Якович – там же, сім'я виселена.

Загнибіда Яким Силович – зник невідомо куди.

Бойко Яхрем Калин. – зник невідомо куди.

Шевченко Дмитро Яр. – Донбас, шахта №5.

Гаврилов Петро Мусійович – там же.

Гаврилов Павло Мусійович – там же.

Поляруш Гнат Сергійович – там же.

Поляруш Секлета Сергіївна – там же.

Коцур Марко П. – там же.

Цима Василь М. – був зник 18.02.1930 р., зараз дома.

Цима Іван Корнійович – Донбас, шахта №19-20.

с.Михайлівка

Петля Олександр Кир. – ст. Макіївка, Макіївський завод, працює в конторі прорабом.

Кошовий Яким Семенович – ст. Макіївка.

Кучер Ілько Якимович – невідомо де.

Тарасенко Кость Амосович – Сибір, Барнаульський повіт.

Кульба Іван Михайлович – ст. Макіївка, працює на шахті.

Сліпець Василь Федорович – ст. Ясиновата ПЗЗД, до запитання.

с.Федвар

Боровик Тихон – по існуючим відомостям, знаходиться в КССР, Кустанайський округ, Яманкургайське лісництво, квартирує в п. Наталівка Вікторівського р-ну, квартира проти церкви.

Плужник Павло Зах. – виїхав невідомо куди вже після розкуркулення.

с.Буквар

Теліпайло Петро – втік і невідомо де знаходиться.

Секретар РПК Варварич

Техсекретар РПК Сидоренко.

ДАКО. - Ф. П.71. - Оп.1. – Спр.83. - Арк. 41.

Список бежавших кулаков II категории по с.Красноселке
Пустовит Гергий Лук., 1870 г., где живет в данный час
совершенно неизвестно.

Бойко Василь Мих., 1891 г., м.Зиновьевск.

Гончар Степан Павл., 1883 г., на Кавказе.

Голова с/р підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.146.

До Олександрівського РВК

5.02.1930 р.

Список

кулаків, які розкулачені згідно постанови загальних зборів КНС та бідняцько-середняцьких зборів. Всі зазначені громадяни є кулаки (с. Розумівка).

1. Деуш Грицько Тимошів
2. Безлюдько Юхим Тим.
3. Зеленько Клим Павлович
4. Поліщук Фанась Максимович
5. Шевченко Юхим Іванович
6. Коломієць Василь Якимович
7. Зеленько Яків Зінон.
8. Голинський Аврам Омельк.
9. Задорожній Овсій Корніїв
10. Мошуренко Зоть Микитів
11. Кравченко Микола Сергіїв
12. Деркач Федір Д.
13. Пихтін – піп, агітатор.

Настрій під час розкуркулення з боку бідноти і середняків задовольняючий, бідняки і середняки приймали участь в розкулачуванні. Під час розкулачення ніяких хуліганських вчинків та терористичних актів не було. Майно, яке одібрали, передано до СОЗу як то посівматеріал, машини і фураж.

Що торкається колективізації під час розкулачувань, справа колективізації значно покращилася по відомостям, які даю, мається 83%, а в дійсності 89%.

Приступлено до усуспільнення посівматеріалу та худоби. Правління обрано в обох СОЗах, приступило до роботи.

Розумівка.

Кролик⁴⁹

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8. - Арк.318.

⁴⁹ Кролик Андрій – член партії, голова завкому Олександрівського цукрозаводу, уповноважений Олександрівським РПК по «розкуркуленню» та «колективізації» в с.Розумівка.

Відомість
про ліквідацію глитайських господарств по селах
Олександрівського району⁵⁰

Село	К-сть глитайських господарств розкуркулено	Скільки взято в них майна:			
		будівлі	с/г реманент	робоча худоба	продуктивна худоба
Несваткове	9	14	8	4	15
Омельгород	13	61	57	7	30
Любомирка	6	33	-	2	5
Бірки II ч.	2	6	3	-	-
Івангород	9	18	3	3	7
Нова Осота	12	32	-	4	15
Китайгород	8	27	9	3	2
Соснівка	15	66	20	12	19
Стримівка	4	16	58	4	18
Триліси	3	7	1	1	2
Нижчі	6	16	21	1	-
Верещаки					
Кримки	9	20	5	5	-
Бірки I ч.	4	26	-	1	4
Янівка	3	10	6	1	2
Бовтишка	23	102	38	20	31
Вищі	19	71	24	5	11
Верещаки					
Стара Осота	19	56	26	6	19
Олександрівка	24	96	78	12	38
Голикове	6	23	1	1	1
Розумівка	15	30	8	12	4
Разом	214	640	366	104	223

Підпис (нерозб).

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.20.

⁵⁰ Хоча дата на документі відсутня, незаперечно, що йдеться про лютий – березень 1930 р.

Відомість
про ліквідацію глитайських господарств по с.Бовтишка

Розкуркулено 23 сім'ї, взято 102 будівлі, 12 возів, 2 жатки, 3 сівалки, 6 плугів, 11 крамарів, 4 залізні борони, 12 коней, 8 корів, 7 лоша́т, 6 телят, 28 свиней, облігацій 3-ї позики індустріалізації на суму 918 крб.

Весною розкуркулено 15 господарств.

Восени розкуркулено 9 господарств.

Муки різної – 40 пудів, пшона – 8 пудів.

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.23.

Відомість
про передачу колгоспам глитайського майна по розкуркуленню

Назва колективу	Житл.будинки	Надв.будівлі	Олійні	Сівалки	Жатки	Віялки	Роб.худоба	Прод.худоба
«Іскра» «Шевченка»	24	58	1	3	5	1	12	14

2.04.1930 р. Голова Олександрівської с/ради
(нерозб.)

підпис

Секретар

підпис

(нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.300.

Підписка

1930 року лютого 8 дня я, нижче підписаний гр. с.Стара Осота Вітер Сафон Никан., даю цю підписку в тім, що не виїду з села до розрішення сільради або РВК про те, що порушення настояної підписки буде розглядатися як контрреволюційний

5. ФОРМАЛЬНІ ОЗНАКИ «КУРКУЛЬСЬКИХ» ГОСПОДАРСТВ, АНКЕТИ, ОПИСИ МАЙНА «КУРКУЛІВ»

Процес «розкуркулення» влада документувала, від чого до сьогодні в архівах збереглося чимало документів, створених впродовж зими - весни 1930 року. Сотні їх стосуються винятково «куркулів» нинішнього Олександрівського району. Вагому частку серед документів займають «анкети», «формальні ознаки куркульських господарств», «описи майна куркулів», «характеристики», що їх сільські ради обов'язково складали на кожного «куркуля» та за підписом голови направляли до районного виконавчого комітету. Нині з них чітко проглядають риси не «сільських глитаїв», «класових ворогів – шкідників соціалістичного будівництва» та «експлуататорів», а переобтяжених дітьми та постійними клопотами звичайнісіньких хліборобів.

*На фото: селянин з конем. 30-і роки XX ст. Кам'яниця.
З архіву В.В.Дяченка.*

Так, з таблиці «Формальні ознаки куркульського господарства», заповненої Триліською сільською радою на жителя с. Антонівка Курганського М.Г., дізнаємося, що за час, що промайнув після революції, селянин розжився здебільшого на дітей – їх він надбав десять, а кількість землі, худоби, будівель та ін. залишилися майже тими, що й до 1917 року. Цей хлібороб, а згодом, за визначенням сільської влади, «куркуль», тривалий час, фактично впродовж всього свого життя, залишався поза всіма політичними процесами, що на той час відбувалися в селах району: не належав до жодної партії, не служив в армії та в повстанських загонах, не судився, не використовував найманої праці, проте сільська влада все-таки визнала його «злісним куркулем» та «розкуркулила по 2-й категорії», заславши з двома старшими дітьми до Архангельська.

Майже подібний стан справ зафіксований і в «Анкеті» жителя Олександрівки Тищенка Мусія Соловейовича. Збагатився цей господар хіба що на дітей - після революції народилося в нього їх п'ятеро (на час «розкуркулення» найменшому сину Михайлу сповнилося 8 місяців), проте кількість землі залишалася тією, що й до революції. Однак сільська рада помітила, що односелець «до кампаній ставиться злосно», тож вирішили його «розкуркулити за 3-ю категорією» та переселити на «Бірчанський виселок».

«Розкуркулюючи», нещадно відбирали в господарів практично все надбане тяжкою працею кількома поколіннями, перш за все житло, господарські будівлі, худобу, хатні речі – посуд, меблі, одяг, а також зерно, солом, дрова тощо, а все конфісковане вписували до «актів». Вилучалися також гроші та облігації державної позики, взамін писалися розписки. Час для «розкуркулення» вибирався довільно – у Пшеничного П.С. з с.Стримівка опис майна сільські активісти зробили о 12 годині ночі 26 січня, а 30 січня все вивезли, не залишивши на прожиття жодного кілограма зерна чи борошна. На той

час «куркуль» Пшеничний перебував у СОЗі «Нове життя», тобто вважався колгоспником.

В іншого «куркуля» з с.Стримівка - Овчаренка Григорія, комісія описала 82 назви домашнього майна включно з хатою, не пропустили «чобіт старих» 1 пару, «корита свинячі» 2 шт., «сапа стара» 1 шт. та ін.

*На фото: молоде подружжя. 20 – 30-і роки XX ст. с.Красносілка.
З архіву М.М.Коломійця.*

Незаперечно, що майнові статки кожної селянської сім'ї різнилися. Причин для цього багато, проте тільки важка фізична добросовісна праця всієї сім'ї на землі давала засоби для прожиття багатодітним селянським родинам. Праця шанувалася, зате осуджувалося ледарство,

п'янство, крадіжки, чого, проте, в селах майже не було – фізична розправа всією громадою, зокрема, над конокрадами, звичаєве право утримували від цих неблаговидних вчинків краще від міліції, прокуратури, судів.

Світ у селі перевернувся після знищення не тільки звичних форм господарювання на землі, як правило одноосібного, та створення колгоспів, а й від фізичного винищення працюючих селян включно з їхніми малолітніми дітьми шляхом відбирання серед зими хат, одягу, їстівних припасів, засланнями тощо, тобто під час «розкуркулення».

Нищилася в цей час і православна віра.

Опорою влади на тривалий час стали малочисельні деградовані й декласовані члени селянських громад – ледарі, дрібні злодії, п'яниці... До революції та в роки НЕПу їм відводилася роль сільських маргіналів. Зоряний час для них пробив з початком «великого перелому» на селі. Саме ними «розкуркулювалися» та спроваджувалися, фактично, на той світ, багатодітні працюючі селянські родини – колишні сусіди, не рідко – родичі... За свою «роботу» такі «робітники» отримували значні матеріальні винагороди – житло, одяг, продукти харчування, надбані свого часу «розкуркуленими» односельцями в тяжкій праці...

Крадіжки, доноси, ухилення від праці, байдужість до наслідків своєї роботи на колгоспному полі стають віднині нормою на довгий час для вцілілих від «розкуркулення», арештів та голоду селянських родин Олександрівщини.

Мовою документів:

Формальні ознаки куркульського господарства

П.І.П.	Курганський Максим Грицьків
Вік	42 р.
Соцстан до революції	Міцний куркуль

Національність	Українець
Сімйовий стан (к-сть сім'ї)	12 душ
Вік членів сім'ї	Дружина Секлета – 40 років, Степан 19 р., Пріська – 17 р., останні – від 2 до 15 років
Чим займається	Хлібороб
Працездатних (в т.ч. його сім'ї)	Працездатні із його сім'ї троє
Який має фах (столяр, коваль, кровельщик тощо)	Не значиться

Економічний стан

Назва майна	До революції	Зараз
Земля а)власна б) орендована ⁵¹ худоба	8 дес. 5 дес. 2 коней, корова, 4 свині, 8 овець	8 дес. 5 дес. 3 коней, корова, 4 свині, 10 овець
реманент зерно хліб будівлі і підприємства	- до 400 пуд. хата, комора, клуня, сарай, повітка	плуг, віз, хід до 700 пуд. хата, комора, клуня, сарай, повітка
скільки платить податку с/г		109 крб.27 коп.
чи доводилася до двору хлібозаготівля	- -	доводилася – весною 90 пуд.
наймана праця й її продовження	не було	не було

⁵¹ Оренду 5 дес. землі Курганський М.Г. пояснив тим, що це земля його покійного брата, яку він обробляв спільно з вдовою та ділився з її сім'єю вищеним.

Політичне обличчя

В яких партіях брав участь – Ні.

Участь у білих арміях, політбандитизмі (вказати – атаман чи рядовий) – Ні.

Участь в царській поліції – Ні.

Участь в релігійних організаціях – член релігійної общини.

Політичне обличчя зараз – злісний глитай був і остався.

Чи був під судом – Ні.

Голова Трилеської сільської ради

Овчаренко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8. - Арх.10.

АНКЕТА

район Олександрівський

село Олександрівка

П.І.П. -

Тищенко Мусій Соловеїв

Скільки років –

50.

Скільки душ сім'ї та скільки років кожному –

сім'ї 7 душ, дружина Якилина – 46 р., син Іван 18 р., син Семен 12 р., дочка Оля 10 р., син Степан 6 р., дочка Олександра 4 р., син Михайло 8 міс.

Яке господарство й скільки землі до революції -

землі 6,65 дес., половина хати, сарай, коморя, пара волів, корова, віз, борони, стріпатор дерев., сівалка 1/3 частина.

Яке господарство й скільки землі має тепер –

землі 6,65 дес., хата, сарай, клуня, коморя, 2 корови, 2 коней, плуг, борони і віз.

Чи оподаткувався експертним порядком і розмір виплат с/г податку протягом останніх 3-х років за кожний рік окремо –
1927/28 – 43,68 крб.

1928/29 – 131,75 крб.

1929/30 - 145,05 крб.

Чи розкуркулювався тепер, чи спродане майно під час хлібозаготівлі та стягнення с.г. податку в 1929 р. – тепер.

Чи має право виборчого голосу, коли не має, за що саме позбавлений - має.

Чи притягався до відповідальності і за що саме - ні.
Чи мав членів сім'ї в Червоній армії – не має.
Соціальне походження (дворянин, міщанин, селянин та ін.) – селянин.
24.03.1930 р.

Голова сільради Гнат Кіндратович Буряк
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.31.

ХАРАКТЕРИСТИКА

Тищенку Мусію Соловейовичу

Землі 6,65 дес., пів хати, сарай, коморя, воли, віз, борони, сівалка (до революції).

Землі 6,65 дес., хата, сарай, пара коней, корів 2 шт., борона, віз, сівалка (після революції).

До кампаній ставиться злосно. До хлібозаготівлі не здавав хліба державі та не сплачував позики вовремя та податку, де приходилось описувати і зборами ухвалено розкуркулити, а другими – розселить.

24.03.1930 р. Голова сільради підпис
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.31 зв.

Олександрівка

АКТ

1930 року 29 січня ми, нижче підписані члени комісії по прийому майна та збіжжя від ліквідації куркульського господарства – Дзюба Гр., Волошаненко М.І., Тищенко Кіндрат склали цього акта на майно Олефіренка Михайла:

1. Хата під залізом – 150 крб.
2. Сарай під залізом – 35 крб.
3. Сарай під соломою – 3 крб.
4. Клуня під соломою – 20 крб.
5. Саж – 2 крб.
6. Лава – 1 крб.
7. Солома пшенична – 1 крб.
8. Сіна 20 пуд. – 6 крб.

9. Солома просіяна – 3 крб.
 10. Борошно пшеничне - 2 пуд.37 ф.
 11. Жито - 3 пуд.
 12. Пшоно - 1 пуд 38 ф.
 13. Борошно - 5 пуд.
 14. Плуг – 5 крб.
- Всього на суму 246 крб.

Комісія підписи
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.12. - Арк.10.

Олександрівка

АКТ

1930 року січня 29 дня ми, нижчепідписані члени комісії по прийому майна та збіжжя від ліквідації куркульського господарства: Дзюба Грицько, Волошаненко Микита І-й та Тищенко Кіндрат Іванович склали цього акта на кулацьке майно при ліквідації кулака та якого майно поставлено в колектив «Іскра» громадянина Олефіренка Івана Петровича:

1. Хата під залізом – 150 крб.
2. Комора – 20 крб.
3. Сарай під соломою – 30 крб.
4. Хлів під соломою – 2 крб.
5. Солома пшенична – 3 крб.
6. Солома вівсяна – 3 крб.
7. Ручна різка – 5 крб.
8. Корова – 120 крб.
9. Чотири ободи – 4 крб.
10. Троє ярем – 1,5 крб.
11. Ключ борінкуватий – 5 крб.
12. Плуг ламаний – 1 крб.
13. Культиватор ламаний горілий – 2 крб.
14. Плуг лемішний – 1 крб.
15. Каток – 1 крб.
16. Віз – 1 крб.
17. Часи – 5 крб.

Вівса 4 п. 20 ф., кукурудзи 4 п. 35 ф., насіння соняшникового 37 ф., гречки 1 п. 30 ф., бурякове насіння 1п. 20 ф., гарбузове насіння 1п., конопляне насіння 30 ф., жому 250 п.
Разом - 378 крб.50 коп.

Члени комісії підписи
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.12. - Арк.12.

Омельгород

АКТ

1930 року січня 25 дня комісія в складі голови Омельгородської сільської ради Фицайла, голови КНС Осипенко А., голови ТСОЗу «Червоний Жовтень» Федченко К. на підставі подання указу зборів КНС та пленуму сільради цього числа по розкуркуленню перевели при цьому оцінку майна, що належить Скляру Павлу П.

1. Хата
2. Сараїв два – 60 крб.
3. Клуня 1- 20 крб.
4. Коней 2 шт. – 40 крб.
5. Фургон 1 – 10 крб.
6. Плуг 1 – 8 крб.
7. Сіпатор 2 – 1 крб.
8. Борін 3 – 1,5 крб.
9. Жатка 1 – 10 крб.
10. Ваги 1 – 2 крб.
11. Ярмо 1 – 0,30 коп.
12. Точило 1 – 0,20 коп.
13. Картопля 20 пуд. – 2,80 крб.
14. Часи 1 – 0,50 крб.
15. Кровать 1 – 0,50 крб.
16. Сало 1 п.17 ф. – 22,80 крб.
17. Стіл 1 – 1,50 крб.
18. Кукурудза 8п.20 ф. – 3,40 крб.
19. Вівса 19п.7 ф. – 14, 69 крб.
20. Сани 1 – 1.50 крб.

12. Кіш до млинка 1 – 0,5 крб.
13. Діжка 1 – 0,5 крб.
14. Мішанка 0,20 – 0,35 крб.
15. Насіння гарбузове – 6,75 крб.
16. Ваги 1 – 0,10 крб.
17. Діжечка – 0,50 крб.
18. Пила 1 – 0,20 крб.
19. Різне дерев'яне прил. – 0,50 крб.
20. Ящик 1 – 0,30 крб.
21. Коток 1 – 0,10 крб.
22. Лазна драбина 1 – 0,20 крб.
23. Паша – 3,00 крб.
24. Граблі – 0,10 крб.
25. Лопата – 0,05 крб.
26. Ячмінь 4 п. – 2,40 крб.
27. Вівса 1 п.15 ф. – 1,05 крб.
28. Разом – 125,35 крб.

Землі 5 дес.21 сот., озимого посіву 0,78 сот., платить с/г податку за 1929- 30 р. – 87 крб.15 коп.

Все передане до артїлі «Червоний Жовтень», а хата та сарай – під сільраду одведена.

Печатка

підписи

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.12. - Арк.42.

АКТ

1930 року лютого 19 дня Стримівська комісія по ліквідації куркульського майна в складі голови Досушого Івана, членів Гейко Семена і Гейко Христі склали цього акта про те, що зробили оцінку майна куркуля Овчаренка Овсія, що виявилось:

1. Хата – 30 крб.
2. Клуня – 20 крб.
3. Конюшня – 20 крб.
4. Сундук – 3 крб.
5. Діжка – 1 крб.
6. Диванчик – 1 крб.
7. Мисник – 1 крб.

8. Стіл – 0,20 крб.
9. Угольник – 1 крб.
10. Посудина – 1 крб.
11. Сівалка несправна – 30 крб.
- Разом – 67,30 крб.

Члени комісії підписи

«Висланий за II-ю категорією» (напис на актові).
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.12. - Арк.37.

АКТ

1930 року лютого 19 дня Стримівська комісія по ліквідації куркульського майна в складі голови Досужого Івана, членів Гейко Семена і Гейко Христі склали цього акта про те, що зробили оцінку майна куркуля Овчаренка Грицька, що виявилось:

1. Хата – 50 крб.
2. Повітка – 30 крб.
3. Клуна – 35 крб.
4. Погріб – 2 крб.
5. Саж – 1,50 крб.
6. Колодязь – 1 крб.
7. Корова – 80 крб.
8. Віз – 25 крб.
9. Сіпатер – 0,70 крб.
10. Борона – 0,25 крб.
11. Вовові драбини – 1 крб.
12. Хомут – 3 крб.
13. Шлеї 3 шт. - 2 крб.
14. Посторонки 2 шт. - 0,30 крб.
15. Наритники 2 шт. – 0,30 крб.
16. Сідло – 0,5 крб.
17. Пітник – 0,5 крб.
18. Віжки 2 шт.- 1,5 крб.
19. Черезсідельник – 0,30 крб.
20. Вузdechки 3 шт. – 1,50 крб.
21. Ланцюжки 3 шт. – 1,10 крб.

22. Бидони 2 шт. – 0,5 крб.
23. Стільців 5 шт. – 2,50 крб.
24. Ліхтар «л.м.» - 0,50 крб.
25. Годинник – 1 крб.
26. Лопата залізна 2 шт. – 0,7 крб.
27. Ножиці 3 шт. – 0,6 крб.
28. Пилка повздожня – 1крб.
29. Різновіси – 0,5 крб.
30. Жатки – 1 крб.
31. Вила 2 шт. – 0,40 крб.
32. Габлі бурячні – 0,5 крб.
33. Канат – 0,5 крб.
34. Кровать – 0,5 крб.
35. Стіл – 0,5 крб.
36. Діван – 1,5 крб.
37. Лавка – 0,5 крб.
38. Лавка – 0,25 крб.
39. Стілець простий – 0,10 крб.
40. Рундук – 0,3 крб.
41. Ящиків 10 шт. – 1,60 крб.
42. Діжок 7 шт. – 3,50 крб.
43. Вісь возна передня – 0,5 крб.
44. Стіл – 1 крб.
45. Шаплик – 1 крб.
46. Ночви – 0,10 крб.
47. Дерев'яна маслобойка – 0,20 крб.
48. Жлукто – 0,20 крб.
49. Діжечка – 0,20 крб.
50. Корита свинячі 2 шт. – 0,10 крб.
51. Залізо листове старе – 0,45 крб.
52. Сапи старі – 0,3 крб.
53. Сундучок – 3,0 крб.
54. Дуга – 0,10 крб.
55. Ліжко старе – 0,5 крб.
56. Ящик великий – 0,15 крб.
57. Дубові стовпи – 1,35 крб.
58. Обаполи 2 шт. – 1,10 крб.

- 59. Дрова 60 пуд. – 3,0 крб.
- 60. Коса з кіссям – 0,50 крб.
- 61. Чоботи старі – 1 крб.
- 62. Ряднини 3 шт. старі – 0,30 крб.
- 63. Щітка – 0,30 крб.
- 64. Різні дрібні речі – 2 крб.
- 65. Буряків 15 пуд. – 22,50 крб.
- 66. Картопля 30 пуд. – 6,0 крб.
- 67. Кукурудза в качанах – 18 пуд. – 2,69 крб.
- 68. Пшоно 2 п.8 ф. – 2,64 крб.
- 69. Рижій 3 п.15 ф. – 3,55 крб.
- 70. Просо 1 п.30 ф. – 1,10 крб.
- 71. Насіння 4 п.23 ф.- 4,50 крб.
- 72. Овес 11 п.6 ф. – 7,9 крб.
- 73. Ячмінь 8 п.16 ф. – 5,81 крб.
- 74. Пшениця 5п.20 ф. – 5,50 крб.
- 75. Жито 3 п.6 ф. – 2,52 крб.
- 76. Суржик озимини 1 п.37 ф. – 1,87 крб.
- 77. Бурячне насіння 1 п.34 ф. – 1,85 крб.
- 78. Борошно вальцьоване 4 п.18 ф. – 8,75 крб.
- 79. Ячмінне борошно 7 п.16 ф. – 7,45 крб.
- 80. Солома 2 саж. – 5 крб.
- 81. Жито в снопах 48 сн. – 1, 30 крб.
- 82. Озимого посіву 1,5 дес. – 40,80 крб.
- Разом – 421,31 коп.

Члени комісії підписи
«Висланий за II-ю категорією» (напис на актові).
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.12. - Арк.97.

6.«РОЗКУРКУЛЕННЯ» В ЄЛИЗАВЕТГРАДКІВСЬКОМУ⁵² РАЙОНІ – УЧАСТЬ В ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ ДПУ.

На час масового «розкуркулення», в лютому – березні 1930 року, Єлизаветградківський район входив до складу Зінов'євського округу⁵³. 1 лютого 1930 року Зінов'євський окружний відділ ДПУ надіслав до окружного комітету КП(б)У план роботи по проведенню операції з ліквідації «куркульства» в окрузі. Відповідно до нього в Єлизаветградківському районі передбачалося «розкуркулити» наприкінці лютого 350 господарств, які склалися з 1400 чоловік⁵⁴. Цей та інші документи – неспростовні докази активної участі репресивного органу партії - ДПУ у винищенні селянства краю.

Для «успішного» проведення операції, ДПУ поділило Зінов'євський округ на чотири сектори. Штаб сектора №1 знаходився в Знам'янці, а до його складу увійшли три райони, зокрема й Єлизаветградківський.

Згодом, не пізніше 7 лютого 1930 року, до Зінов'євського окружного парткому КП(б)У ОДПУ надіслало новий «План оперативної роботи з масової ліквідації куркульства та їх сімей», який передбачав різке збільшення кількості «розкуркулюваних» в окрузі. Для Єлизаветградківського району ця цифра відтепер становила 500 сімей.

Зокрема, по Цвітненській сільській раді в лютому 1930 року планувалося «розкуркулити» двадцять господарств, по Красносільській – десять, Букварській – шість, Сентовській – шість, Єлизаветградківській – десять. Збори жителів села, що відбулися 20 лютого 1930 року в Єлизаветградці, «ухвалили розкуркулити» тридцять два господарства: з них вислати за межі України дванадцять

⁵² В межах адміністративних кордонів на 1930 рік.

⁵³ Зінов'євськ – нині місто Кіровоград.

⁵⁴ ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.15.

сімей, а двадцять - вислати за межі округу. На цих зборах був присутнім працівник Зінов'євського міського відділу ДПУ Елькінбард.

До початку березня кількість «розкуркулюваних» сімей по Єлизаветградківському районі знову зросла і становила вже 765 господарств: по третій категорії передбачалося «розкуркулити» 351 сім'ю, по другій – 414⁵⁵. Але й це ще не були остаточні цифри.

На допомогу партійним та радянським органам влади в проведенні «розкуркулення» до району прибула оперативна група ОДПУ з чотирьох осіб: Казаринов – начальник опергрупи, Пілот – уповноважений по агентурі, Даниленко – уповноважений по «інфо» та Олейников – оперативний співробітник. Для участі в «розкуркулюванні» залучили озброєні загони. В Єлизаветградківському районі така озброєна група налічувала 62 бійців⁵⁶.

На фото: загін «чекістів». 30-і роки XX ст. З архіву В.В.Дяченка.

⁵⁵ ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.442.

⁵⁶ Там само. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.67-75.

Для кожної групи «розкуркулених», що формувалися по селах району, ДПУ розробило маршрути відправки. З сіл Федвар та Буквар їх відправляли до станції Шостаківка повз села Петрівка – Оситняжка – Лозоватка – Олексіївка – Івано-Благодатне.

«Розкуркулених» з сіл Цвітне, Михайлівка, Цибулеве звезли спочатку до Єлизаветградки, де їх вже «чекали» райцентрові «куркулі», а вже звідти всі 86 сімей відправили польовим шляхом на Федвар – Буквар – Петрівку й далі, повторюючи маршрут федварців та букварців⁵⁷.

Їхню відправку за межі України, як правило, до м. Архангельська, здійснили із залізничної станції Шостаківка⁵⁸, куди людей доставили на підводах під озброєною вартою наприкінці лютого 1930 року.

28 лютого 1930 року частину «розкуркулених» з Єлизаветградківського району повантажили до ешелону № 115, а першого березня – до ешелону № 116⁵⁹.

До 10 лютого 1930 року з території Єлизаветградківського району встигли вислати 149 сімей «куркулів» 2-ї категорії, або 659 осіб. З них 184 чоловіків, 187 жінок, 225 дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та 63 дитини віком до 6 років⁶⁰. Саме стільки їх помістилося того разу в призначених для них товарних вагонах.

На станції Шостаківка багатьом депортованим селянам довелося чекати вагонів до восьми діб. Хто годував і обігрівав їх, адже була зима?.. Хто і як заспокоював малюків?.. Чи не сильні застуди, отримані на залізничних пересильних пунктах, призвели до великої смертності в дорозі та під час руху ешелонів?.. Чи вижив бодай хтось із тих шістдесяти трьох «куркулів» віком до шести років?..

Виселенням «куркулів» у березні 1930 року влада не обмежилася. Масові депортації селян з району відбувалися до 15 квітня включно та ще двічі впродовж 1930 року – в

⁵⁷ ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.75.

⁵⁸ Знаходиться в західній частині нинішнього Кіровоградського району.

⁵⁹ ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1954. - Арк.503.

⁶⁰ Там само. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1954. - Арк.442.

травні та листопаді. Наступна широкомасштабна акція виселення «куркулів» 2-ї категорії була здійснена впродовж 39 днів у період з 1 червня по 9 липня 1931 року.

У «куркулів» Єлизаветградківського району в березні 1930 року відібрали 2701 га землі, що становило в середньому трохи більше 3 га на одну «куркульську» сім'ю, що є свідченням не так їхнього «багатства», як кричущої бідності.

Атмосферу, що панувала в той час у селах України взагалі та в районному центрі Єлизаветградка, зокрема, добре ілюструє стаття, вміщена 25 лютого 1930 року в окружній газеті «Зінов'ївський Пролетар» у рубриці «Б'є дванадцята година глיתайства як кляси!» Його авторами були Елькінбард - працівник Зінов'євського міського відділу ДПУ, та якийсь Коваленко. В ній мова йде про загальні збори «колгоспників, незаможників, бідноти та наймитів» з порядком денним «знищення глיתайства як кляси», що відбулися 20 лютого 1930 року в райцентрі. Цього ж дня вони відбулися також і по всіх селах Єлизаветградківського району.

«...Куркулі Бойко, Компанієць, Сандуца, Каленіченко та інші виступили вперед столу президії. Першим обговорили кандидатуру Дубини Тимоша Явдокимовича. З десяток грудей викрикнули: «Експлуататор, куркуляка, кепкує з бідноти та радвлadı!» «Хто за вислання!» - каже голова зборів. «Одноголосно!» Росінський Микола Миколайович? – Вислати! Чорноморець Іван? - З синами його вислати! «А в нього ж дружина батрачка!» - крикнув хтось. Ухвалили: «Дружину Чорноморця, як батрачку, залишити в селі, притягти до колгоспу!» Каленіченко Петро? – Петлюровець! Бандит! Вислати! Проценко Нестір? – Та він же потомствений куркуль! Але ж він больний! Добрі дитячі ясла будуть в його хаті – конфіскувати і вигнати! Тимофіїв Іван? – Вигнати! ... До вечора обговорили список 32 куркулів. 12 вислали за межі України, решту, за третьою категорією, вислали за межі округу. Середняка Писарева з списку викреслили...». Головував на зборах В.А. Сорокін –

голова першого Єлизаветградського незаможного СОЗ'у, гірник Алчевських шахт, «двадцятип'ятитисячник».

Не легшою була доля «куркулів», віднесених до третьої категорії. Станом на 10 березня 1930 року в районі «розкуркулили» та заслали на «виселки» 551 сім'ю селян, довільно зарахованих до «куркулів» третьої категорії⁶¹.

Тяжку й трагічну долю «куркулів» розділили й «куркулі-експертники». Виконавши один план, доведений сільською радою по здачі хліба чи грошей, селянин отримував чергове завдання, як правило, більше за попереднє. Ці плани накладалися владою доти, доки господарство не розпродувалося на покриття боргів, а самого селянина віддавали до суду як «злісного саботажника», або «розкуркулювали» за будь-якою категорією та з усією сім'єю виселяли - на Північ, чи за межі району, або села.

В Єлизаветградківському районі, згідно з «Відомістю про кількість господарств, що оподатковані в експертному порядку по Зінов'євській окрузі на 29/30 рік», налічувалося 333 господарства «куркулів-експертників»⁶². Незаперечно, що господарства «куркулів-експертників» зруйнували. Станом на 15.11.1929 року в тодішньому Олександрівському районі описали за борги 89 «куркульсько-заможних» господарств, з них розпродали 68, а на 52 господарів справи передали до суду⁶³.

Деякі «куркулі-експертники» вдавалися до акцій протесту. Так вчинив Іван Левицький з с.Цвітне. Коли 23 серпня 1931 року представники сільради прибули до нього на подвір'я, щоб описати майно, - хлібороб привселюдно підпалив свою хату. Газета «Соціялістичний темп» - орган Знам'янського РПК, РВК та райпрофради, у номері за 25 серпня 1931 року охарактеризувала І.Левицького як «оскаженілого класового ворога-куркуля, що на кожному кроці чинить шалений опір хлібозаготівлям».

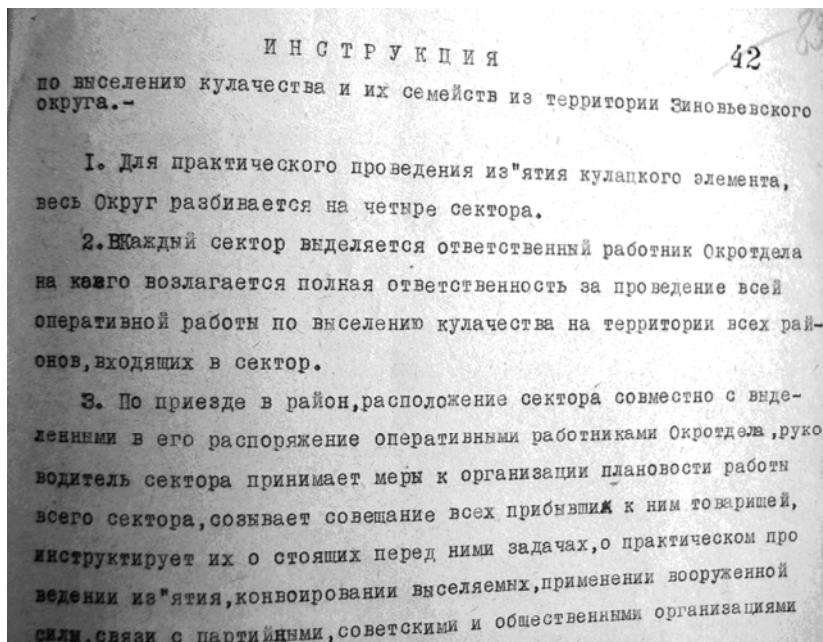
⁶¹ ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1954. - Арк.442.

⁶² ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.96.

⁶³ Там само. - Ф. Р.184. - Оп.1. - Спр.67. - Арк.406.

Мовою документів:

Інструкція Зінов'євського ОДПУ про виселення куркульства і їхніх сімей з території Зінов'євського округу

ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.83.

Перший план роботи Зінов'євського ОДПУ з проведення операції по ліквідації куркульства

ПЛАН РАБОТЫ
ЗИНОВЬЕВСКОГО ОКРУТДЕЛА ГПУ ПО ПРОВЕДЕНИИ ОПЕРАЦИИ ПО ИЗЪЯТИЮ ИЗЪЯТЫХ

Вводная часть

Из округа подлежат выселению, расселению, заключению конц. лагеря и т.д. - 3500 чел. - хозяйств с приблизительным подсчетом в среднем по 4 чел. на семью, а всего подлежит изъятию - 14000 человек.

По районам цифра эта распределяется так:

1. Зинovieвский район	- 350 чел.хоз.в среднем на семью 4 ч.-всего-1400
2. Компанеевский	- " - 200 " - " - " - " - " - 800
3. Вобринский	- " - 350 " - " - " - " - " - 1400
4. Устиновский	- " - 250 " - " - " - " - " - 1040
5. Ново-Прагский	- " - 200 " - " - " - " - " - 800
6. Знаменский	- " - 250 " - " - " - " - " - 1000
7. Е-Градковский	- " - 350 " - " - " - " - " - 1400

ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.15.

Відомість про кількість господарств, оподаткованих в експертному порядку по Зінов'євському окрузі

В І Д О М І С Т Ь

про кількість господарств, що оподатковані в експертному порядку по Зінов'євському окрузі на 29/30 рік.

Райони	Кількість господарств
1. Вобринський	431 - 3,4 - 12
2. Братський	259 - 3,2 - 81
3. В-Вицанський	163 - 2,8 - 58
4. Е-градківський	333 - 2,5 - 139
5. Зінов'євський	675 - 3,9 - 12
6. Знаменський	321 - 2,9 - 10

ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.39.

7.ЗАЯВИ⁶⁴, СКАРГИ, ПРОХАННЯ ВІД «КУРКУЛІВ» ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН, АДРЕСОВАНІ ДО ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ТА РЕАГУВАННЯ НА НИХ ВЛАДИ.

Більшість селянських родин Олександрівщини, проголошених «куркулями», змирилися зі своєю долею, тож покірливо відправилися до Архангельська, де потрапили в справжнє пекло. Інші переселилися на «виселки» - на непридатні землі за межами сіл.

Частина, найактивніші, втекли – інколи з малолітніми дітьми, чим подовжили собі життя, хоча, не завжди, та, можливо, врятували своїх нащадків.

Багато «куркулів» обрали інший спосіб свого порятунку, який давав їм примарну надію на виживання – вони писали заяви, відправляючи їх до Харкова, Черкас, Зінов'євська, до окружних та районних виконавчих комітетів тощо, в яких наполегливо переконували вище керівництво в помилковості свого «розкуркулення» та просили об'єктивно розібратися в тій ситуації, в якій вони опинилися завдяки діям сільської влади.

Писали також матері на порятунок своїх дітей, дружини – за чоловіків, діти – за своїх батьків. «Ви думаєте, - звертався в заяві до голови Олександрівського РВК учень Омельгородської школи Федченко Іван, - що коли мого батька вважають куркулем, то і я теї думки. Ні, тов., я не теї думки ...».

Шість заяв на різні адреси відправила Курганська С.Г. з с.Антонівка Триліської сільської ради, прохаючи порятунку її чоловіка та двох дітей, засланих до Архангельська, чотири заяви на свій порятунок відправив Гупало К.Л. з с. Стара Осота, стільки ж – Вихрист С.І. з с.Івангород.

⁶⁴ Правопис та орфографія заяв автором не коригувалися. Подекуди окремі слова та цілі фрази з них видалені як другорядні, а деякі - через неможливість прочитання, на зміст документів це не впливає.

На фото: селянська хата - притулок кількох поколінь хліборобів, залишилася без господарів. с.Красносілка. 60-і роки XX ст. З архіву М.М.Крамаря.

«Мене 23.03.1930 р. ухвалили виселить за межі села як розкуркуленого та щоб я не шкодив соціалістичному будівництву, - писав у заяві олександрівський «куркуль» Волошаненко Гордій. - Як я можу пошкодити, коли мені 70 років, хворий, ніде ніколи не ходив і не ходжу, бо я старий, майже зовсім нічого не чую і мало бачу і дружина моя хвора на ревматизм. Коли можливо, то прохаю залишити мене тут, бо я не маю з чим виселятися». Волошаненка Гордія Олексійовича з дружиною «за старістю та непрацездатністю» таки звільнять від виселення (протокол №63 засідання президії Олександрівського РВК від 28.03.1930р.) – здоровий глузд переміг, проте господарство «розкуркулили».

На фото: єдиний вітряний млин в околицях с.Красносілка, в якому влада дозволила молоти зерно в 1928 р. В 1930 році його власника – Ф.Галагана «розкуркулили» за другою категорією.

40-і роки XX ст. З архіву М.М.Коломійця.

Послання від селян дійсно надходили в приймальню Г.І. Петровського, до голів ОВК та РВК, в редакції газет, окружним прокурорам. Очевидно, що їх там читали, але, за заведеним тоді порядком, скарги поверталися в райони. Райвиконкоми вимагали додаткової інформації з сіл, тож слали запити головам сільських рад, звідти обов'язково надходили «спростування», посилаючись на які, в районі

знову ухвалювали типові, за незначним винятком, рішення: «Розкуркулення переведено правдиво, у проханні відмовити!» Отже, знайти «правду» в столиці чи деінде для більшості скаржників виявилося справою марною. Ситуацію зі скаргами досить влучно охарактеризував голова Староосотської сільської ради Демид Редька - своєму односельцю Єлисею Тимку, який скаржився особисто Г.І.Петровському про утиски, що їх чинила проти нього сільська влада, голова заявив таке: «Ти шукаєш Петровського у Харкові, а забув, що для вас Петровський – я!»

Коло безвиході навколо селян замикалося остаточно. Надії більшості на порятунок не справдилися.

Багато заявників не знали грамоти, тож за них - неписьменних, заяви писали інші. Наприклад, всі прохання від «куркулів» с.Вищі Верещаки написані одним почерком. Хто вони - оті грамотні й освічені земляки, які не боялися тавра «підкуркульник» чи «куркульський прихвостень», та писали за своїх краян численні скарги, заяви, прохання, переймаючись їхніми бідами та викликаючи на себе гнів сільської влади? Лише в двох з кількох сотень заяв можна чітко прочитати прізвища цих помічників – К.Коваль з с. Бірки та Іван Магльований з с.Бовтишка.

На фото: механічний млин в с.Красносілка – його першого господаря Пустового І.Л. «розкуркулили», а майно усуспільнили. З архіву М.М.Коломійця.

Вже пізніше декому з них пригадають їхні спроби захистити земляків: у 1937 році до 10 років ув'язнення засудили Кириченка Якова Гавриловича з с.Нова Осота, звинувативши його також і в тому, що «був радником куркулів, писав їм усі можливі заяви і скарги...»⁶⁵.

Велику сміливість мали й ті односельці, які під заявами «куркулів» ставили свої підписи на їх захист – цим вони висловлювали не тільки підтримку односельців, а й демонстрували свою незгоду з діями сільської влади, протиставляючи свої високі моральні переконання, віру в справедливість, злочинним і аморальним діям «активу». Зокрема, за 70-річного «куркуля» Слоквенка З.Ф. з с.Бовтишка заступилися 11 односельців, підписавшись, поряд з прохачем, на заяві до окружного прокурора; 16 івангородців підписалися на заяві Лисенка Д.Ю., демонструючи цим йому повну довіру та солідарність; 43 жителі с. Стара Осота висловили свою незгоду з діями сільської влади по розкуркуленню і виселенню за межі села Сайка В.П., залишивши свої підписи на його заяві.

Не завжди демонстрували однаковість і учасники зборів по «розкуркуленню» односельців – знаходилися сміливці, які, при голосуванні, виступали проти подібних ухвал. Таким селянам, які не йшли всупереч власному сумлінню, влада теж чіпляла тавро «підкуркульники».

Не злякалися тавра «куркульські поплічники» й ті односельці, які брали до себе на утримання старих і немічних «куркулів», хати й майно яких «усуспільнили». В сусідах жила «стара і темна» Оксана Брайко з с.Бірки - дружина «розкуркуленого», хвору дружину «куркуля» Федченка з с.Омельгород теж доглядали сусіди.

⁶⁵ РІКО. – Кіровоград, 2007. – Т.4. – С.76.

На фото: мобілізовані селяни перед відправленням в м.Ленінград для роботи грабарями. Серед гурту – житель с.Красносілка І.К.Пустовіт. Травень 1931 р. На збірному пункті в м.Кам'янка. З архіву М.М.Коломійця.

Географія походження заяв досить широка – практично з кожного села та хутора Олександрівщини. Навіть з далекого Архангельська надіслав прохання до сільської влади висланий «куркуль», колишній житель с.Бірки Перші Брайко П.К. і слізно молив «... прийнять ... в стару хату в свою среду і зарахувать мене в СОЗ до рідного мною села, при якому молитимусь дожити віка, за що буду приємного вдячний, що дасть змогу в своїй рідній стороні і при рідній дитині умерти». Про рішення сільської влади просив повідомити йому на адресу: «город Архангельськ, сев. М.Д., городське кладбище на (нерозб.) через Г.П.У.». Схоже, що влада виявилася глухою до прохання 68-річного односельця, який своїм пристановищем обрав, імовірно, сторожку на кладовищі далекого приполярного міста.

Кілька листів на різні адреси відправлені без підписів – в анонімній формі кореспонденти повідомляли владу про беззаконня, що творилися в їхніх селах під час

«розкуркулення» та «колективізації». «Роблять хлопці⁶⁶, що вздумається – писав невідомий дописувач з Старої Осоти. - Плюють на все, селянство стогне. ...Жах панує в селі. Бояться й пікнуть. На зборах хто що запитує по своєму незнанню – одержує відповідь: «Це контрреволюція, куркульське запитання!»

Кожна заява від «куркулів» Олександрівщини – то цілі скрижалі трагічної історії нашого краю та неспростовні чисельні факти наруги більшовицької влади над власним народом.

Мовою документів:

Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
Г.І.Петровському
гром. с.Івангород Олександрівського району
Шевченківського округу
Вихриста Сили Івановича

ПРОХАННЯ

Загальними зборами громадян від 5.02.1930 р. мене признано до висилки як куркуля, який по закону при суцільній колективізації не повинен мати місце у колективі. Я таким себе не визнаю, бо маючи до революції 1 десятину рільної землі, а в революцію і тепер я маю 3,5 дес. на три їдці. Це все свідчить про те, що я не з куркульської сім'ї, а з сім'ї бідняка, хлібороба, який здобував засобами гіркої праці шматок насущного хліба для прожиття.

В 1926 році організувалося «Машинно-тракторне товариство» по селу Івангород, до якого мене було обрано як уповноваженого по ходатаюванню перед вищими органами влади про купівлю машин, в цім же 1926 році в грудні місяці получена молотарка через Івангородське сільськогосподарське кредитове товариство, а на подання київській розпридільчій базі замовлення на трактора получили відказ позаяк того, що трактора не було. Коли склалося тяжке положення що в державі

⁶⁶ Тобто, сільська влада, активісти.

не було тракторів, машинова артіль розпалася, заставивши мене як уповноваженого та другого члена артілі, з яким я взявся усі борги як державні та товариство цілком виплатити.

Крім цього примушений був купити на позичені гроші двигуна «Запоріжця», міркуючи працювати і віддавати цим борги. Працюючи, я виплатив Івангородському с/г кредитовому товариству борг за молотарку, а zostалися деякі дрібнічасницькі борги, а коли було сказано здати складні машини до «кооперації», то я без жодних суперечок здав все цілком і zostавшись в даний момент без ніяких средств, але врешті решт громада ще мене підтримала, призначивши мене до зсилки, не дивлячись на те, що немаю средств до прожиття, ще до цього всього вирядили мене з сім'єю з хати в таку страшну погоду. І от зложуючи свою біографію, прохаю ВУЦВК помилувати мене хоть цим, відмінити постанову громадян, яка необдумано зробила постанову, бо я до куркульської групи не належав і не належу.

8.02.1930 р. Прохач Вихрист Сила
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.385.

СПРОСТУВАННЯ

До РВК уповноваженого по с.Івангород Мельника Онопрія відносно висилки за межі України Вихриста Сили Івановича. Вихриста С.Ів. розкуркулено загальними зборами села, відібрано в його садибу із будівлями, коняку, воза, свиню та посівматеріал. У червні місяці (1929 р. – Автор.) у червону хлібозаготівлю його було оштрафовано і забрано було машини і продані колективу. Що ж торкається його висилки, то його загальними зборами було призначено до висилки, але ОВК не ствердив, другими загальними зборами було його відмінено від висилки. Але громадянина Вихриста С.І. забрано до ГПУ, який зараз перебуває в БУПРі, а сім'я його знаходиться в селі.

Уповноважений РВК О.Мельник
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.381.

До Олександрівського РВК
гром. с.Бовтишки
Секлети Амосовної Крюченко

Заява

Чоловік мій Крюченко Олекса як син бувшого куркуля призначений до висилки, але Крюченко Олекса мав 3 ½ десятин землі огородам, 1 корову і 5 душ сім'ї. Зараз він перебуває в БУПРі, а я залишилася хвора в чужій хаті з трьома малими дітьми без усяких засобів до життя і до 10 квітня цього року повинна висилитися на відведений участок на чисте поле. Це рівнозначно самогубству. Прохаю РВК відстрочити висилку моєї сім'ї до прибуття чоловіка.

2.04.1930 р. Прохач Секлети Крюченко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.112.

До Шевченківського окрвиконкому
гр. с. Стримівка Олександрівського району
Пшеничного Петра Степановича
Скарга

26 січня у 12 годин ночі з'явилася до мене комісія з представником т. Педченком і переписали усе моє майно. 30 січня тов. Педченко приїхав з комісією і забрали таке майно: соломорізку, десятичну вагу, маленький сортувальний млинок. З посівного матеріалу – проса 8 пуд., ріжного борошна 10 пуд., пшона 8 пуд., гороху 2 ½ пуд., квасолі 1 пуд., вівса 4 пуд., конопляного насіння 20 фунтів, бурякового насіння 12 фунтів, свиного сала 1 пуд 31 фунт, смальцю 20 фунтів, м'яса 20 фунтів і все відібрали від мене, здано ніби до СОЗу «Нове життя». Причому, як я потім довідався, про це була постанова загальних зборів виборців, аби в мене відібрати лише вагу, соломорізку та млинок.

А комісія крім того забрала весь мій хліб та зерно, не залишивши нічого. Після відібрання переліченого у мене майна мене було вигнано з СОЗу як особу, яка підлягає розкуркуленню. Розкуркулення мене вважаю незаконним.

... Прохаю вас, тов. окрісполкома, ужити відповідних заходів, аби мені було повернено все відібране від мене майно.

22.03. 1930 р. Прохач підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.182.

Терміново

ТЕЛЕФОНОГРАМА

від окрпрокуратури

8.04.1930р. Припинить до особливого розпорядження розкуркулення та виселення гр. с.Нова Осота Явтушенка Хоми та Ульяни.

Пом.окрпрокурора підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.307.

До Первобірчанської сільради гр. села І Бірок
Олександрівського району
Павла Кириловича Брайка

Заява

Постановою громади адміністративно я висланий в Архангельську губернію. Я думаю, що ця постанова помилкова і для мене старого маю 68 років, дуже сурова, якої я не заслужую як усім відомо.

О чом прохаю сельраду своєю постановою передати на загальні збори мою заяву і прийняти мене в стару хату в свою среду і зарахувати мене в СОЗ до рідного мною села, при якому молитимусь дожити віка, за що буду приємного вдячний, що дасть змогу в своїй рідній стороні і при рідній дитині умерти.

Я ...(нерозб.) худого нікому нічого не зробив. О резолюції прохаю повідомити по адресу: город Архангельськ, сев. М.Д., городське кладбище на ...(нерозб.) через Г.П.У.

28.03.1930 р.

Прохач підпис
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.309.

До голови райвиконкому

Заява

Розкуркулені Дементія Шевченка і Остапа Хоменка, робітників порозкуркулювали, а куркулі позоставались.

Наприклад, Василь Хомич Явтушенко, він стоїть своїм господарством вдвічі за Дементія. Дементій має в год доходності з мотора і зусиль господарства 200-250 крб., і платить податку 34 крб. А Василь Явтушенко має з свого господарства 500 крб. прибилі і платить податку 14 крб. Грицько Микитин Черкас, потомственного буржуя син, його батько мав 18 дес. землі 4 осайби і його господарство крупніше, як у Дементія.

Савка Артемович Музика мав 12 десятин землі, господарство теж крупне, дві пари волів, і два сини – в його одежа стійкіша (дорожча. – Авт.), чим у Дементія господарство.

Василь Козирів мав 48 десятин землі, млин, олійницю і теж два сини. Платон Колесник має 7 десятин землі, господарство теж крупне, має бджоли. Грицько Шмарко теж крупне господарство, він баришував волами і мав доходності в год 1000 крб. Козир Тимко теж крупний хазяїн, мав воли і 30 штук бджіл і Прокіп Козир теж крупний хазяїн, дом має з камінним фундаментом під оцинкованим жилізом і пара коней було, трошки рублів 400 тоді стояли і було штук 30 вулів⁶⁷.

Ці всі куркулі осталися, а середняків порозкуркулювали, котрі мають по 3 дес. землі. Особиності в Шевченка 3 десятини. А в Остапа Хоменка 5 десятин, сім'ї 7 душ. Ці хлопці Дементій і Остап попали в розкуркулені в тім, що в їх нема ніякої зашити в активі. Як у Явтушенка Василя велика зашита придсідатель Корсун. А Черкас підмазався туди, Музика Савка теж велику зашити має, його син держить сестру Хоменків, котрі в активі велику силу мають.

Козир Василь теж має велику зашити – зять його в активі. Платін Колесник теж велику зашити має – племінник секретарем. Шмарко Грицько має зашити велику – Хведь Шимина сусіда його.

⁶⁷ Вуликів.

Терешко і Прокіп Козир теж велику заштиту мають і Іван Мохур брат у первих – він самий перший в активі. Оце їхній захисник, в тім вони останні цілком не розкуркулені. Прохаю товаришу голова розберіться з цим ділом.

Потому що це зроблено неправдиво з цими людьми. Я писав правильно.

(Підпис і дата на листі відсутні)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.9. - Арк.110,111.

До Олександрівського РВК
гр. с.Омельгород Олександрівського району
на Шевченківщині
Федченко Іван Панькович

Заява

Звертаюся аби ви уважно перечитали та розібрали мою заяву та довідку від школи ... (нерозб.) та моє ставлення до всіх тих міроприємств, які переводє радянська влада та партія на селі.

Ви думаєте, що коли мого батька читають куркулем, то і я теї думки. Ні, тов., я не теї думки ... (нерозб.). Мій батько дійсно рахувався по сільраді середняком. Коли я брав довідку до школи, то теж зазначили середняком.

Батько зразу без затримки пішов у СОЗ, але згодом за лічні щота викинули і зараз назначили до висилки, а я каліка, на ногу до праці нездатний. І ще з 6 років до сьогоднішнього дня лічуся, без лікаря не можу бути і в холоднім оточені не можна быть.

А тому і прохаю, аби мене в моїй хаті залишили і прийняли в СОЗ. В мене є велике бажання бути в ньому .

Через каліцтво я добра не зазнав. А коли можна, то й мого батька залишть дома, бо він старий, 66 років, а сім'я велика і дрібна віком від 6 до 15 років, одна душа працездатна, а останні непрацездатні.

Підпис Федченко Іван

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.138.

До Олександрівського РВК
від гр. с.Олександрівка
Волошаненка Гордія О.

Заява

Мене 23.03.1930р. ухвалили виселить за межі села як розкуркуленого та щоб я не шкодив соціалістичному будівництву. Як я можу пошкодити, коли мені 70 років, хворий, ніде ніколи не ходив і не ходжу, бо я старий, майже зовсім нічого не чую і мало бачу і дружина моя хвора на ревматизм. Коли можливо, то прохаю залишити мене тут, бо я не маю з чим виселятися.

Прохач Волошаненко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.348.

До Олександрівського РВК
гр. с. Олександрівка
Ткаченка Федора Микитовича

Скарга

1.03.1930 р.

Два тижні тому до мене з'явилася комісія і описала належні мені будівлі: хату, сарай, саж, а також пару коней з лошатами, корову з телям, культиватор, каток, віз та посівматеріал – 7 пуд. вівса. Днів через три після опису комісія з'явилася, забрала у мене все перелічене майно, крім будівель, а про будівлі заявила мені, що вони не мої.

Коли я звернувся до голови сільради і заявив йому, що мене неправдиво розкуркулили, бо я до революції землі не мав і був батраком, то голова сільради заявив мені, що я маю двох коней і корову, тому мене й розкуркулили.

Прохаю РВК зробити розпорядження Олександрівській сільській раді про повернення мені всього відібраного від мене майна.

Прохає підпис
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.351.

До Олександрівського РВК

1.02.1930 р.

Цим В.Верещаківська сільська рада прохає дати дозвіл залишити в селі Вищі Верещаки із сім'ї висіяємого Іщенко М.Т. його 85-літню матір Ярину Іщенко, яка дійсно з'являється хворою і дряхлою.

2.Із сім'ї висіяємого Ничипоренко Фанася залишити його 75-літню матір Одарку Ничипоренко, яка дійсно з'являється хворою і дряхлою

3. Із сім'ї Голого Данила, який висіяється, залишити його 70-річну матір Мотрю голу, яка з'являється хворою.

На думку сільради та уповноваженого РВК вище перелічені три жінки слід залишити в с.Вищі Верещаки, які з'являються хворими і зовсім дряхлими.

Голова сільради підпис (нерозб.)

Уповноважений РВК підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

Резолюція: дозволити залишитися, поставивши на ствердження президії РВК.

1.02.1930 р.

Голова РВК підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.352.

До Харківського ВУЦВК

гр. с.Вищих Верещак Олександрівського р-ну
на Шевченківщині
Мазура Семена Павловича

Заява

1930 року 30 березня активісти села та зборами села КНС мене призначено до висилки. Я звертався до ОВК, але там не добився ніяких наслідків.

Маєтковий стан мого господарства такий: землі 7 дес.25 сот., їдців 6 душ, одна корова, три штуки овець. С/г реманент: плуг, борони, сільськогосподарських машин немає. Найманою працею не користувався. Але мене оподатковано експертним податком і під час розкуркулювання мене теж розкуркулено. В сучасний мент я живу в чужій хаті.

А тому прохаю вище згаданий комітет, аби такий розглянув мою заяву і дав належний цій заяві свої висновки.

Прохач Мазур Семен.
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.1.

Всеукраїнський центральний
12.04.1930 р. /№12470
виконавчий комітет
рад робітничо-селянських
та червоноармійських депутатів
Прийомна голови ВУЦВКу

До Шевченківського ОВК

Надсилаючи Вам заяву гр. Зосименка⁶⁸ та інших зі скаргою на висилку, прийомна голови ВУЦВКу просить розглянути справу.

Прийомна голови ВУЦВКу підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.20.

Шевченківський ОВК,
секретаріат
22.04.1930 р.

Відповідь чекається до 5.05.1930 р.

До Олександрівського РВК

Надсилаючи разом з цим скаргу гр. Зосименка та ін. з приводу застосування до нього заходів щодо виселення, секретаріат ОВК просить перевірити, чи не було вжито по відношенню до

⁶⁸ Зосименко Степан П. (6 душ їдців у сім'ї), Зосименко Федір Григорович (6 душ їдців), Мазур Савка Іванович (11 душ їдців), Мазур Павло Юхимович (7 душ їдців), Мазур Семен Павлович (6 душ їдців) та ін. жителі с.Вищі Верещаки зверталися до Г.І.Петровського з проханням переглянути несправедливе, на їхню думку, розкуркулення – їхні заяви повернулися до Шевченківського ОВК, а звідти - до Олександрівського РВК. Незважаючи на слізні прохання та вагомні аргументи, деяких заявників з сім'ями все-таки вислали з села.

скаржника незаконних дій з боку місцевих органів влади.

Керуючий справами ОВК Андріуца

Діловод Варгулевич

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.24.

До редакції «Радянське село»

Заява

від громадянина Зосименка Степана Пантелійовича

Шевченківської округи Олександрівського району с. Вищих

Верещак

Прохаю редакцію «Радянського села» аби така розглянула мою заяву і дала мені висновок позаяк я намічений на висилку своєю селянською активною.

У артіль я здав 1 лоша, 1 корову, 2 свиней, 7 шт. пчьол, плуга, воза. Корова залишилася у моєму господарстві і 2 свиней і 6 шт. гусей.

Прохач Зосименко

2.04.1930 р.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.86.

До округової робочої крест'янської інспекції

гром. Марії та Оксани Брайкової

села І-х Бірок Олександрівського

р-ну Шевченківського округу

Заява

Мене, Марію Брайко зі старою та темною⁶⁹ матер'ю призначено до переселення. На таке переселення і будівництва собі нових будівель на новій садибі я не маю коштів й змоги, позаяк мати моя стара й темна, а я одинока. Мати моя тимчасово живе у сусідах, котрі за пристарілою нема ніякого догляду, позаяк я також доглядати не можу, так як я проживаю і побираюсь по чужих дворах та хатах, а тому прохаю вас товариш надайте нам право проживати у своїй хаті в с.Бірки І.

Прохач М.Брайко

За неграмотну Брайко підписався К.Коваль

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.35.

⁶⁹ Темна, тут - сліпа.

До Всеукраїнського ЦВК
(копія – генеральному прокурору
Української республіки,
копія – Шевченківському ОВК)
гр. с.Івангорода, тимчасово проживаю
в м. Олександрівці того ж району
Шевченківського округу на Україні
Бойченко Марфи Петрівни

Прохання

У лютому 1930 р., згідно постанови громади с.Івангород по затвердженню Олександрівського та Кам'янського РВК та Шевченківського ОВК вислані мої діти в Архангельськ – син Бойченко Павло Васильович та дочка Марія Василівна.

... Я глибоко переконана в тому, що діти мої вислані помилково. ...Це сталося від того, що деякі особи з місцевого населення, вороже налаштовані, дали повністю неправдиву характеристику моїм дітям тим органам, що здійснили висилку.

... Я коротку напишу біографію своїх дітей, які просять мене, стару, клопотатися. Сама я дочка бідного селянина с.Бірки Олександрівського району, який працював батраком у поміщика Раєвського. В 16 років вийшла заміж за напівграмотного селянина с.Івангород Бойченка. Мали 6 дітей. В 1916 році чоловік помер. В 1919 году нам наділили землю – 4 десятин з городом і я з двома дітьми на ній господарювала.

В 1922 році дочка Марія вийшла заміж. Син Павло в 1927 році призваний до армії. В 1929 році через неврожай я не змогла виконати план по хлібоздачі, то майно в адміністративному порядку продане – коні, корова і сільгоспреманент.

Цього ж року я тяжко захворіла і перетворилася на інваліда. Син Павло здав майно в колектив і написав заяву про прийом.

Що стосується дочки Марії, то вона вислана з дитиною до Архангельська без чоловіка, де знаходиться і тепер, будучи хворою на порок серця і ревматизм.

... Коли мої діти вислані, то я не можу як мати залишатися спокійною і не відгукнутися на зов кричущих душ, ошибочно висланих... .

Просить М. Бойченко неграмотна
Отримано в секретаріаті ВУЦВК 22.04.1930 р.
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.37.

Шевченківський ОВК
27.04.1930 р.

До Кам'янського РВК

Надсилаючи разом з цим скаргу Бойченко М.П. з приводу застосування до нього заходів щодо виселення та відбирання майна, секретаріат ОВК просить перевірити, чи не було вжито по відношенню до скаржника незаконних дій з боку місцевих органів влади.

Керуючий справами Андріуца
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.39.

Кам'янський⁷⁰
виконавчий комітет
Шевченківської округи

Олександрівському РВК,
копія – ОВК

1.05.1930 р.

При цьому райвиконком повідомляє, що дочку Марію вислано як справжню куркульку, про що оголосити гр. Бойченко М.П.

Секретар РВК підпис (нерозб.)
Діловод Бжезінський
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.41.

⁷⁰ На час розкуркулення й заслання до Архангельська уродженка с.Івангород Бойченко М.П. з сім'єю проживала в с.Баландине Кам'янського р-ну.

До голови ВУЦВК
т. Петровського
гр. с. Розумівка Олександрівського району
на Шевченківщині
Мошуренко Параски Федорівни

Заява

Весною 1929 року під час хлібозаготівлі на наше господарство було наложено зерно-хліба 25 пуд., яких ми не виконали, бо такого не було.

... При невиконанні цих 25 пуд. Шевченківське ГПУ заарештувало і забрало мого чоловіка Мошуренка Зотя Микитовича і вислано на Соловецькі острова і після я вже взнала, що мого чоловіка забрали якоби не за хлібоздачу, а за яку-то контрреволюцію, якої із нас ніхто не знав.

... До революції ми мали 4 дес., а в революційний час було додано 1,75 дес., то стало 5,75. З податками завжди розплачувалися.

Нас осталося 4 душі, хліб у нас забрано до одного зерна і забрано послідні тряпки, які були і зараз моє сімейство пропадає і голодне, і холодне.

А тому я дуже прохаю Вас, аби цю справу розслідувати.

18.03.1930 р.

Просить Мошуренко Параска Федорівна, а за неї неграмотну підписався підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.64.

До Шевченківського
окружного прокурора від гр. с. Олександрівка
Олександрівського району
Литвиненка Антона Павловича

Заява

В час виявлення по с. Олександрівці кулацького елементу, майно якого підлягало до ліквідації, в цю кількість зарахували і мене, вважаючи на що господарство моє теж ліквідоване.

Вважаю, що зарахування мене до кулацького господарства зроблене зовсім безпідставно: на двох їдців мав землі 1,65 дес., сіножаті 1,5 дес., з будівель мав пів хати, коморю, сарай, клуню та одну коняку та корову, які підлягли до ліквідації.

Підприємств яких то не було власних та орендованих не мав, чужою працею ніколи не користувався.

Маю від роду 76 років та дружині 70 років, до праці нездатні.

Всі перелічені мною обставини кажуть за те, що моє господарство ніяк не являється куркульським. З огляду на все перелічене, прохаю перевести перевірку правдивості моєї заяви і повернути мені будівлі та худобу.

1.04.1930 р.

Прохач А.Литвиненко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 68.

г. Черкаси
гр. с.Нова Осота
Олександрівського району
Шевченківської округи
Костя Лукича Гупало

Заява

...Протоколом №4 21.09.1929 року конфісковано в мене: 1 корова, 1 коня, 1 хату, 1 повітку, 1 віз, 1 упряж, 1 плуг, 1 борона, 1 швейна машинка, 10 стовпів дуба, посіву під озиминою 150 соток, під ріллею 1 дес. 31 сот.

...Тепер проживаю – 7 душ сім'ї, на проізвол судьби, в чужій і без вікон хаті, в якій сім'я не може поміститься через тісноту і розтеклась по чужих хатах.

...Прохаю органи влади розслідувати причини мого розкуркулення і признати таке незаконним і імушество конфісковане повернуть.

24.03.1930 р.

Прохач К.Гупало, народився 6.03.1869 р.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 72.

До президії ВУЦВК
Гречкосія Федора Косторовича
прож. в с. Осота Олександрівського району
Шевченківського округу

Заява

В січні 1930 р. при розкуркулені мене у мене було забрано: столярний інструмент, 5 вуликів і медогонку, возик ручний, жолоб, 5 пудів жита, 3 пуди соняшнику, 20 ф. гарбузового насіння, 12 лантухів проса, лопати, стіл, стільці.

В хаті мене поки залишили жить, але постановлено забрати її в мене. Між тим, я жодним чином не підлягаю розкуркуленню. Після революції мені дали 4,01 дес. землі на сім'ю в 6 чоловік. Корів, волів, коней і взагалі ніякої худоби у мене не було. Сам я хворий, у мене грижа, я з трудом утримував свою сім'ю.

... Я прошу ВУЦВК розглянути мою справу і повернути мое відібране і залишити мені мою хату.

Гречкосій підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.83.

Від Гречкосія Філата Несторовича
Шевченківської округи
Олександрівського району
с. Стара Осота

Заява

Я старожил с.Стара Осота, у лютому 1930 року сільрада постановила мене розкуркулити і вислати за межі України, потім була постанова зборів, які визнали, що я виселенню за межі України не підлягаю. Потім була постанова сільської ради про виселення мене за межі села.

Після цього знову відбулися бори, які постанову сільради визнали несправедливою і мене залишили в селі. Не дивлячись на це, сільрада наполягає на те, щоб я виселився за межі села.

Я маю 2,5 дес. землі та 4-х їдців. У мене сільрада забрала: засік, плуг, солому 4 копи, ярової 4 копи, діжку велику ... (нерозб.), буряка 100 пудів, отруби 4 пуди, шкаф.

На основі вищезазначеного прошу запропонувати сільській раді повернути взятє в мене, а також запропонувати, щоб сільрада мене не турбувала і не виселяла з села.

Підпис Гречкосій
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.85.

УСРР
НКЮ
Прокурор Шевченківського округу
1.05.1930 р.
м. Черкаси

До Олександрівської сільської ради того ж району

Копія: до Олександрівського РВК

Розглянувши матеріали по справі слухача хемічних курсів Тищенка Якова Андрійовича⁷¹ з приводу утисків, чинимих по відношенню до його дружини Тищенко Я., які утиски полягають в тім, що її переселяють з однієї хати в другу ... (нерозб.), входжу з пропозицією про зупинення переселення сім'ї Тищенка Якова, а наколи таке переведено, то поновлення її попереднього стану та крім цього вжити заходи, щоб по відношенню до даної сім'ї не чинилося будь-яких утисків.

Округовий прокурор Жмур
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.88.

Витяг з листа

до Всеукраїнського старости Г.Петровського та прокуратури
Шевченківського округу з с. Стара Осота

В Старій Осоті різні знахарі – Дорохтей, Редьки Демиди розперезались, роблять що хочать, не рахуючись ні з чим. Для

⁷¹ Тищенко Яків Андрійович (1901 – 1984), уродженець м.Олександрівка, начальник хімслужби 1-ї кавалерійської дивізії, теоретик військової справи, автор кількох книг на військову тематику, в 1937 році репресований.

них нема ніяких законів. Не даром Демид Редька, коли до нього прийшов Ялисей Тимко справитись за коняку, яку в нього забрали в час весняної хлібозаготівлі і за яку той писав у Харків до Г.І.Петровського, то Демид Редька йому казав: «Ти шукаєш Петровського у Харкові, а забув, що для вас Петровський – я!»

Роблять хлопці, що вздумається. Плюють на все, селянство стогне. Згадують, що друга Коліївщина настала в Старій Осоті.

Жах панує в селі. Бояться й пікнуть. На зборах хто що запитує по своєму незнанню – одержує відповідь: «Це контрреволюція, куркульське запитання!»

Такі-то діла! Ось і справа з Яковенком⁷² та Вітром Никанором – їх розкуркулили. А хіба ж правдиво? Хіба це по радянськи, хіба це куркулі?

З-за особистих рахунків вони стали куркулями. За таке відношення до середняка треба кричати на весь Радянський Союз. У нас маса залякана.

Без підпису

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.91.

До Шевченківського окрпрокурора
гром. Олександрівського р-ну с. Стара Осота

Лопати Івана Сергійовича⁷³

Червоного партизана та Червоногвардійця

Заява

1920 року я перебував начальником міліції у м.Кам'янка і приїхав у с.Стара Осота лікуватися як больний. Время було бандитське, я у лікарні не мог лежати, а знаходився у клуні моєї тещі, яка проживала в с.Стара Осота коло гром. Яковенка Охтиста. Не помню числа, банда коло 40 чоловік налетіла на

⁷² Яковенко Охтист Мартинович постановою зборів села та КНС, постановою засідання президії РВК від 31.04.1930 р.№64 «розкуркулений», але за старістю залишений жити в селі.

⁷³ Лопата І.С. – активний учасник боротьби за встановлення радянської влади в Кам'янському (Черкащина) та Олександрівському районах, відзначився жорстокими діями по придушенню селянських повстань в околицях Холодного Яру в 20-х роках.

клуню, де я знаходився, но мене не знайшли, Охтиста Яковенка у те время було дуже понівечено та його дружину, щоб такі сказали, де я знаходься, стромляючи револьвера у рота, та всякими знущаннями вимагали від нього де я, но все-таки маючи почуття до сувицької влади ця людина мене не могла видать.

По-друге, у 20-у році, коли інспектори продрозверстки приїхали із Олександрівки в Стару Осоту, коли я був упійманий бандою Хмари⁷⁴, цей Яковенко у те время таких переховав і не виявив де вони знаходяться.

...Та голова сілради зробили з нього кулака та не щитаючись ні з якими законами, забрали у нього все майно, із свого боку щитаю це не доцільним.

13.04.1930 р. Лопата підпис
м.Черкаси
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.93.

УСРР
Староосотська сільська рада
Олександрівського району
Шевченківської округи
23.04.1930 р.
ч.689
с.Стара Осота

Окружному прокурору Шевченківської округи

В відповідь Вам на надіслану заяву бувшого Червоного партизана Лопати Івана Сергійовича, в якій переведено характеристику гр. Яковенка Охтиста та витяг з листа, в якому переведено обставини щодо перекручувань в Старій Осоті класової лінії при переведенні розкуркулювання.

...Відносно заяви Лопати І.С. ... гр. Лопата Іван весь час бував в Старій Осоті, де не вилазив від Яковенка Охтиста,

⁷⁴ Пилип Хмара – керівник селянського повстанського загону, що діяв у 1918-1922 роках на території Холодного Яру та околиць, виборюючи незалежність України, уродженець с.Цвітне Олександрівського району.

переводячи там п'янку день і ніч. Щодо випадку нападу банди в 40 чоловік на клуню тещі, де буцімто лікувався Лопата, то такого випадку не було, а був випадок, що в кінці 1921 року в початку 1922 року біля Староосотської сільради банда Хмари налетіла і забрала гр. Лопату Ів. і довезла такого до с.Головківка, звідкіля його випустили. З якою метою, це нікому не відомо, а єврейчика, який був забраний з Лопатою, вбито.

...Крім того, Лопата Іван може писати деякі нісенітничі в особистості на голову сільської ради, КНС і других товаришів, які добре знають Лопату як непорядну людину, погромщика і п'яницю, бувшого дяка, кулацького прихвосня.

Голова сільради підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.98.

До Шевченківського окрпрокурора

гр. х.Антонівка

Триліської сільської ради

Олександрівського району

Курганської Секлети Григорівни

Заява

Вдруге⁷⁵ прохаю розглянути мою заяву та прохання всіх громадян хутора Антонівка про повернення моєї сім'ї додому. Мою сім'ю вислано одною постановою громади села, але правда в тому, що то робота партійців. Їм, коли доручається яка робота, то що хочуть, те й роблять й кажуть, що то маса.

⁷⁵ Курганська С.Г. написала загалом 6 заяв на різні адреси з проханням про повернення свого чоловіка Курганського Максима та двох дітей – 19-ти річного сина Степана та 17-ти річної доньки Пріськи, відправлених на заслання в Архангельськ. Наслідки розгляду всіх заяв для Курганської С.Г. виявилися невтішними. Через три роки перебування на засланні втік її чоловік «куркуль» Курганський Максим, але в 1937 році його заарештували за засудили на 10 років таборів, звідки він не повернувся, син Степан загинув на фронтах Великої Вітчизняної війни. Діти заявниці «куркулі» Степан та Пріська теж писали заяви з проханням не висилати їх до Архангельська, але 23.02.1930 р. отримали категоричні відмови.

...В решті решт прохаю дати пояснення, куди звертатись, де шукати правди, чи в нас лише окремі партійці роблять що хочуть і чи є їм закон.

7.02.1930 р. Прохач С.Курганська
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.100.

До округової прокуратури
гр. с. Нижчих Верещак Олександрівського району
Шевченківського округу
Підгородецького Олександра Дмитровича⁷⁶
Заява

Прохаю округову прокуратуру в'яснити, чи справедливо мене виселяється з села, позаяк рахувати мене економічно міцним не можна.

попереднє зазначеного. Що ж торкається моєї працездатності, то я як такої не маю й дружина моя теж, так як мені 65 років, а дружині 63.... Я маю 1 коняку, землі 5,25 дес. і більше я не маю нічого, крім

Підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.108.

До округової прокуратури
гр. с. Несваткове Олександрівського району
Буряка Данила Семенів
Заява

1929 році на мене було накладено план хлібозаготівлі, де я виконав, але одного разу я привіз хліб до кооперації, то в мене комісія забрала коня і не повернула невідомо за що, а також пішла до моєї хати і з хати забрала майна – борошна житнього, пшеничного, мотовильників, рушників і т.п. речей.

⁷⁶ Рідного брата Підгородецького О.Д. Григорія та племінника Леоніда теж розкуркулили та заслали до Архангельська. В 1937 році їх обох розстріляли.

Но так як на мене накладено 152 пудів, а склад сім'ї 4 душі і при такій кількості я не мог виконати план хлібозаготівлі, так як в 1929 році була загибель озимини на 75% і я старався виконати хлібозаготівлю, хотя я хліб купляв на ринку.

А тому прошу окрпрокуратуру, аби вона розглянула справу і майно, котре в мене забрано, повернути мені, так як я вивіз хліба на 144 пуди 10 ф.

27.04.1930 р. Прохач Буряк
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.124.

Добавок⁷⁷

Кость Л.Гупало з с. Нова Осота, що було забрано активом села у присутності голови сільради Андрона Корсуна: 1 стіл, 1 кушетка, 2 скрині, 1 диван, 2 стільці, 1 швейна машинка ручна, 2 ряден, 3 рушники, 2 подушки, 1 пуд рижю, 1 пуд гречки, 2 пуди вівса.

Голова сільради підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.126.

Жалоба до прокурора
Черкаської округи
Атамася Івана Філімоновича
(жителя с.Олександрівка)

15.04.1930 р.

Заява

Прошу Вашого распоряженія в тім, що я Вам одав листа, в яким було написано про самочинство, яке зробив колектів СОЗа:

⁷⁷ «Добавок» - у такій формі Новоосотська сільська рада направила листа до Шевченківського ОВК з переліком відібраного в гр. Гупала К.Л. належного йому майна.

поваляв мені хату, на котору я працював по найму 13 років і втратився, я всю свою силу істратив собі на притулок, щоб мені було де жити, а тепер мене зовсім розорили, не беруть до внімання, що я робітник, член спілки з 1925 года, чл. білет №99507 і член КНС з 1928 і забрали всі матеріали. Я каліка.

... Я заносив жалобу в райісполком, голова колектіва каже, що ми тобі хати ставити не будемо, передавай до суду.

Прохач Атамась Іван

Адрес мой: ст. Фундукліївка, містечко Олександрівка, направити голові РВК.

Скажіть, будь ласка, чи має право колектив незаможницькї хати валяти. Я думаю, таких законів немає.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.129.

Шевченківському
окружному прокурору
гр. Слоквенка З. Федоровича⁷⁸
с.Бовтишка

Олександрівського району

13.05.1930 р.

Заява

Я, Слоквенко Захарій Федорович, маю 70 років віку і від дуже тяжкої праці в період життя потеряв я все своє здоров'я, в настоящє время не маю ні рук, ні ніг, страждаю я ревматизмом.

В дні розкуркулення одібрали від мене моє все імущество, і хліб. Упомянуте імущество нажив я тяжким і чесним своїм трудом в купі зі своєю сім'єю ще з молодих своїх літ. Сім'я моя складається з мене, моєї дружини, 3-х моїх синів, однієї дочки. В період мого життя особим нічим не займався, основна моя була пофесія – сів хліб, корчував пеньки, палив вугілля При 70-ти літній моїй старості прийшлося шукать собі хати.

... В настояний час местная власть до пользования землею мене не допускає. ... Збудувать мені для себе житло я не маю сили і средств. Проходить уже весняний період, а у мене немає

⁷⁸ Слоквенка З.Ф., згідно з постановою Олександрівського РВК, вписали до «Списку осіб, на яких немає підстав до висилки», проте відібраного майна не повернули.

«За перекручення, злочинство – сувора кара»

Під час підготовки матеріалів до розселення куркулів, голова сільської ради Немна С., замість проробки цього питання з бідняцько-середняцькими масами, по злочинному провів цю роботу.

При складанні списків, заповнення анкет, голова сільської ради Немна навмисне збільшував податок, добавляючи по 100-150 крб. до середняцьких господарств, проти дійсного податку.

Таким злочинством Немна намагався обманути райвиконком, ввести до списку куркулів середняцькі господарства.

Це великий злочин, Немна перекручував лінію партії щодо середняків.

Партійний осередок ухвалив: негайно зняти Немну з роботи та передати до суду.

О.

Газ. «Радянська думка»⁸¹, №55, 31.03.1930 р. с.Бовтишка.

До Шевченківського
окружного прокурора
гр. с.Олександрівка

Олександрівського району
Мусія Соловейовича Тищенка⁸²

Заява

В час виявлення по с.Олександрівці куркульського елементу, майно якого підлягало ліквідації. В цю кількість зараховано і мене, вважаючи на що господарство моє ліквідоване теж.

⁸¹ Газета «Радянська думка» безкоштовно розповсюджувалася в селах Шевченківського округу, зокрема, й на території Олександрівського району, готувалася пересувною редакцією Шевченківської окружної газети, мандруючи від села до села. В лютому 1930 р. тиражем у 800 екз. газ. «Радянська думка» поширювалася в с.Бірки Перші та Бірки Другі, розповідаючи про проблеми та досягнення в справі «розкуркулення» та «колективізації» тільки цих сіл. У березні газета вже друкувалася в с.Бовтишка. 14 серпня 1929 р. тиражем у 2000 екз. газета «Радянська думка» надрукована в с.Кам'янка Кам'янського району.

⁸² На засіданні президії Олександрівського РВК, протокол №63 від 28.03.1930 р., «куркуля» Тищенко М.С. із сім'єю з 8 душ вирішили переселити на «Бірчанський виселок».

...Я вважаю, що зарахування мене до куркульських господарств зроблено зовсім помилково і безпідставно по таких мотивах –

...землі я мав на 8 душ сім'ї, яка складається з мене, дружини та 6 душ дітей від 18 років до 8 місяців: 1 – 18 років, 2 – 11 років, 3- 9 років, 4 – 7 років, 5 – 4 роки, 6 – 8 місяців. Землі 6 десятин. Земельних лишків не було, підприємств власних та орендованих не мав, чужою працею ніколи не користувався. З будівель раніше мав: хату, сарай, клуню, 2 волів і коня. І в останній час з худоби мав тільки одну коняку і одну корову.

Прирахування мене до куркулів єсть не більше, як помилка.

5.04.1930 р. Прохач М.Тищенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.263.

До окружної прокуратури
гр. с. Стара Осота Олександрівського району
на Шевченківщині
Сайка Ладима Прокоповича⁸³

Заява

30 січня 1930 року мене розмайнували: забрали в мене і передано до СОЗу «Перемога» такі речі: корову з телям, віз воловий, жатка, куплена мною в 1927 році, сівалка хлібна, ключ борінко вий, плуг, олії 4 кг, сиру 8 кг, окорок 4 кг, сала 8 кг, індустрії 50 крб. та готівкою 20 крб. З хати в мене забрані лави, мисник, стільці, годинник, ярий хліб забраний котрий для посіву.

Крім того, я був призначений на висилку за межі України, то мене відмінено, потім 23 березня були у нас загальні збори, де було зачитано, що поять призначили на висилку за межі села, але загальні збори залишили на моїм старім подвір'ї. Не знаю відкіля, але я знов попав до списків, щоб мене виселити з мого подвір'я до Плакущого Байрака.

⁸³ Сайка Володимира Прокоповича, згідно з постановою Олександрівського РВК, вписали до «Списку осіб, на яких немає підстав до висилки», але сільська влада знову проголосила його «куркулем» III-ї категорії.

Прохаю не відмовити мого прохання.

Прохач підпис

1.04.1930 р.

(На заяві прізвища та підписи 43 односельців, деякі нерозб.).

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.286.

Витяг з протоколу №72

засідання президії Олександрівського РВК від 28.07.1930 р.

Слухали: п.22. Скарга гр. села Розумівка Поліщука Панаса про неправдиве його розкуркулення та про повернення йому майна.

Ухвалили. Вважати переведене розкуркулення правдивим, в проханні – відмовити.

Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.407.

До Олександрівського РВК

с. Омельгород

Федченко Явдохи

Заява

Заявляю в тім, що мого батька розкуркулили і вислали з хати. Вона стояла пустою, то мені не було де дітись, то я ввійшла в хату, просиділа 5 неділь. Я ходила в СОЗ на роботу, то голова сільської ради⁸⁴ вліз вікном, одпер і забрав: стіл, піл⁸⁵, стілець, лаву, казан, вірьовку, гасницю, 4 подушки, кожух, 2 рядна маленьких, 3 – великих, 2 мішки порожні, кохточку для 2-х років дитини, скатерку, шаплик, мірку з глиною, рогачі, горшки, миски, кружку, ложки, сковороду, фартух, молоток, ніж, сіль, сірники і я була на роботі в СОЗі, приходю, коли вже забрали і

⁸⁴ На той час головою Омельгородської сільської ради працював Фицайло.

⁸⁵ Піл – дерев'яний настил для спання дорослих членів сім'ї, пристановищем для малечі була піч.

повалляли комін, хату так і покинули одперту. Пішла в сільраду, щоб оддали, голова штовхає і вигонить з сільради.

Не маємо чого їсти і не маємо, де сидіти, іще до того мати лежить больна в сусідах.

Прохаю Р.В., аби забезпечили мене хатою і повернули майно, бо я не маю фунта хліба на сьогодні.

Підпис Федченко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.410.

До Олександрівського РВК
гр. с.Китайгород
Ткаленко Вірки Явдокимівни
Скарга

В час ліквідації глитайських господарств помилково визнали наше господарство за куркульське.

Непосильні і неправдиві вимоги поруч з репресіями в час проведення хлібозаготівлі в 1929 році і залічення до куркульського елемента як явне неправдиве настільки вплинуло на психіку мого чоловіка Германа Ткаленка, що він в кінці 1929 року збожеволів і, не дивлячись на довготермінове лікування в Київській психлікарні, залишився безнадійно психічно хворим (див.довідку ч.512/30 і ч.42).

...З огляду на вищезазначене прошу РВК виправити цю помилку і визнати розкуркулення нашого господарства за неправдиве. Додаю, що я в сучасний мент працюю в колективі нарівні з іншими членами, що дає мені часткову можливість утримувати мого хворого чоловіка і неповнолітню дитину.

За неписьменну Ткаленко В. розписався (підпис нерозб.)

23.07.1930 р.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.3. - Арк.435.

Витяг з протоколу №77

засідання президії Олександрівського РВК від 28.07.1930 р.

Слухали: п.25. Скарга з с.Китайгород Ткаленко Віри Явдокимівни про неправдиве розкуркулення її чоловіка та про повернення майна.

Ухвалили. Вважати переведення розкуркулення правдивим і в проханні у поверненні майна відмовити.

Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.438.

До Шевченківського
окружного прокурора
гр. с.Івангород Олександрівського району
Шевченківської округи
Лисенка Дорофія Юхимовича⁸⁶
Заява

Мене в цьому 1930 році призначено до розселення по III-й категорії, на що рахую помилкою, позаяк моє господарство не підлягає до класи куркульства.

Мій господарський стан: сім'я з 4 душ, землі орної 4,88 дес., городу 0,35 дес., коняка, корова, свиня, віз, плуг, борона металева один комплект.

...Прошу Шевченківського окружного прокурора, аби мою заяву розглянули і повернено мені моє право на проживання в с.Івангород.

Прохач Лисенко Дорофій

(На заяві прізвища та підписи 16 односельців, деякі нерозб.)

20.07.1930 р.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 449.

⁸⁶ Батько Лисенка Д.Ю. – Юхим, «розкуркулений» за III-ю категорією, переселився на виселок, збудував землянку, там його і вбили сільські активісти. Самого Лисенка Дорофія з дружиною заслали до Сибіру, звідки вони не повернулися.

22.07.1930 Р.

До Івангородської сільської ради

За розпорядженням окрпрокуратури Олександрівський РВК пропонує припинити руйнування будівель розкуркуленого Лисенка Дорофія до остаточного вирішення його справи в РВК, про що вам буде повідомлено.

Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 451.

Івангородська сільська рада

Олександрівського району

Шевченківського округу

23.07.1930 р.

ч.1627

с. Івангород

До Олександрівського РВК

На №01/6463 Івангородська сільська рада нижче подає відомості про гр. Лисенко Дорофея Юхимовича: по соцсоставу до революції кулак і після революції кулак.

Голова сільради підпис (нерозб.)

Секретар сільради підпис (нерозб.)

(Сім'ї 5 душ. Дружина 43 роки, чоловік 45 років, дочка 18 років, син 16 років, батько 70 років).

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 454.

Витяг з протоколу №77

засідання президії Олександрівського РВК від 28.07.1930 р.

Слухали: п.23. Скарга с.Івангород Лисенка Дорофія Юхимовича про неправдиве його розкуркулення і про повернення майна.

Ухвалили. Констатувати, що розкуркулення Лисенку переведено правдиво і в проханні відмовити.

Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар РВК підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 453.

До Шевченківської прокуратури
гр. с.Бовтишка
Олександрівського району
Шевченківського округу
Йосипа Ковтуна

Прохання

Я старик дряхлий, 95 років, сина мого⁸⁷ з сім'єю, на іждивенні якого я знаходився, вислано з села в Архангельськ, а майно і хату відібрали, в хаті живе Конон Косенко, у якого мається своя власна хата, а я 95 років старик залишився без ніякого притулку і зараз валяюся під тином, а прийде зима, то мені доведеться попід тином на морозі і загинути, бо немає де дітися.

Тому прохаю вас тов. окрпрокурор, ...аби мене було пущено хоть в одну кімнату, де б я міг кінчити своє життя.

29.07. 1930 р.

Прохає Йосип Ковтун, а за нього неписьменного, по його проханню розписався Іван Магльований підпис
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 472.

УСРР

Староосотська сільська рада
Олександрівського району
Шевченківського округу
29.09.1930 р.

ч. 1738

с. Стара Осота

До Олександрівського РВК

На №10428 Староосотська сільська рада повідомляє, що по селу Старій Осоті розселено 2 кулацьких господарства 28.09., а 2

⁸⁷ Обох синів заявника - Ковтуна Якова Йосиповича та Ковтуна Якіма Йосиповича з їхніми сім'ями, постановою Олександрівського РВК від 8.02.1930 р. визначено до висилки за межі України. До заслання в Архангельськ вписали і внуків заявника – Петра Якимовича та Артема Яковича. Їм на той час виповнилося по 18 років. Самого заявника – 95-річного Ковтуна Йосипа, згідно з постановою Олександрівського РВК від 22.02.1930 р., протокол №57, залишили в селі.

господарства осталися ще не розселені через відсутність яких не було вдома.

А в сьогоднішній день буде виселено й останні.

Голова сільської ради підпис (нерозб.)

Уповноважений по розселенню Сірий

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 485.

До генерального прокурора УССР

гр. с.Бовтишка

Олександрівського району

Шевченківського округу

Крюченка Олексі Климовича

Заява

В час розкуркулення селяктив під тиском голови сільради та секретаря – мого брата Крюченка Антона, з яким я в сорі, живши в однім дворі і в одній хаті, визнав мене за куркуля, забравши все моє майно та будівлі – половину хати, сарай, коморю та корову, виселивши мене з дрібними дітьми на шлях, не взявши до уваги, який я куркуль.

Виселивши мене з 5 душами на шлях на проізвол судьбі, без куска хліба, забравши все майно і зерно.

...А тому я звертаюся до генерального прокурора УССР з проханням зробити своє розпорядження о поверненні мені півхати, сарай, коморю та корову та майно згідно списку, який мається в сільраді.

6.06. 1930 р. Крюченко підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 535.

До Бовтиської сільської ради

РВК повідомляє, що згідно постанови президії Олександрівського РВК від 27.08.1930 р., протокол №80, визнано неправдиве розкуркулення Крюченка Олексі як середняка, а тому пропонується сільраді повернути все забране у нього майно.

11.10.1930 р. Секретар РВК підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.3. - Арк. 544.

8. «ВОЛИНКА»

Проводячи «колективізацію» та «розкуркулення», більшовицька влада вдалася до жорстоких методів примусу та насильства, що супроводжувалися фактичним відбиранням у селян землі, майна, зерна, реманенту, худоби та проголошенням його «колективним». Великого поширення в селах набуло руйнування владою хат. Арешти, побиття та катування селян стали справою повсякденною, як і присвоєння та розкрадання селянського майна активістами. З метою залякування селян влада на багатьох з них довільно вчепила зловісне тавро «куркуль».

Вже незабаром, наприкінці лютого 1930 року, в селах нинішнього Олександрівського району розпочався спротив політиці більшовицької влади на «колективізацію» та «розкуркулення». Він дістав назву «волинка», набрав характеру масової непокори владі та призвів до нетривалої в часі ліквідації ненависних колгоспів шляхом розбирання продуктивної та робочої худоби, реманенту, посівматеріалів, фізичними розправами над уповноваженими, активістами та представниками влади.

На фізичний терор проти себе селяни теж відповіли терором – 10 лютого 1930 року селяни с.Красносілля вбили посланця Зінов'євського ОКП – активного втілювача політики партії «двадцятип'ятитисячника» Будзинського, що стало відповіддю на його індивідуальні методи колективізації села⁸⁸. 26 лютого 1930 року селяни забили до смерті голову сільської ради с.Нижчі Верещакі Зеленського.

В останні дні лютого 1930 року розпочався вихід багатьох колгоспників із «колективів». Такі тривожні для влади факти зафіксовані в селах Бірки Другі, Соснівка, Стара Осота, Нижчі Верещаки, Сентове та ін. Виходячи з

⁸⁸ Газ. «Зінов'ївський Пролетар». 1930 р. 13.02.

колгоспу, селяни намагалися забрати з нього раніше усуспільнене власне майно: реманент, худобу. Влада чинила цьому спротив. У відповідь селяни вдалися до насильства.

Од'єва.
Товариші не спати 1930 134
давайте ставати на тверду
ногу. Зробіть до 21 квітня
повстання повсюди земній кулі
брати і сестри беріть
рапи і сокири і настигайте
на сози.
Всіх камушників і камушників
видижді, це буде уривковий
весь видижді і готову і секретаря
такое криміналь видижді всіх
гит задоб.
С. Сентове

На фото: листівка із закликом до повстання 21 квітня 1930 р. в с.Сентове. ДАКО. - Ф. П.2. - Оп.1. - Спр.1878. - Арк.93.

3 березня 1930 року великий гурт жінок с.Сентове напав на хлів колгоспу і розібрав усуспільнених корів. 11-12 березня чоловіки розібрали з конюшні колгоспу 250 коней, в цей же час актив села масово почав кидати «куркульські хати», куди родинами вселися після висилки куркулів. Організатором знищення сентовського колгоспу ім. Петровського ДПУ визначило «куркулів на чолі з батюшкою Григорієм Дяченком». Явища непокори в 148

с.Сентове набули настільки великого резонансу, що Зінов'євське ДПУ 13 березня 1930 року відправило спецповідомлення до Харкова про «хвилювання» та масовий вихід з СОЗів в с.Сентове. Тоді залишили колгосп майже 200 селян, які, за визначенням влади, були переважно бідняками⁸⁹.

Події в селах так стривожили районне керівництво, що до Олександрівки зігнали всіх озброєних комуністів, створили з них бойовий загін, який, доповнивши міліціонерами, перевели на казармене утримання, призначили його командиром члена партії Андріянова⁹⁰ та розпочали з бійцями військову муштру.

Розбирання майна та худоби наприкінці березня 1930 року відбулося і в с.Бірки Перші.

А події в с.Вищі Верещаки 7 травня 1930 року керівництво колгоспу охарактеризувало як «ціле повстання» селян та заклиало районну владу негайно надіслати допомогу, напевне, що озброєну.

«Волинка» у формі стихійних беззбройних селянських виступів проти влади та колгоспів відбувалася ледь не в кожному селі. Влада в цій боротьбі перемогла, до селян знову застосували численні арешти та заслання до Сибіру цілими сім'ями, звинувативши їх, як це робилося завжди, в «антирадянській роботі». За цим звинуваченням туди відправили чотири сім'ї з с.Цвітне, три – з с.Красносілля, шість – з с.Буквар, сім – з с.Михайлівка, чотири – з с.Сентове тощо. Прикметно, що серед арештованих та засланих домінували жінки, як правило, багатодітні матері: троє з с.Цвітне, двоє з с.Красносілля, троє з с.Буквар, п'ятеро з с.Михайлівка, одна з с.Сентове та ін. Саме їх вважали призвідницями «волинок» у селах, тож тяжко покарали, заславши у віддалені райони тогочасної країни разом з дітьми.

⁸⁹ ДАКО. – Ф.П.2.- Оп.1. – Спр.1954. – арк.435.

⁹⁰ Андріянов Василь – голова кредитового товариства, уповноважений Олександрівського РПК по «розкуркуленню» та «колективізації» в с.Кримки.

*На фото: біля молотарки «Кейса». 30-і роки XX ст.
с.Красносілка. З архіву М.М.Коломійця.*

Трагічною є доля учасника «волинки» в своєму селі хлібороба з с.Несваткове Демченка Єлисея Сергійовича – 19 березня 1931 року Кам'янський райвідділ ДПУ заарештував селянина, звинувативши його в «агітації проти колгоспного ладу» та в закликах розбирати усуспільнене майно, посівматеріали. «Хіба в колгоспі добре буде? Це рабство, віковична панщина, раніше на панів робили, а зараз ті ж самі пани!» - заявляв односельцям селянин. Цього ж року його засудили до трьох років заслання в північний край, а повторний арешт 1937 року призвів до розстрілу Демченка Є.С.⁹¹.

Організатором «волинки» в с.Вищі Верещаки звинуватили сільського священика Чернецького Івана Федоровича, а 20 лютого 1930 року його заарештували та

⁹¹ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4. - С.62.

кількома роками пізніше стратили. За «перекручування» політики партії під час «розкуркулення» та «колективізації» показово засудили голову Бовтиської сільської ради Немну, «зняли» з роботи голову Соснівської сільської ради Павловського, перевели на нижчу посаду секретаря Олександрівського РПК Мітулінського – він став завідувати Фундукліївським приймальним пунктом «Союзхліб». Цим «випускався пар» з перегрітого селянського котла невдоволення «розкуркуленням» та «колективізацією».

Боротьба селян проти влади на цьому не припинилася, а набула інших форм – їхньою зброєю стали сірники. Пожежі в той час набули характеру епідемії, не оминули жодного села та були свідченням протесту селян проти політики влади. «Клясовий ворог аж ніяк не припиняє свого ворожого опору, й особливо нині в обставинах ліквідації куркульні як кляси на базі суцільної колективізації. В арсеналі ворога багато різної зброї й серед неї не останнє місце обіймає «червоний півень». «Приборкати ворожого «червоного півня»! – закликали тогочасні газети⁹².

В цей час згоріло чимало хат «активістів» та, одночасно з ними, колгоспних комор, млинів, клунь тощо. Ледь заживо не згорів «робітник Умрихін» в с.Буквар та не тільки він. Невідомі, які відразу трактувалися владою як «куркулі», також масово підпалювали приміщення, де відбувалися різноманітні збори. До самоспалень своїх будівель, як форми протесту – «щоб не дісталось нікому», вдавалися і деякі селяни, зокрема Іван Левицький з с.Цвітне⁹³.

«У с.Михайлівці оскаженілий клясовий ворог весь час не припиняє хижачького наступу проти колгоспу, - писала Знам'янська районна газета «Соціалістичний темп» 13 липня 1931 року. – Щоб підірвати господарську силу колгоспу і перешкодити успішному проведенню весняної сівби куркулі в цей час спалили дві клуні». 11 липня 1931 року в артїлі ім. Сталіна с.Цвітне спалахнула пожежа –

⁹² Газ. «Соціалістичний темп», 1931 р. 13.07.

⁹³ Там само 1931 р. 25.08.

згоріла клуня, в якій загинуло 30 хомутів, 15 віжок та інша зброя. В артілі «Комунар» с.Михайлівка згорів млин, а в ньому - більше 200 пудів хліба. «Куркульських агентів тут же біднота викрила і їх заарештували»⁹⁴. Полум'я народної боротьби владу тоді не спопелило.

Куркульські викрутаси.

Оскаженілий класовий ворог-куркуль на кожному кроці чине шалений опір хлібозаготівлям. У безсилій люті він ладея до таких виступів, як це було позавчора в ссн Цвітній. Коли сільрада застосувала до куркуля **Лавицького Івана** закон від 4 липня 1929 року за невиконання доведених твердих завдань, він прилюдно підпалив свою хату.

Але даремні спроби куркуля у такий спосіб викликати до себе співчуття колгоспівських мас, бідняків, середняків. З усією більшовицькою рішучістю, не зважаючи на будь які куркульські витівки куркуля буде примушено виконати тверде завдання.

Брайко.

На фото: допис «Куркульські викрутаси» у знам'янській районій газеті «Соціалістичний темп». 1931 р.25.08.

Остаточну перемогу над селянством Олександрівщини більшовики «святкували» у 1932-1933 роках.

Мовою документів:

Всім уповноваженим РПК

По відомостям, що поступають в РПК, помітні факти виходу окремих господарств з колективів: Н.Верещаки, Соснівка, Ст. Осота, Бірки Другі.

⁹⁴ Газ. «Соціалістичний темп», 1931 р. 13.07.

Прохаємо виправити наявні помилки і шляхом масово-політично-роз'яснювальної роботи мобілізувати повністю кошти та безумовно запобігти будь-яких виходів з колгоспів.

22.02.1930 р. Секретар РПК Мітулінський
№34
с.Олександрівка
ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.58. - Арк. 11.

До Олександрівського РВК
Нижчеверещаківська сільська рада повідомляє, що 26.02. о 12 годин вечора невідомими бандитами тяжко побито голову сільради тов. Зеленського так що мабуть помре.

27.02.1930 р. Секретар сільради підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.68.

Зовсім таємно

Протокол №1
засідання п'ятюрки по розселенню куркулів III-ї категорії
Олександрівського району Шевченківської округи.
21.03.1930 р.

Присутні: секретар РПК т.Мітулінський, голова РВК т.Циганенко, голова ОКК т.Андрущенко, уповноважений ОВК т.Правільський, уповноважений ДПУ т.Чернобильський.

Голова – т.Мітулінський.

Слухали: про план роботи п'ятюрки по розселенню куркульні Олександрівського району. Доп. тов. Правільський та Чернобильський.

Ухвалили:

1. [...].
2. В разі будь-яких «волинок», ворожих намірів з боку куркуля та на ґрунті релігійних ґрунтів і всяких непорозумінь ... негайно повідомляти район.

3. Вважати за необхідність про переведення всього складу адмінвідділу на бойову готовність, перевівши на казармене положення.

4. Рахувати за необхідне організувати комуністичний загін з товаришів, які мають зброю на руках з перебуванням постійно в містечку Олександрівка, переводячи з ним муштрове навчання. Начальником загону призначити тов. Андріянова.

21.03.1930 р. Голова п'яťюрки Мітулінський
Олександрівський РПК
№32/3т.
ДАКО. - Ф. П.430. - Оп.1. - Спр.56. - Арк.93.

Терміново
До всіх сільрад Олександрівського
району

та уповноважених РВК

1.04.1930 р.

Пропонуємо з одержанням цього зусилити організацію охорони громадського ладу та догляд за поведінкою глитайського елемента на селах, для чого:

1. Скликати пленуми сільських рад, розподілити на ньому села на кутки і прикріпити членів сільських рад до відповідних кутків.

2. Покласти персональну відповідальність на кожного члена сільської ради за додержанням на його кутку громадського ладу як в день, так і вночі та догляд за поведінкою глитайів та їх прихвоснів.

3. Всіх підбурювачів до зриву весняного посіву та руйнування колгоспів затримувати та притягати до судової відповідальності.

4. Особливий догляд встановити за тими глитаями та їхніми прихвоснями, що заходять других сіл і намагаються вести ворожу роботу. Затримувати їх і направляти до райміліції.

5. Догляд за поведінкою розселених глитайів покласти персонально на тих членів сільрад, котрі прикріплені до кутків.

6. Організувати систематичний догляд за надійною охороною колгоспного майна й зокрема посівматеріалу, реманенту та робочої худоби. Майно повинне охоронятися і вдень, і вночі.

7. Тих членів сільських рад, які недбайливо поставляться до покладених на них обов'язків по охороні громадського ладу та догляду за глитайським елементом, виключати зі складу сільради й притягувати до судової відповідальності.

Голова РВК	Циганенко
Завадмінвідділом	Федоров
Секретар РВК	Карєв

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.273.

Протокол ч. 12

засідання поширеного пленуму Першебїрчанської сільської ради, відбувшогося 24 березня 1930 року.

Було присутньо членів сільради 12 осіб, з них жінок – 3, кандидатів – 2, в присутності уповноважених РВК т.т. Деречі⁹⁵ та Адамчука.

Слухали. Про самочинний вчинок грабунку коней, які самовільно грабували коней усупільнені із конюшні СОЗу.

Ухвалили. Громадян, які пограбували колгоспівське майно, тобто коні, а саме: Жалдак Іван, Колісник Яків, Коваль Панас, Цюренко Андріян, Брайченко Іван Д. прохати РВК та райміліцію, аби таких в самий короткий час притягти до судової відповідальності, а також забрати колгоспівські коні, які потрібно для весняної посівкампанії, що ж торкається гр. Дудника Михайла, який вдень серед шляху, коло сільради скинув з коня робітника колгоспу, який їхав з письменним приладдям ... (нерозб.), відібрав від нього коня і втік до себе додому, а також Яровий Павло, який забрав до себе компанію, ввірвався в подвір'я колгоспу для того, щоб пограбувати колгоспівські коні, пригрожував вартовим і конюхам перерізати

⁹⁵ Дереча Василь – член партії, уповноважений Олександрівським РПК по «колективізації» й «розкуркуленню» в с.Бірки Перші.

ножами, коли не віддадуть коней, Цюра Ничипір, який був умісті з Яровим, вдерся до конюшні та взяв свого коня.

Прохати райміліцію та РВК забрати цих громадян до суду та притягти до найсуворішої відповідальності, а також повернути коні колгоспу.

[...].

Голова засідання Жалдак

Секретар Тищенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.65.

До Олександрівського РВК
колгоспа с. Вищих Верещак
ім. Сталіна

Рада означеного вище колгоспу цим повідомляє, що агітація куркуля та його прихвостнів до цього часу не припиняється, а набуває значних розмірів, які виявилися у формі цілого повстання та нападу на колгосп з метою розграбування його майна та розкласти роботу останнього, про що свідчить випадок 7.05. біля контори колгоспу, куди прибула група ворожих елементів під приводом членів колгоспу Сукача Луки, Сукача Івана, Заболотнього Івана, Кононенка Івана Якимовича, Лушпая А., Корецького Івана, Лушпая Кирила Як., де сказали правлінню, що все рівно худобу розберемо, хоч і самі постраждаємо, взиваючи раду колгоспу бандітами, головорізами і іншими словами, де навіть загрожували і вбивством голови колгоспу і голови СКНС, а також активістам, які боронили колгосп. Означені громадяни збирають різні гуртки, де підбурюють громадян до грабування колгоспного майна.

Натиск цей було розбито, але на завтрашній день, цебто на 8.05. 1930 року, передбачається, що група ще збільшиться і більше набере розбишацького характеру, тому рада колгоспу просить вислати допомогу з вашого боку.

Підписи (три) членів ради колгоспу (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.413.

9.«КУРКУЛЬСЬКІ ВИСЕЛКИ»

«Куркулів», зарахованих до III-ї категорії, влада виселяла за межі села на т.зв. «виселки» - по 10-20 родин на «неводні» та «непридатні» землі, де наділи на кожну «куркульську» родину виділялися «в мінімальному розмірі», а знаряддя для обробітку землі видавалися «з числа непотрібних колгоспу старого знаряддя». Так розпорядився 20 березня 1930 року секретар Олександрівського РПК Мітулінський в листі-інструкції до сільських рад.

Місця для «куркульських виселок» вибрали досить швидко. Ними стали урочище «Дубок» поблизу с.Вищі Верещаки, урочище «Павлишене» по сусідству с.Триліси, урочище «Мережовий лісок» біля Бовтишки, урочище «Плакуще» окрай Старої Осоти, урочище «Раскольське» недалеко Розумівки тощо. В межах тодішнього Олександрівського району створили загалом 8 «куркульських виселків». Землевпорядні комісії дослідили території, відведені під «виселки», склали відповідні акти, де вказали, зокрема, рівень ґрунтових вод, крутизну схилів, тип ґрунтів. Як правило, питна вода залягала на глибині від 7 сажнів, землі відводилися на схилах, подекуди північно-східних, які дійсно виявилися крутими, а ґрунт утворювали глини, або чорноземи з домішками глини.

Зрозуміло, що спраглі на землю багатодітні селянські сім'ї за першої ліпшої нагоди давним-давно вже освоїли б ці масиви, при умові, що на них можна виростити врожай. Але землі аж до березня 1930 року ніким і ніколи не розроблялися, що свідчить про одне: ці угіддя були абсолютно непридатними для господарювання. Проте члени землевпорядних комісій, ніби змовившись, в актах констатували, що відведені під «виселки» ділянки «вповні придатні для поселень».

Районна влада вимагала, щоб на кожен «виселок» призначили коменданта – уповноваженого з числа «надійних та перевірених людей (наприклад, колишніх

Червоних партизан й інш.), персонально відомих сільській раді та РВК». Ними й стали: «таємний інформатор ДПУ»; активіст, що в «час відібрання лишків землі в куркулів – приймав активну участь»; персону, що «проявив свою лояльність до радвлади в справі переведення різних кампаній» тощо.

Завдання таких комендантів – щоденно слідкувати за поведінкою виселених «куркулів» та «попередження з їх боку можливих шкідницьких дій». За цю роботу їм пообіцяли зарплатню, проте згодом повідомили, що коштів на це немає.

Ізолювати куркулів.

Ткаченко (Ясиноватка). Райвиконбюму треба подбати про утворення умов роботи для низових апаратів як в справі живого керівництва, так і забезпечення технічними робітниками. У боротьбі з буржуазством особливо пильнувати за 3 категорією, яку до весняної посівкампанії обов'язково ізолювати та налагодити громадський контроль.

На фото: допис «Ізолювати куркулів» у кам'янській районій газеті «Коллективна праця». 1931 р. 18.02.

У «куркулів» III-ї категорії відбиралося житло та всі господарські будівлі, земельні наділи, засіяні попереднього року озиминою та нинішнього - ярими, а також реманент, худоба, майно, інструмент, тож розпочинати життя в нових умовах їм довелося вкрай тяжко. Житлом для них стали нашвидкуруч встановлені курені, а потім землянки, земля перекопувалася (тими, хто ще мав сили), де на ній пізньої весни висівалися ячмінь, рижій, просо (тими, хто це мав).

«Куркулі», всупереч погрозам з боку влади розцінити це як контрреволюційні дії, всілякі страхання їх судами, вперто опиралися негайному переселенню на «виселки», тож час їх виселення з сіл розтікся з квітня до вересня 1930 року, а в деяких селах – до весни наступного року

Сільради мусять стати штабом боротьби з куркулем.

Кучеренко (Івангород). Треба звернути особливу увагу на розгорнення культосвітньої роботи на селі, як чинника втягнення маси в господарчо-політичні справи села.

Наші сільради частенько не вміють використовувати своїх прав. Коли уповноваженого райвиконкому нема, то й робота падає. Це свідчить про недостатню чутливість низового апарату.

Приклад, по с. Івангороді був великий відсоток колективізованого населення, але наш сільський апарат був політично не чітким і в наслідок цього куркуль зумів підбити бідноту вийти з колгоспу.

Так і в цій весняній посівкампанії куркуль буде намагатися зірвати її, і нам треба своєчасно розгорнути в цій справі роботу.

На фото: допис «Сільради мусять стати штабом боротьби з куркулем» у кам'янській районій газеті «Колективна праця».
1931 р.18.02.

Не менш затятою виявилася і влада, тож свого таки досягла – ті з «куркулів» III-ї категорії, які з сіл не втекли, або яких не заарештувало ДПУ, змушені залишити свої

села та перебратися на «виселки». Але й там влада їх в спокої не залишила. Зокрема, Зінов'євський ОПК розіслав у райони доручення про організацію з «куркулів» III-ї категорії т.зв. «робітничих дружин» для планового їх використання на тяжких роботах. Відповідно Єлизаветградківський та Знам'янський райвиконкоми направили «куркулів» III-ї категорії на лісорозробки⁹⁶.

Актив с.Івангорода розважався в такий спосіб – пізно вночі приходили на «куркульський виселок» та всіляко збиткувалися з його мешканців. Декого й убили⁹⁷.

Позбавлені землі, реманенту та худоби, знаходячись поза колгоспами, «куркулі» III-ї категорії напевне що вимерли під час голодомору 1932-1933 років, а окремим сім'ям, можливо, вдалося перебратися до міст і там пристосуватися до нового життя.

Мовою документів:

Терміново

До сільських рад Олександрівського району

20.03.1930 р.

1. Усі глитайські господарства, що залишилися в районі від висилки поза межі округи, підлягають висилці з села з їх родинами та розселення на виселки в межах району по 10-20 родин на неводні та непридатні землі не пізніше 1-10 квітня цього року.

2. Землі для таких виселків встановлюються РВК.

3. До висилки підлягають всі розкуркулені господарства, що числяться не висланими поза межі округи, а також ті глитайські господарства, які не розкуркулювалися лише тому, що їх майно в минулому році було продано за невиконання хлібозаготівлі чи с/г податку.

⁹⁶ ДАКО. – Ф.П.2. – Оп.1. – спр.1878. – Арк.93.

⁹⁷ Лисенка Юхима.

4. Земля для розселяємих на виселку буде виділятися для кожного господарства в такому мінімальному розмірі, який потрібен буде для їх споживчих потреб.

5. Списки тих глитайських господарств, що підлягають висилці з сел та розселенню по виселках, встановлюються загальними бідняцько-середняцькими зборами села.

6. Установлення списків підлягаючих до розселення глитаїв проведіть терміново, з таким розрахунком, аби вони були подані нарочитими до РВК 24.03.1930 р.

7– 11. [...]

12. При переселенні куркульських господарств дозволяється брати майно, що їм залишено мінімально необхідне для освоєння нових земель – простіших знарядь, то такі дозволяється їм надавати з числа непотрібних колгоспу старого знаряддя, а також дозволити їм передавати матеріал із старих будівель для спорудження житлових приміщень на виселках.

Голова РВК

Циганенко

Секретар

Оношенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.76.

Витяг з протоколу №46/56
президії Шевченківського окрвиконкому
19.03.1930 р.

Слухали: п.2. Затвердження місць розселення та уповноважених по куркульських посьолках по Олександрівському району.

Ухвалили. Затвердити визначені РВК участки для розселення куркульських господарств у таких селах:

Розумівка – 16 господарств.

Вищі Верещаки – 11 госп.

Омельгород – 11 госп.

Триліси – 18 госп.

Івангород – 13 госп.

Бовтишка – 17 госп.

Бірки І – 21 госп.

Стара Осота – 13 госп.

Голова ОВК Левкович
Секретар Дубосарська
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.193.

Терміново

До Івангородської сільської ради
та уповноваженого РВК

За поданими відомостями до РВК виявилось, що в розкуркулених у Івангороді господарств, підлягаючих до розселення, залишилися капітальні будівлі, які необхідно було б використати для громадських потреб села та колгоспу.

Пропонуємо терміново переглянути справу розкуркулення, й коли подані відомості правдиві, вилучити такі будівлі з глитайських господарств, скоригувавши їх для громадських потреб села чи колгоспу.

Розсіяємим глитаям, як про це повідомлялося раніше, для оселення на новому місці можуть бути відпущені колгоспами старі непридатні будівлі.

Голова РВК
Секретар РВК підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.290.

Терміново

До всіх сільрад Олександрівського району
та уповноважених РВК

Пропонуємо з одержанням цього виділити уповноважених по глитайському виселку, що має бути утворений в районі діяльності вашої сільської ради. Уповноважених виділити в складі надійних та перевірених людей (наприклад, бувших

Червоних партизан й інш.) персонально відомих сільській раді та РВК.

До обов'язків уповноважених щодо переселення на виселок глитаїв входить щоденна перевірка куркульських господарств, слідкування за їхньою поведінкою та попередження з їх боку можливих шкідницьких дій.

20.03.1930 р.

Голова РВК Циганенко
Секретар Карєв
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.81.

Терміново
До всіх сільрад Олександрівського
району

28.03.1930 р.

При цьому надсилаємо списки глитаївських господарств, що згідно постанови РВК від 28.03.1930 р. підлягають виселенню.

Пропонуємо з одержанням цього оголосити всім визначеним у спискові головам двору і всім дорослим членам родини, аби вони переселилися на виселок і оселилися на відведених там землі до 10 квітня цього року. Попередивши їх, що коли вони до визначеного терміну не переселяться, до кожного з них будуть застосовані найсуворіші заходи адмінвпливу.

Розселяємі господарства позбавляються права користування землею під ярий посів.

Земля, що залишається від розсилаємих, передається колгоспам під ярий посів, а озимина – за оцінкою в рахунок покриття паїв бідноти.

Голова РВК Циганенко
Зав РЗВ⁹⁸ Жирний
Секретар РВК Карєв
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.93.

⁹⁸ РЗВ – районний земельний відділ

Протокол №63

засідання президії Олександрівського РВК від 28.03.1930 року.
Присутні: члени президії – Циганенко, Жирний, Мітулінський, Тищенко, Карєв; член РВК т. Федоров, інші – від ОВК т.Провільський, від РСІ т. Андрющенко, Чернобильський, Джирма.

Головує т.Циганенко, секретар т.Карєв.

Слухали п.845. Про розселення глитайських господарств за постановою бідняцько-середняцьких зборів населення та пленумів сільських рад вкупі з активом.

Ухвалили. Вислати із сел на глитайські виселки такі господарства з їх родинами:

Бірчанський виселок:

Олександрівка –

Олефіренко Трохим Варивонів – 4 душі

Безкровний Андрій Іванів – 6 душ

Олефіренко Михайло Юхимів – 2 душі

Дігтяр Іван Юхимів – 4 душі

Тищенко Андрій Андрійович – 5 душ

Безсмолий Лаврентій Іванович – 5 душ

Волошаненко Зінько Михалів – 2 душі

Тищенко Мусій Соловеїв – 8 душ

Олефіренко Онисько Петрів – 4 душі

Костенко Кирило Юхимів – 4 душі

Смолінський Юхим Микитів – 4 душі

Соснівка -

Орлик Петро Іванів – 9 душ

Рябко Сергій Степанів – 4 душі

Артюх Степан Карпович – 6 душ

Артюх Панас Якович – 4 душі

Бірки І -

Байбуз Гаврило Полікарпів – 5 душ

Мельник Тифан Давидів – 5 душ

Крюк Антон Василів – 6 душ

Брайко Марія Карпівна – 2 душі

Байбуз Яків Дмитрович – 2 душі

Шпильова Олита Кирилівна – 4 душі

Яровий Роман Герасимів – 5 душ

Разом по бірчанському участку - 96 душ.

Розумівський виселок:

Розумівка -

Голинський Аврам Омельків – 4 душі

Зеленько Іван Івович – 7 душ

Поліщук Фанась Максимів – 2 душі

Мошуренко Зоть Микитів – 5 душ

Кримки -

Повзун Мусій Василів – 6 душ (прізвище перекреслене олівцем.
– Авт.)

Бондаренко Гнат Тодосів – 3 душі

Литвин Степан Федорович – 3 душі

Пересунько Семен Тодосів – 3 душі

Разом – 35 душ.

Івангородський виселок:

Несваткове -

Буряк Іван Савків – 4 душі

Жаботинський Михайло Ів. – 8 душ

Буряк Гордій Іванів – 6 душ

Самборський Петро Данилів – 5 душ

Буряк Петро – 4 душі

Осадчий Пимін Яхремів – 6 душ

Піддубний Петро Іванів – 5 душ

Івангород -

Вихрист Сила Іванів – 3 душі

Бойченко Архип Пилипів – 5 душ

Маган Іван Карпів – 4 душі

Лисенко Дорофей Юхимів

Голуб Параска Тарасівна – 4 душі

Лісовий Матвій Харитонів – 8 душ

Діденко Марко Радьків – 4 душі

Вихрист Порфир Кузьмів – 4 душі

Разом – 75 душ.

Вищеверещаківський виселок:

Вищі Верещаки –

Харевська Марія Спиридонівна – 7 душ

Юхно Юхим Романів – 6 душ
Мазур Ганна Вереміївна – 5 душ
Мазур Павло Юхимів – 8 душ
Самофал Гура Прокопів – 4 душі
Гола Варька Антонівна – 3 душі
Мельник Андрій Порфирів – 6 душ
Савченко Іван Нечипорів – 7 душ
Савченко Гнат Омельків – 5 душ
Моргульська Ярина Борисівна – 5 душ
Мазур Семен Павлович – 5 душ
Рак Іван Тимошів – 9 душ
Нижчі Верещаки –
Підгородецький Олекса Д. – 3 душі
Підгородецький Юхим Іванів – 9 душ
Мовчан Явтух Тодосів – 4 душі
Разом – 84 душі.

Омельгородський виселок:

Омельгород -
Трилеський Іван Хомович – 6 душ
Федченко Панько Йосипів – 8 душ
Даленціна Палажка Юхимівна – 7 душ
Павловський Юхим Грицьків – 2 душі
Скляр Павло Петрів – 3 душі
Федченко Іван Пантелейович – 5 душ
Іваненко Лука Грицьків – 3 душі
Бірки II -
Кравченко Ничипір
Стримівка -
Овчаренко Тиміш Паньків – 8 душ
Овчаренко Лука Паньків – 5 душ
Разом – 45 душ.

Трилеський виселок:

Триліси -
Павловський Панас Грицьків – 2 душі
Нелень Іван Ничипорів – 8 душ
Янівка -
Мостовий Іван Тимофіїв – 4 душі

Баклан Степан Дем'янів – 6 душ
Нова Осота -
Бондар Ничипір Яхремів – 7 душ
Гупало Кость Лукич – 7 душ
Гупало Мехтодь Василів – 7 душ
Хоменко Остап Михайлів – 7 душ
Шмарко Ялисей Юхимів – 5 душ
Явтушенко Хома Лук'янів – 6 душ
Дорошко Юхим Свиридович – 7 душ
Солонько Архип Силів – 4 душі
Шевченко Дементій (прізвище дописане олівцем. – Авт.)
Разом – 75 душ.

Староосотянський виселок:

Стара Осота -
Гарячий Олекса Прохорович – 6 душ (прізвище закреслене олівцем)
Гречкосій Грицько Михайлів – 6 душ
Сайко Ладимир Прокопів – 5 душ
Гречкосій Федь Несторів – 5 душ
Гречкосій Фалат Несторів – 4 душі
Хонька Андрій Михайлів – 4 душі
Разом – 24 душі.

Бовтиський виселок:

Бовтишка -
Сіряк Пилип Антонів – 6 душ
Бершацький Захарько Їгорів – 4 душі
Циглим Василь Костьович – 5 душ
Діденко Наум Юхимів – 6 душ
Крюченко Олекса Климів – 5 душ: (напис олівцем: «До повернення чоловіка з БУПРу – залишити!»)
Петренко Василь Адамів – 6 душ
Лисенко Трохим Федорович – 3 душі
Голикове -
Сліпченко Степан Гнатович – 3 душі
Разом – 38 душ.
Разом по району – 480 душ.
За старістю та непрацездатністю звільнити від розселення таких:

Олександрівка - Волошаненко Гордій Олексійв – 2 душі
Литвиненко Антін Павлів – 2 душі
Буряк Тиміш Іванів – 2 душі
Судак Панько Варивонів – 2 душі
Крамаренко Тихін Кузьмович – (напис олівцем: «Родину від розселення звільнити яка походить із батрацької сім'ї!»)
Кримки - Діхтяр Остап Федотів – 2 душі
Грушевський Григор Миколаїв – 2 душі
Омельгород - Осипенко Степан Тимошів – 2 душі
Любомирка - Курганський Павло Іванів – 3 душі
Нова Осота - Лагно Тетяна Давидівна
Явтушенко Іван Лукич – 2 душі
Стара Осота - Гарячий Олекса Прохорович – 6 душ: (напис олівцем: «Залишити в селі!»)

Хонька Юхим Михайлів – 2 душі
Бовтишка – Довженко Каністрат Спиридонів – 2 душі
Маруна Олекса Васильович – 2 душі
Слоквенко Захарько Федорович – 2 душі

Вищі Верещаки – Мазур Михайло Іванів - (напис олівцем: «Залишити в селі!»)

Триліси - Решетняк Грицько Омельків - (напис олівцем: «Залишити в селі!»)

Вважати за неправдиве розкуркулення та визначення на виселок як середняка Вітра Сафона Микитовича з с. Стара Осота, тому від розселення звільнити та запропонувати сільській раді негайно повернути все вивласнене майно.

З'ясувати причини розкуркулення та розселення таких господарств:

Яковенко Охтист Мартинів – Стара Осота

Шевченко Дементій Макарів – Нова Осота

Жмур Аніфат Павлів – Янівка

Мацак Іван Василів – Нижчі Верещаки

Слухали п.846. Ствердження уповноважених по глитайських виселках.

Ухвалили. Уповноважених глитайських висілоків ствердити таких:

Бірчанський виселок – Шостак Олександр Михайлів

Омельгородський виселок – Пуздерченко Петро Павлів
Розумівський виселок – Бугаєнко Федір Ничипорів
Триліський виселок – Луценко Григорій Хрисанів
Бовтиський виселок – Галушка Устим Іванів
Вищеверещаківський виселок – Іщенко Федір Василів
Івангородський виселок – Діброва Кузьма Сахронів
Староосотський виселок – Сірий Грицько Грицьків

Голова РВК підпис (нерозб.)

Секретар РВК підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.6 - 10.

Список

уповноважених по глитайських виселках Олександрівського району Шевченківського округу

Пуздерченко Петро Павлів – Омельгород, працював по найму, член СКНС, член СОЗу, має хату, сарай, їдців 9 душ. Останнє майно в СОЗі. З початку організації КНС був головою її. В час відібрання лишків землі в куркулів – приймав активну участь. Проявив свою лояльність до радвлади в справі переведення різних кампаній, має сина в РС Червоній міліції в Києві. Працює головою ревізкомісії сільської ради.

Шостак Олександр Михайлів – Бірки І. В час революційних подій приймав участь в повстанському загоні в боротьбі з петлюрівцями, григор'євим та німцями. В часи бандитизму був в загоні по боротьбі з бандами в Олександрівському районі. Був інформатором ДПУ. Приймає активну участь в громадській та радянській роботі як член президії сільської ради.

Бугаєнко Федір Ничипорів – Розумівка. Член СОЗу, член СКНС. Червоний партизан. Брав участь у боротьбі з 1919 по 1922 рік. Неодноразово йому з боку бандитів загрожувала небезпека. Член сільської ради. Приймає активну участь в переведенні різних кампаній.

Луценко Грицько Христ. – Триліси. Має хату, клуню, 1 корову, їдців 3 душі. Приймав участь в боротьбі проти бандитизму з 1920 по 1922 роки. Був на Врангелівському фронті

в армії Будьонного. В сучасний мент є членом КНС, членом президії сільської ради, головою фінкомісії.

Галушка Вустим Іванів – Бовтишка. Бідняк, член СОЗу, член СКНС. В червоній армії не був як інвалід імперіалістичної війни. Зараз є членом президії сільської ради, затверджений в кандидати ВКП(б) райпартзборами.

Іщенко Федір Васильович – Вищі Верещаки. Має землі 0,82 десятин, худоби не має, член КНС з 1922 року, член ЛКСМУ. Приймає активну участь у громадській роботі.

Діброва Кузьма Сафонів – Івангород. Член колгоспу з 1924 року, учасник боротьби з бандитизмом в 1921, 1922, 1923 р.р., був в тер частині з 1921 по 1923 рік, з 1923 по 1925 рік – головою СКНС та членом сільради. Приймає активну участь в усіх кампаніях.

Сірий Грицько Грицьків – Стара Осота. Член СКНС та член сільради. Терармієць з 1924 року. Проявив активну участь в кампаніях, що переводилися в селі.

Голова РВК

Секретар РВК підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.6 – 16, 16 зв.

Протокол ч. 19

загальних зборів села Олександрівка, що відбулися 23.03.1930 року під головуванням Атамася Арсенія та членів президії – т.т. Тищенко Марко Іванович, Волошаненка Ониська, Тищенка Якіма при секретареві Костенко Іван, представника РВК Московченко Федір⁹⁹.

Слухали. Доповідь т. Тищенка Якіма про розселення кулаків на малоздатні землі.

Ухвалили. Загальні збори села Олександрівки констатують за необхідність розселення слідувачі кола населення:

⁹⁹ Московченко Федір – член партії, районний інспектор народної освіти (1929 р.), завідуючий (директор) Олександрівської семирічної (хемічної) школи, уповноважений Олександрівським РПК по «розкуркуленню» й «колективізації» в містечку Олександрівка.

1. Буряк Тиміш Іванів - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
2. Тищенко Мусій Солов. - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
3. Олефіренко Михайло Юхимович - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
4. Дігтяр Іван Юхимович - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
5. Безсмолий Лаврентій Іванович - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
6. Волошаненко Зінько Михайлович - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
7. Тищенко Андрій Андрійович – вважати попереднє розкуркулення його правдивим, але тому що такий затриманий ГПУ, загальні збори вважають за необхідне не переселяти його сім'ї.
8. Безкровний Андрій Іванович та його син Ничипір - вважати попереднє розкуркулення їх правдивим, а тому необхідно їх переселити.
9. Олефіренко Трохим Варивонів - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.
10. Литвиненко Антін Давидович - вважати попереднє розкуркулення його правдивим, а тому необхідно такого переселити.

Слухали. Про залишившихся нерозкуркулених кулаків – Олефіренко Онисько Петрович, Костенко Кирило Юхимович.

Ухвалили. Загальні збори констатують, що таких як Олефіренко Онисько Петрович, Костенко Кирило Юхимович, потрібно розкуркулити і занести до списків розселенців.

Слухали. Про розселення Тищенка Федя Івановича.

Ухвалили. Вважати попереднє розкуркулення правдивим, але тому, що такий із сім'ї бідняка, який розжився своєю власною працею під час революції і вже в 1927 році купили артіллю

олійницю та працювали спільно, але вже 1928 року працював сам, у 1929 році закрився і вже не працював. А тому загальні збори ухвалили Тищенко Федя Івановича залишити в Олександрівці.

Слухали. Про розселення Ткаченка Федя Микитовича.

Ухвалили. Загальні збори с.Олександрівки констатують, що попереднє розкуркулення тов. Ткаченка Федя Мик. неправдиве, зачепили на середині, а такого залишити в с.Олександрівка і повернути все забране в його майно під час розкуркулення.

Слухали. Про розселення сім'ї Крамаренко Тих.

Ухвалили. Поскільки такий виселений загальними зборами с.Олександрівки і зараз знаходиться у БУПРі, забраний ще до висилки, а сім'я його друга жінка та її син походять з сім'ї бідняків, загальні збори вважають за необхідне зіставити в с.Олександрівці, за якими негарних вчинків до заходів радвлди не помічались.

Слухали. Про розселення Судака Панька Карповича.

Ухвалили. По хворості залишить.

Голова зборів підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.18,18 зв. 19.

Виписка з протоколу ч.7
загальних зборів виборців по с. Трилісах, відбувшись 24
березня 1930 року.

Було присутніх – чоловіків 271, із котрих жінок – 79.

Обрана президія: Овчаренко П.Л., Скічко П., Щербина Кость, Овчаренко М.М., Москаленкова Явдоха, Кривуля Фанась, Гончаренко Ларіон.

Повістка дня. п.3. Про виселення з села куркулів з їх родинами.

Слухали. Про виселення із села куркулів з їх родинами. Допов. Овчаренко та Палій.

Виступили. Нелень Яків, Каневський М.А.¹⁰⁰, Скічко П., Овчаренко М.М., Луценко Гр.Хрис.

Ухвалили. Маючи на увазі, що в с. Трилісах ще залишилися куркулі та родини висланих куркулів, котрі одверто виступають протів колективізації та всіх мір радвлadı та всіх середняцьких мас на зрив колективізації, а тому вважаємо за необхідне вислати на розселення таких осіб з родинами, а іменно:

1. Решетняка Грицька Омельковича – одноголосно.
2. Павловського Фанасія Грицькова – при 3-х проти
3. Немна Івана Ничипоріва – при 7-х проти

Голова сільської ради підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.40.

Політхарактеристика куркуля Решетняка Грицька Омельковича

Куркуль, позбавлений виборчих прав. До революції займався злодійством. Судився за злісне невиконання хлібоплану. В час переведення землеустрою активно виступав проти такого.

В час переведення кампанії суцільної колективізації вів шалену агітацію серед бідняцько-середняцьких мас, спрямовану на зрив такої. Злісна робота проти колективізації, а також і міроприємств радвлadı таким переводиться й зараз.

Як наслідок його роботи є подача заяв несвідомої частини бідняцько-середняцьких мас про вибуття з колгоспів.

Голова с/ради підпис
Голова СКНС підпис
Секретар осередку ЛКСМУ підпис
Комісія підписи
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.42.

¹⁰⁰ Каневський Михайло Якимович – вчитель математики Триліської школи, створив у школі гурток авіаторів, у 1941 році, при спробі евакуації, загинув на переправі через Дніпро.

Протокол ч. 12

засідання поширеного пленуму Першебірчанської сільської ради, відбувшогося 24 березня 1930 року.

Було присутньо членів сільради 12 осіб, з них жінок – 3, кандидатів – 2, в присутності уповноважених РВК т.т. Деречі та Адамчука.

Слухали. Про ствердження постанови загальних зборів про розселення III групи кулаків.

Ухвалили. Постанову в цілому ствердити. Пленум сільської ради ходатаює перед РВК, аби було доведено і дозволено не розселяти із членів двору Мельника Тифана, Мельника Грицька Тифановича та його дружини Вусті та його двох дітей, які не мають роздільного акту, а також із сім'ї Крюка Антона В. залишити і не розсилати із членів двору Крюка А., Крюка Фанаса та його дружину Варьку із її дітьми. Із сім'ї Ярового Романа Ярового Миколу та його дружину Олександрю.

[...].

Голова засідання

Жалдак

Секретар

Тищенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.65.

Характеристика

Байбуз Гаврило Полікарпів, 31 рік, громадянин с. Бірки І ч. Під час революції проживав в с.Бірках, до міроприємств радвлadı ставився вороже, де висловлювався, що якби організувалась якась банда, то пішов би. Під час хлібозаготівлі приходилось докладать здорових зусиль. Не виконував завдань. До переведення колективізації ставився вороже, розпродав худобу. Настроював бідноту проти колектива.

Голова сільради

Жалдак

Голова КНС

підпис (нерозб.)

Секретар

Тищенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.69.

Характеристика

Брайко Марія Карпівна, гр. с. Бірок І ч. Раскулачувалась під час висилки куркулів, в хлібозаготівлі заготовувала хліб та взагалі ставилась против хлібозаготівлі, притягалась до суду – рік умовно та 40 крб., під час колективізації проводила роботу против такої, підбурюючи окремих громадян.

Голова сільради Жалдак
Голова КНС підпис (нерозб.)
Секретар Тищенко
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арх.70.

Протокол

загальних зборів виборців с. Бовтишка від 23.03.1930 року.

Присутніх 1100 чол. До складу президії обрано т.т. Шинкаренко В., Сватуха¹⁰¹, Доброскок Н., Немна К., Немна С.

Слухали. Про внутрішній стан С.С.С.Р. та розгортання класової боротьби (доповідач – представник РВК т. Баліцький).

Висловились: т.Доброскок, Немна, Горобець, Сватуха, Кропивницький, Шинкаренко, Олійник, Супрун, Атаманенко та ін.

Ухвалили. Констатувати, що класова боротьба з висилкою 5 кулацьких господарств поза межі України в селі не закінчено. Класовий ворог веде свою ганебну політику щодо підризу міроприємств, що їх проводить партія та радвлада, а тому загальні збори виборців с.Бовтишки, базуючись на постанові РНК СРСР від 4.02.1930 р. про ліквідацію всяких контрреволюційних намагань глитая протидіяти проводимим радвладою та колективами заходів, вважаючи вислати на виселки таких куркулів с.Бовтишки:

1. Давченко Каністрат Спиридонович
2. Бершацький Захарко Ігорович
3. Циглим Василь Костьович

¹⁰¹ Сватуха Максим – член партії, заступник директора радгоспу, уповноважений Олександрівського РПК по «розкуркуленню» та «колективізації» в с.Бовтишка.

4. Діденко Наум Юхимів
5. Марун Олекса Васильович
6. Слоквенко Захарко Федорів
7. Лисенко Трохим Федорович
8. Сіряк Пилип Антонів
9. Петренко Василь Адамів
10. Крюченко Олекса Климів

Про Петренка Філімона Федоровича питання на остаточне вирішення передати на розрішення сільради.

Одноразово відзначити, що під час розкуркулення були припущені помилки – фактично застосовано розкуркулення до таких середняків:

1. Ковальова Явдоха
2. Лисиця Іван Харитонович
3. Дрижчак Олекса
4. Атаманенко Конон

Утвердить цю постанову як у частині висилки на розселення, так і в частині повернення майна помилково розкуркуленим середнякам.

Голова підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.83, 83 зв., 84.

Витяг з протоколу ч.16

зборів комсомольського осередку села Янівки, котрі відбулися

21.03.1930 року в присутності членів ЛКСМУ – 7, та уповноважених від РПК т.Довбні¹⁰² і Козловської.

Слухали. 1.Про переселення 3-ї групи глитайських господарств. – Баклан Степан, Жмур Аніфат, Мостовий Іван.

Ухвалили. 1. Зосередити навколо себе на громадську думку бідняцько-середняцькі маси і перевести роз'яснюючу роботу щодо висилки 3-ї групи куркулів.

2.Скликати загальні збори КНС, де виявити куркульські господарства і ворожих елементів переводюючих на селі.

¹⁰² Довбня Опантій – член партії, голова Янівської сільської ради.

3.Надати масового впливу бідняків та середняків на перенаселених глитайв, аби такі всі дані зборами КНС ухвали було переведено в життя.

4.Скликати загальні збори вкупі з КНС та неорганізованої бідноти, де теж затвердити список глитайських господарств.

5.Виділити уповноважених політично витриманих громадян, які б стежили за куркульськими господарствами та і за родинами і всякі контрреволюційні намагання і викривати. Виділити таких т.т. Грім Савка, Гниляк Пилип, Рябовіл Артимон, Гниляк Григорій, Гниляк Степан, Баклан Михайло, Гресь Михайло.

Голова зборів Довбня

Секретар Гниляк

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.115.

Витяг з протоколу ч.1

загальних зборів бідняків та середнячства с.Омельгород
Олександрівського району, відбувщихся 23.03.1930 року.

Присутніх було на зборах 170 душ, з них жінок 72 душі.

Голова зборів Пуздерченко Петро Павлович, члена президії
Горбатенко Дмитро та секретаря Іваненко Ол.

Слухали. Про розселення глитайських господарств. Доп. т.
Мацко.

Ухвалили. 1. Заслухавши доповідь про розселення глитайв, ми – присутні громадяни с.Омельгород, знаходим за потрібне, аби позбавитись від глитайського шкідництва, які завжди намагаються підірвати соціалістичну перебудову сільського господарства, яке переходить на нові рейки побуту, та зажди намагаються робить підриви в переведені радянських міроприємств, та аби позбавитись всяких ... (нерозб.) випадків від куркульні щодо села, а тому одноголосно схвалюємо вислать такі кулацькі господарства:

1.Осіпенко Степан Пилипів з сім'єю.

2.Павловський Юхим Грицьків з сім'єю.

3.Даленцін Палажку Юхимівну з сім'єю.

4. Федченко Панько Йосипович з сім'єю.

5. Триліський Іван Хомович з сім'єю.

Голова підпис

Секретар підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.135.

Витяг з протоколу ч.3

загальних зборів Івангородської організації СКНС, які відбулися 22 березня 1930 року в присутності членів КНС 106 з загальної кількості 303 членів КНС.

Для проведення зборів було обрано президію з трьох осіб: голова зборів Жадан Клим Фед., секретар Стрижак Тарас Пав., член президії Мельник Яків Микит.

Слухали. Про розсилку куркулів - допов. т. Мельник Онопрій, який яскраво підмітив про висилку куркулів, які вже вислані як шкідники, але про розсилку куркулів, які ще не вислані, які можуть мішати нам у будівництві, таких необхідно розселить за межі села.

Ухвалили. Заслухавши доповідь т.Мельника Онопрія, узявши усі можливості та беручи на увагу те, що залишить куркулів вони можуть мішати нам різними перешкоджаннями як у колективній праці і різними куркульськими агітаціями – а тому збори КНС ухвалили розібрати кожного, зокрема:

1. Вихрист Сила Іванів. Такого ... (нерозб.) вислати на розселення, позаяк такий придбав молотарку і трактора та експлуатував людьми, які у нього за півціни працювали.

2. Бойченко Архип Пилипів теж належить до розселення позаяк у такого у революцію було знято земельні лишки і який експлуатував людьми, держав оренду на Херсонщині і був недообкладений с/г податком сільрадою.

3. Маган Іван Карпів теж належить до розсилання позаяк теж мав молотарку і двигуна.

4. Лисенко Дорофій Юхимів теж належить до розселення позаяк такий експлуатував бідноту.

5. Голуб Параска Тарасова теж належить до розселення позаяк теж експлуатувала бідноту.

6. Гутник Ополон Демидів – такий залишається, ствердить постанову сільради.

7. Лісовий Матвій Харитонів теж належить до розселення за експлуатацію.

8. Діденко Марко Радьків належить до розселення позаяк був гарний куркуль-експлуататор.

9. Вихрист Порфирій Кузьмів теж належить до розселення, так як у такого мається куркульське господарство, в хлібозаготівлю приховував хліб у соломі, та шкідливо ставився до радянських установ, кепське ставився до оплати різних податків.

10. Лисенко Дементій Тимошів¹⁰³. 11. Кучеренко Радівон Йосипів. 12. Лаврусь Сидір Петрів. 13. Каганський Ісаак Петрів. 14. Кисіль Ілько Харитонів. 15. Кучеренко Терешко Пилипів. 16. Ключник Михтодь Оргіїв – таких господарств залишить, позаяк вони мають середняцьке господарство і до розселення не належать.

Голова СКНС Т.Поліщук
Секретар І.Кучеренко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. – Спр.7. - Арк.240, 240 зв.

19.04.1930 р. Олександрівському РВК
с.Кримки

Кримчанська сільська рада цим повідомляє, що стан висилки по розселенню куркулів такий: з 4-х господарств не виселяється ні одне.

1. Бондаренко Гнат з дочкою зник, залишилася його дружина, яка на свій участок йти не хоче.

¹⁰³ Лисенка Д.Т. розкуркулили в 1931 році, від висилки за межі України втік, деякий час переховувався, але повернувся до села і, тяжко хворіючи та ховаючись від влади, помер від голоду й хвороб, залишивши сиротами шестеро дітей. Дружину виключили з колгоспу.

2. Бондаренко Панько – теж зник, залишилася дружина і теж виселятися не хоче.

3. Литвин Степан – зник, а дружина з дочкою виселятися не хоче.

4. Пересунько Степан – теж виселятися не хоче, щодо переведення посіву та спорудження житла, то жодний з них нічого робити не хоче, мотивуючи тим, що в мене нічого не мається, дайте мені будівлю, посівматеріал, харчі та ін.

Голова с/ради
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.620.

підпис (нерозб.)

До голови Олександрівського РВК
тов.Циганенку

Запитання

т.Циганенко, що робить з куркулями, що не хочуть висилаця на виселок Омельгородський, які до них вживати заходи, чи їх просто вигнати виконавцями через органи міліції. Уповноважений їм кожного дня заявляє і до сільради не раз визивались, але нічого не помога, а це з'їздили в Черкаси, так уповноваженому заявляють, що до них не можна тепер і приступити, то що з ними надалі робити.

Дайте, тов. Циганенко, пояснення та певні вказівки.

Голова Омельгородської сільської ради
8.05.1930 р.
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.459.

підпис (нерозб.)

Олександрівський РВК
19.05.1930 р.

№4961

До всіх сільських рад
Олександрівського району

РВК має про те, що з боку деяких с/р бракує належного догляду за розкуркуленням господарств, зокрема, за тими, що визначені до розселення. Дякуючи чому маються випадки

180

ворожої агітації куркулів проти колективізації та інших міроприємств Радвлади, а також самочинне захоплення ними їх буйних садів та засадження городів.

В тих випадках, коли розселяємі куркулі до цього часу продовжують користуватися будівлями – негайно виселити таких, передавши будівлі в користування колгоспів для вселення в них членів колгоспу, батраків, бідняків.

В разі виявлення самочинного захоплення ними їх бувших садиб негайно таких притягувати до судової відповідальності.

За голову РВК Жирний
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.468.

РОЗПИСКА

Олександрівська сільська рада оголосила мені, Тищенко Марії – дружині Тищенка Андрія Анд., Тищенко Тодосьці та Тищенко Агафії про те, що за постановою загальних зборів с.Олександрівки та ствердження її президією РВК про розселення на землі Бірок Перші, а тому даю підписку, що я, вище згаданий громадянин, виїду на указану землю РВК до 10.04.1930 р. та про те, що мені оголошено постанову РВК про розселення, терміни його та умови переселення.

За неграмотну Марію розписується Тодоска підпис
Тищенко Тодоска підпис
Тищенко Агафія підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.620.

AKT

1930 року 1 квітня я, голова Олександрівської с/ради Буряк Гнат та поняті Костенко Іван Сиргіїв склали цього акта на громадянку Безсмола Марію в тім, що коли зачитували постанову РВК про її розселення вмісті з чоловіком Безсмолим Лаврентієм, то така від розписки відмовилася і з сільської ради утікла додому, де приходилось два дні посилать виконавців і

нарешті вона 1.04. вона прийшла і категорично відмовилась від розписки на що й складено цього акта.

Голова сільської ради	Буряк
Секретар	підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.629.

АКТ

30 березня 1930 року комісія в складі уповноваженого Іщенка Ф.В., представника від с/г артілі «Червона праця» Іщенка І.К., голови селземкомісії Мазура В.П., в присутності агронома Томиленко, за земвпорядника т.Бондаренка перевели обслідування місця відводу Вищеверешаківського виселка в урочищі «Дубок» для глитайських господарств, що виселяються з сіл Вищі та Нижчі Верещаки.

Комісія знайшла, що місце відводу під виселок цілком забезпечений водою та під'їзним шляхом і вповні придатне для заселення.

Землю для глитайських господарств, що виселяються, відвести в одному шматку та в другому шматку садибну ділянку. Сівозміну для цих господарств встановити 2-х пільне.

Виселені господарства повинні приступити до нововіведених участків з початку посівкампанії.

Уповноважений висилки	підпис
Представник с/г артілі	підпис
Голова земкомісії	підпис
Агроном	підпис
Земвпорядник	підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.53.

АКТ

1 квітня 1930 року комісія в складі уповноваженого виселки т. Іщенка Ф., голови селземкомісії т.Мазур В. та представника від с.г. артілі «Червона праця» під керівництвом землевпорядника т.Бондаренка відвели в натурі

182

Вищеверещаківський виселок для глитайських господарств сіл Вищі та Нижчі Верещаки в кількості 16 господарств (89 їдців, 37,6 га). В натурі відведено кожному зокрема садибну осельню площу 0,25 га та рілню землю розбито кожному зокрема на діляниці. Садибна оселя цілком забезпечена водою та під'їзними шляхами, а також і рільні землі забезпечені цілком під'їздами. Весь масив для виселки розташований в урочищі «Дубок».

Всі виселенці 2 квітня будуть викликані до уповноваженого виселка т.Іщенка, який їм в натурі покаже відведені їм садиби та рільні участки та до зазначених термінів потрібно цим глитайським господарствам переселитися на відведені участки.

Члени комісії	підписи
Голова сільської ради	підпис
Секретар сільської ради	підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.66.

Список

розселяємих глитайських господарств на Триліський виселок
Олександрівського району в урочищі «Павлишене»
Павловський Панас Гр. - 2 їдців
Бондар Ничипір Ярем. – 7 їдців
Гупало Кость Лукич – 7 їдців
Хоменко Остап Михайлович – 7 їдців
Мостовий Іван Тимофійович – 4 їдців
Солонько Андрій Силович – 4 їдців
Гупало Михтодь Василів – 7 їдців
Шмарко Єлисей Юхимович – 5 їдців
Нелень Іван Нечипорович – 8 їдців
Баклан Степан Дем. – 6 їдців
Явтушенко Хома Лукич – 6 їдців
Дорошко Юхим Свиридович – 7 їдців
Брюховецький Мусій Степанович – 5 їдців
Всього – 75 душ, 13 сімей з Триліс, Янівки, Нової Осоти

Підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.55.

Протокол ч.7

засідання пленуму Трилеської сільської ради, відбувшогося
31.03.1930 р.

Були присутні – члени сільради та члени ради колгоспів в присутності т.Говоровського.

Слухали: 1. Затвердження площ виділення земельної площі 33,05 дес. для куркульських господарств по розселенню.

Ухвалили. План відведено землевпорядною комісією площі для розселення куркулів в кількості 33,05 дес. ствердити одним масивом в урочищі «Павлишене», де мається 11,95 дес. та поруч в бік колгоспу «Червоний шлях праці» понад границю Нижчеверещацького радгоспу й понад течією, де маютьься 20,05 дес.

Голова сільської ради

підпис

Секретар

підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.58.

АКТ

1930 року квітня 1 дня земельною комісією Івангородської сільської ради в складі голови земкомісії т.Лозового І.М., члена земкомісії Кучеренка О., мірника та він же член сільської ради т.Гребіник Н.Р., уповноваженого по розселенню глитайських господарств т.Діброви К.С. за участю землевпорядника Іваницького і агронома Крутіліна О. перевели відведення рілних та садибних земель площею 34,10 дес. в користування глитайських господарств.

...В гідротехнічному споруджені садибний участок цілком забезпечений, що свідчить маючийся колодязь, де глибина залягання ґрунтових вод досягає 7 сажень.

...Рельєф відведених рілних земель являє з себе дуже хвилястий з крутими схилами з північного східного та частину з південно-західного. Рільні землі мають нерівний горизонт, а саме: на крутих схилах 31/2 – 4-х вершків з підґрунтям глина, на пологих частинах 6-7 вершків глинясті чорноземи з підґрунтям глини.

Голова земкомісії	підпис
Землевідведник	підпис
Агроном	підпис
Мірник	підпис

Висновок: утворити розселення.
 ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.66.

АКТ

31.04.1930 року складений землевпорядником Ю.Іваненко, агрономом Воропаєм І.І., уповноваженим по утворенню куркульського виселку т.Галушкою У.І. про відвід землі під куркульський виселок в кількості 17,3 га в урочищі «Мережовий лісок III –ї громади».

... Рельєф місцевості хвилястий. Водозабезпеченість виселка 7 метрів. Участок відведено згідно ухвали пленуму Бовтиської сільської ради від 30.04.1930 р.

Землевпорядник	підпис
Агроном	підпис
Уповноважений куркульського виселку	підпис
Голова сільської ради	підпис
Секретар	підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.58.

Відомість

про стан розселення куркульських господарств
 по с. Нова Осота на 17.04.1930 р.

	Чи розпочав переселення і спорудження будівлі
Бондар Ничипір	не розпочав
Брюховецький Мойсей	не розпочав
Шмарко Ялисей	не розпочав
Шевченко Дементій	не розпочав

Гупало Кость	не розпочав
Гупало Мефодь	не розпочав
Хоменко Остап	не розпочав
Солонько Архип	не розпочав

Голова сільської ради

Корсун

Секретар

Шмарко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.319.

ВІДОМІСТЬ
уповноважених глитайських висілків
18.04.1930 р.

Назва села	Скільки господарств приступили до будівлі сіл на виселках	Скільки виїхало за межі району
Соснівка	4	-
Несваткове	-	1
Бірки I	6	-
Стара Осота	-	-
Бовтишка	-	-
Омельгород	5	-
Розумівка	-	5
Голикове	-	-
Кримки	-	5
Розумівка	-	1
Івангород	5	1
Триліси	-	-

(без підпису)

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.346.

АКТ

1930 р. квітня 17 дня, мною, секретарем Вищеверещаківської сільської ради Козенком та уповноваженим виселка по розселенню глитайських господарств

Ищенком склали цього акта в слідуючій: Савченко Іван Ничипорів та Мазур Ганна Вереміївна категорично відмовляються від висилки, а також і відмовилися і від підпису про оголошення їм про висилку, в чім і складено цього акта.

Секретар Козенко
Уповноважений підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.348.

Відомість
про стан розселення глитаїв на виселки з с.Омельгород на
18.04.1930 р.

П.І.П.	Чи розпочав переселення, чи розпочав роботи по споруджені житла на виселкові	Чи приступив до весняного засіву виділеної на виселкові землі
Федченко Панько Йос.	розпочав копати землянку та строїть куреня	засіяв 25 соток ячменю
Іваненко Лук'ян Грицьков.	теж	посіяв гречку, просо та рижій 25 сот.
Трилеський Іван Хомович	теж	не сів нічого, заявив, що нема чим
Федченко Іван Пантел.	теж	нема зерна посіяв ячменю 12 сот., останнє не сів
Скляр Павло Петрович	теж	посіяв ячменю 12 сот., останнє не сів

Голова сільради підпис (нерозб.)
Секретар підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.350.

Олександрівський РВК

1.09.1930 р.

№10428

Терміново

До голів всіх сільських рад, копія – уповноваженим глитайських висілків

З метою реалізації попередньої директиви та постанов ОВК та РВК в справі ліквідації кулака як класу та розселення їх на глитайські виселки, що було відкладено до закінчення уборочної кампанії, РВК категорично пропонує не довше як протягом 3-х днів перевести висилку кулацьких господарств на відведені їм частки.

До кулацьких господарств, що чинять опір та затримують переселення, застосувати адміністративні заходи.

Голова РВК

Рощенко

Секретар

Оношенко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.9. - Арк.700.

Список громадян с.Красносілка, яких виселено на окраїну села

1. Кирилюк Семен Г. - середн.,¹⁰⁴ його дружина Хведора, діти – Ялена.
2. Мандзюк Гриць Іван. – середн., дружина Ониська В.
3. Дзюра Левко Фомич – середн.
4. Крамар Семен Семенович – курк.¹⁰⁵
5. Мандзюк Онопрій Іванович – середн.
6. Марієнко Семен О. – середн.
7. Дзюра Семен Фомич – середн.
8. Пустовіт Карпо Іванів – середн.
9. Бойко Михайло – курк.
10. Крамар Давид Уст. -
11. Тягнирядно Тимко Гор. -
12. Ковбасенко Борис –
13. Чухно Павло Макс. – середн.
14. Мудрицький Гриць Яв. – середн.

¹⁰⁴ Тобто, середняк

¹⁰⁵ Тобто, куркуль.

15. Чухно Мефодій Аврам. – середн.
16. Гончар Федосій Сем. – середн.
17. Витріщак Гриць Кир. – середн.
18. -//- Мусій Дан.-
19. -//- Федір Мик. –
20. Кучеренко Тихін Дем. – середн.
21. Загородній Харитон Яв. – курк.
22. Мельник Семен Андр. – курк.
23. -//- Данило Семен. – курк.
24. Витріщак Василь Сем. – середн.
25. Гетьман Прокіп П. – середн.
26. Юрченко Олімпій Явт. – середн.
27. Винник Дмитро Я. – середн.
28. Телевний Михайло Степ. – середн.
29. Письменний Гриць – середн.
30. Тягнирядно Юхим Яков. – середн.
31. Завгородній Логвин М. – середн.
32. Синьогуб Кирило – (нерозб.)

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.139, 139 зв.

10. «ЛИШЕНЦІ». АРЕШТИ СЕЛЯН

Межі в дискримінації своїх громадян більшовицька влада не знала, тож у період «колективізації» до «розкуркулених» влада додала ще й «лишенців», тобто тих, хто позбавлявся певних прав. «Лишенцями» в Олександрівському районі, як і по всій тогочасній країні, проголосили позбавлених виборчих прав та позбавлених права вступу до колгоспів.

На фото: радянський політичний плакат. 30-і роки XX ст.

В Олександрівці, з початком «суцільної колективізації», заборонили вступати до місцевих колгоспів «Іскра» та ім. Шевченка 38 селянським родинам, в яких проживали 158

їдців. Цей «рекорд» побила влада Старої Осоти – тут заборонили вступати до колгоспів 54 сім'ям. Найпильнішими виявилися можновладці Івангорода, позбавивши права 75 господарям записуватися до колгоспів. В с.Бандурове заборона на вступ до колгоспу «Червона нива» поширилася на 25 сімей, або майже на 9% всіх господарств села¹⁰⁶. Загалом таких, вимічених заборонаю, по тодішньому Олександрівському районі нараховувалося 563 сім'ї з 2780 їдцями. Декого з них незабаром «розкуркулили», як от Буряка Ф.С., Безкровного Т.В., Самборську Н.А., Шкурата Т.І., Олефіренка І.П., Смолінського Ю.М. з Олександрівки та ін. Для декого заборона вступу до колгоспів сприйнялася як попередження про неблагонадійність, тож такі вирішили тікати, не чекаючи «розкуркулення», що й зробили.

В 1931 році розпочнеться інший процес, т.зв. «чистки колгоспів» – селян заходяться виганяти зі щойно створених колективних господарств, серед яких чимало виявилось т.зв. «паперових», куди вони нещодавно «добровільно» вступили, вчепивши їм тавро «куркулі, що пролізли до колгоспу», «куркульський намул», «куркульське охвістя», «куркульські агенти», «куркульська згряя» тощо. Це перетворилося на одну з небезпечних форм покарання селян, адже реманенту, худоби, землі, які вони віддали в колгоспи, їм ніхто не повертав, тож засобів до існування в них практично не було. Крім того, «вигнані», перетворившись на «куркулів», обкладалися величезними податками, виконати які вони за будь-яких умов не могли, тож їхнє «нерухоме» та «рухоме» майно – хати, господарські будівлі, одяг, посуд тощо розпродувалися, а деякі господарі ще й арештовувалися «за невиконання плану хлібоздачі», чи за «антирадянську агітацію проти колективізації та хлібозаготівлі».

Так, 25 лютого 1931 року відбулися загальні збори Олександрівського КНС, на яких розглядалося питання

¹⁰⁶ Газ. «Колективна праця», 1931 р. 27. 04.

виключення з колгоспу ім. Шевченка «куркуля» М.М. Кузьменка. 97 членів КНС, секретар партосередку Шевченківського колгоспу «тов. Твердохліб» та секретар партосередку колгоспу "Іскра" «тов. Тищенко Яким та комсомольців 33 осіб», члени президії Дзюба Антон, Жаботинський Роман та Твердохліб Андрій ухвалили грізну постанову: «Виключити з колгоспу Кузьменка, який займався експлуатацією найманої праці, мав молотарку і експлуатував на протязі трьох років - один рік кінною та два роки з двигуном, був підрядчиком по перевозці реманенту в земський склад, визискуючи селянство, за що прижив весь с/г реманент, та за рвачеську роботу в колгоспі». Сьогодні дивним є той факт, що «куркульство» колгоспника розгледіли ледь не через рік після вступу того до колгоспу, якимось чином раніше його «куркульства» зовсім не помічали, тож навіть не занесли до списків «куркулів» чи позбавлених права вступу в колгосп. Вияснити, звідки в активу колгоспу ім. Шевченка та членів Олександрівського КНС з'явилося таке прозріння, нині неможливо.

*На фото: бригада стельмахів та бондарів. 30-40-і роки XX ст.
Кам'яниця. З архіву В.В.Дяченка.*

Колгоспники Букварської артільі «Червона зірка» в листопаді 1931 року вимагали «вдруге переглянути склад колгоспу й негайно вигнати рештки куркулів, що тут приховалися». «Остаточне очищення колгоспу від куркульського намулу дасть змогу ще більше зміцнити колгоспи» - закликала газета «Соціалістичний темп»¹⁰⁷. Це гасло сприйняли до дії в артільі «Комінтерн» с.Єлизаветградка та виключили відразу 12 колгоспників - «явних куркулів, як Кошовий Яків, Назаренко Кирило, Петля Петро та інших, які прошилися до колгоспу й розкладали його зсередини»¹⁰⁸.

*На фото: слюсарі с.Красносілка. Липень 1933 р.
З архіву М.М.Коломійця.*

Селянина з с.Федвар Пустовойта Тараса Кузьмовича з колгоспу «вичистили» в 1930 році – «за невиконання твердого плану по хлібоздачі» й «агітації проти колгоспного

¹⁰⁷ Газ. «Соціалістичний темп», 1931 р. №109 (144).

¹⁰⁸ Там само, №118 (153).

будівництва». На що колишній колгоспник зауважив: «Я дуже радий, що мене викинули». Проте, «радів» селянин не довго – в 1931 році сільська комісія по хлібозаготівлі вилучила в нього шляхом обшуку весь хліб. Вже через рік Знам'янське РВ ДПУ Пустовойта Т.К. заарештувало, а особлива нарада при колегії ДПУ УРСР засудила до 3-х років заслання в північний край¹⁰⁹.

У 1931 році ліквідували Сентівську артіль імені Шевченка – «за злісне невиконання плану хлібозаготівлі, розбазарювання, систематичну крадіжку хліба, найбільшу засміченість куркульським-антирадянським елементом» - так в статті «Куркульську зграю розкладників судитиме пролетарський суд», яку вмістила газета «Соціалістичний темп» в № 127 (161) за підписом Біндерова, пояснювався «злочин» артілі. «Сталося все це у колгоспі лише тому, - продовжувала газета описувати стан справ у с.Сентове, - що навіть в правлінні тут знайшли притулок клясові вороги – шкідники колгоспного будівництва. Ось вони: голова правління – Щерба Яків – міцний середняк; член правління – Антонов Павло - експертник, якому тільки минулого року доведено пляна до двору. Замість вживати заходів для виконання хлібоплянну він сам переховував хліб, комісія виявила у нього 4 копи не молоченого хліба. Такий самий «пляновик» - член правління Живицький Іван. Голова ревізійної комісії – Армаш Федір (він же польовод) – за соцстаном куркуль. ... Всю цю зграю розкладників нині заарештовано, незабаром за всі злочинства вони дадуть відповідь перед пролетарським судом» - так закінчив свою статтю кореспондент Біндеров. «Класові вороги» пролізли в керівні органи колгоспу с.Соснівка. Їх всіх - від голови колгоспу до рахівника, загалом 7 осіб, виключили з артілі, заарештували та засудили на тривалі роки ув'язнення¹¹⁰.

¹⁰⁹ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4. - С.122.

¹¹⁰ Газ. «Колективна праця», 1933 р.11.01.

*На фото: президія 3-го зльоту ударників «вичищеного»
Фундукліївського радгоспу. 15.08.1934 р. З фондів
Олександрівського районного краєзнавчого музею.*

Влада прогледіла і той факт, що Фундукліївський бурякорадгосп теж виявився «засмічений бандитами, жандарями та куркулями й їх помічниками, які весь час спрямовували свою шкідницьку роботу на зрив радгоспного будівництва». «Ворожий елемент» густо засів на Івангородській, Новоосотянській, Нижчеверещаківській ділянках радгоспу. «... вичистити геть куркулів, жандарів, бандитів та зривників роботи» з Фундукліївського бурякорадгоспу» – закликала газета «Колективна праця»¹¹¹.

Ще більш грізним та небезпечним обмеженням для багатьох жителів району стало позбавлення їх виборчих прав. Тільки в с.Цвітне тодішнього Єлизаветградківського району в 1929 році виборчих прав позбавили 400 односельців¹¹², в Олександрівці таких налічувалося 254 особи, в Івангороді – 118 тощо. 9 травня 1930 року

¹¹¹ Газ. «Колективна праця», 1933 р.11.02.

¹¹² Газ. «Зінов'ївський пролетар», 1929 р. 29.01.

Бандурівська сільська рада склала список громадян села, позбавлених виборчих прав за перебування їх під слідством. До нього вписали 8 осіб. Крім них, президія Бандурівської сільської ради цього дня позбавила виборчих прав сім'ї «куркулів»: Юрченка Пилипа Ничипоровича з дружиною, Поліщука Івана Яковича з дружиною Марфою Лавронівною, їхнього сина Петра та невістку Ганну, Хлівного Романа Карповича, Терещенка Кирила Яковича та його дружину Марфу Митрофанівну, сім'ю Кучерів – Василя Яковича, Параску Григорівну, Палажку Ничипорівну. До районної комісії з розгляду списків позбавлених виборчих прав Бандурівська сільська рада подала загалом список з прізвищами 39 односельчан. 8 червня 1930 року районна комісія під головуванням Гольдштейна викреслила зі списків «позбавленців» 2 особи, а решту – 37, залишили.

На січень 1930 року «лишенців» на території тогочасного Олександрівського району налічувалося 866 осіб. Незаперечно, що влада на цьому не зупинилася.

На фото: жителі с.Красносілка. 1927 р. З архіву М.М.Коломійця.

Причини для позбавлення права голосу відшукувалися різні. Найтипівішими з них є: «розкуркулений», «куркуль-експертник», за злісне невиконання хлібозаготівлі, зараз піп (дяк), колишній піп (дяк), церковний староста, сектант, соціально небезпечний елемент, син (дочка) «куркуля», син (дочка) попа, крамар, за спекуляцію (тютюном, зерном), свавільний посів в лісі, по постанові нарсуду, перебував у БУПРі, розпроданий тощо.

«Позбавлений права голосу» - надзвичайно обтяжуюча обставина, що спричиняла з часом, якщо людина потрапляла під арешт, більшу міру покарання для неї. Свідченням цього є трагічна доля селянина з с.Красносілля Олизька Костянтина Костянтиновича: арештованого 31.01.1930 р. Зінов'євським окрвідділом ДПУ «лишенця» зрештою засудять до розстрілу, звинувативши його в агітації проти проведення хлібозаготівельної кампанії та пригадавши, що його ще й позбавлено виборчих прав¹¹³.

Саганенка Пантелеймона Пилиповича з с.Цвітне позбавили виборчих прав як торгівця горшками, а 31.01.1930 р., під час масованої операції, що її проводило Зінов'ївське окружне ДПУ проти селянства, його заарештували та через два місяці засудили до трьох років ув'язнення в концтаборах, традиційно звинувативши в антирадянській агітації, бо нібито говорив: «...не йдять у сози, бо то така сама панщина»¹¹⁴.

Серед позбавлених права голосу в 1930 році також дід автора цієї книги - Курганський Потап Григорович з с.Любомирка, та дід дружини - Лисенко Дементій Тимішович з с.Івангород. Обидва «лишенцями» стали за ухвалою нарсуду. Проте, що ж вони «протизаконного» скоїли, чим завинили перед владою, дізнатися нині немає звідки. Долі обох трагічні – загинуть від хвороб та голоду вже незабаром, залишивши сиротами по шість дітей, серед яких і наші матері.

¹¹³ РІКО.- Київ, 2007.- Т.4.- С.111.

¹¹⁴ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4.- С.128.

*На фото: колгоспники колгоспу «Червоний прапор» с.Хайнівка.
30.06.1934р. З архіву В.В. Дяченка.*

«Лишенцям» заборонялося працювати в державних органах, отримувати вищу та технічну освіту, позбавляли медичної допомоги, забороняли будувати власне житло, виключали їхніх дітей зі шкіл тощо. Для багатьох селян – «лишенців» це була пряма дорога на заслання. В 1937 році декому з вцілілих «лишенців» пригадали таке обмеження, тож їх масово заарештовували та відправляли в концтабори, або розстрілювали.

Масові арешти прокотилися Олександрівським районом наприкінці 1929 року і збіглися в часі з «суцільною колективізацією» та «розкуркуленням». Арештовували винятково селян і священнослужителів практично в усіх селах і хуторах району. Право на арешт мали голови колгоспів та члени правління, голови сільрад, уповноважені різного ґатунку, та, звичайно, органи ДПУ й міліція. За один рік - з осені 1929 року і до грудня 1930 року – в районі заарештували 151 особу. Найбільший «врожай»

органи ДПУ зібрали в с.Федвар – 23 арешти, в с.Цвітне – 19 арештів, в с.Сентове – 21 арешт. У жовтні 1930 року тільки за однією справою, звичайно, що вигаданою, – «учасники антирадянської організації», заарештували 21 жителя с.Ставидла¹¹⁵. Причину арешту свого чоловіка в 1929 році Мошуренко Параска Федорівна в скарзі на ім'я голови ВУЦВК Г.Петровського пояснила так: «...Шевченківське ГПУ заарештувало і забрало мого чоловіка Мошуренка Зотя Микитовича і вислано на Соловецькі острова і після я вже знала, що мого чоловіка забрали якби не за хлібоздачу, а за яку-то контрреволюцію, якої із нас ніхто не знав». Ці арешти, ще небачені в історії району за своїм розмахом, стали продовженням ув'язнень 1928 року, слугували справі залякування решти селян, тримали їх у стані величезного страху й покори, та були, фактично, безпідставними. Проте, й це лише прелюдія до наступних трагедій.

Долі заарештованих «при масовій операції» склалися по-різному – декого, проте таких надзвичайно мало, після слідства відпустили, інших – а це переважна більшість, протримавши в Черкаському та Зінов'євському БУПРах, заслали «в північний край» на тривалі строки, як правило, від 3-х до 10-ти років, а декого розстріляли, хоча розстріли селян тоді не мали такого розмаху, як у передвоєнні роки.

Звинувачення, на підставі яких тоді арештовували хліборобів, досить типові: «антирадянська агітація проти колективізації», «антирадянська агітація проти хлібозаготівлі», «невиконання твердого завдання хлібоздачі» тощо.

Арешти тривали в 1931 та наступних роках,

Заарештовані на початку 30-х років і вцілілі на засланні, заарештовувалися в 1937-1938 р.р., коли арешти набули свого найбільшого розмаху. Деякі з селян Олександрівщини зазнали по три арешти. Переважна більшість з них розпрощається з життям саме в 1937-1938

¹¹⁵ Там само, с. 31-161.

роках – їх масово розстрілюватимуть, багато, не витримавши умов ув'язнення, там гинутьимуть.

*На фото: Буряк Петро Тимофійович з сім'єю. 1928 р.
с.Несваткове. В 1938 році заарештований та засуджений
спочатку до розстрілу, а після перегляду справи – до 10 років
ув'язнення. З архіву Н.Г.Скорець.*

Трагічною є доля селянина Буряка Петра Тимофійовича з с.Несваткове. В 1930 році його внесуть до списків «розкуркулених», проте Олександрівський РВК «розкуркулення» відмінить «за безпідставністю». Хлібороб покинув село, господарювання і перейшов працювати лісорубом до Олександрівського лісгоспу. Весною 1938

року Олександрівський РВ НКВС його заарештує та звинуватить в належності до міфічної «антирадянської повстанської націоналістичної організації», а Київський обласний суд засудить до розстрілу. Цю міру покарання для Буряка П.Т. суд вищої інстанції замінить на 10 років ув'язнення у виправно-трудових таборах, де селянин і загине¹¹⁶.

У 1930 році «розкуркулили» господарство 27-річного Вельможка Гната Григоровича з с.Цвітне, хоча до «Списків куркулів Цвітненської сільської ради, підлягаючих розкуркуленню і висилці за межі України та списки куркулів, підлягаючих розкуркуленню і залишенню на місці», затверджених на пленумі Єлизаветградківського РВК Зінов'євської округи 21.02. 1930 р., його прізвище не вписали. У січні 1933 року, в розпал голоду, селянина заарештують та за звинуваченням у «невиконанні плану хлібоздачі, антирадянській агітації проти колективізації та хлібозаготівлі» засудять до 3-х років заслання в «північний край». Відбувши покарання, повернувся до рідного села і працював на різних роботах в промартілі ім. Єжова. В 1937 році Вельможка Г.Г. заарештують вдруге та засудять до 8 років ув'язнення. Принагідно згадати, що в 1920 році його батька розстріляли більшовики, а в 1930 році господарства матері й брата Івана теж «розкуркулили»¹¹⁷.

Влада повністю понівечила життя хлібороба з с.Григорівка Гордієнка Петра Федоровича. В 1931 році його «розкуркулили», а в 1932 році заарештували «за невиконання плану хлібозаготівлі» та засудили на 4 роки неволі, звідки селянин втік. 17 січня 1933 року за звинуваченням в «агітації проти трудової дисципліни в колгоспі» його заарештували вдруге та засудили на 3 роки ув'язнення в концтаборах. Втретє Гордієнка П.Ф. заарештували в жовтні 1937 року та засудили на 10 років таборів¹¹⁸.

¹¹⁶ РІКО. - Кіровоград, 2007.- Т.4.- С. 46.

¹¹⁷ Там само.- с. 48.

¹¹⁸ Там само. - с.58.

Мовою документів:

Олександрівський РВК

Терміново

26.01.1930 р.

До всіх сільрад району

РВК пропонує в 3-х денний термін надіслати відомості про господарства, позбавлені права бути в колгоспах, згідно попереднього розпорядження РВК від 5.01.1930 р.

Зав. РЗВ

Жирний

Діловод

Олефіренко

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.3.

с.Олександрівка

ВІДОМІСТЬ

куркульські господарства та господарства позбавлені права бути
в колективних господарствах

П.і.п.	Їдців	Землі (орна, садибна, сіножаті) десятин
Безкровний Тиміш В.	4	3.38
Самборська Настя	4	5.62
Буряк Федот Степанович	2	3.63
Діхтяр Корній Миколайович	2	3.50
Буряк Тиміш Іванович	4	6.75
Олефіренко Іван Петрович	4	6.33
Олефіренко Трохим В.	5	7.50
Олефіренко Михайло Юхимович	2	3.52
Жулинський Павло Петрович	6	7.32
Костенко Прокіп Петрович	6	7.32
Смолінський Юхим Мик.	5	9.30
Тищенко Андрій	8	7.75
Безкровний Онопрій Іванович II-й	2	3.50

Безкровний Ничипір Андрійович	4	3.50
Тищенко Федь Іванович	6	3.40
Волошаненко Зінько Михайлович	2	4.09
Безкровний Мусій Тимофійович	4	5.13
Тищенко Мусій Сильвестрович	8	6.80
Буряк Максим Іванович	2	3.50
Ткаченко Федь Мик.	4	3.11
Судак Панько Карпович	2	3.62
Литвиненко Антон Павлович	2	3.50
Литвиненко Давид Ант.	6	5.07
Бондаренко Сергій Паньк.	5	5.50
Безсмолий Лаврентій Іванович	5	6.92
Волошаненко Гордій Олек.	2	4.50
Діхтяр Іван Юхимович	4	5.50
Судак Антон Григ.	2	3.50
Судак Трохим Григ.	2	2.50
Крамаренко Тихон Кузьмович	3	3.50
Буряк Олексій Тим.	6	5.65
Шкурат Терешко Іванович	2	4.00
Цимбал Прокіп Дем.	7	0.10
Крамаренко Олексій Т.	5	3.53
Добровольський Прокіп Олекс.	7	5.50
Осадчий Іван Яремів	6	10.08
Шеремет Яків Кузьм.	4	4.25
Безкровний Соловей Мих.	4	2.52

Всього 158 душ, 184,8 дес. землі

Голова сільської ради підпис

Секретар підпис

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.8,8 зв.

Список
позбавлених до вступу до колгоспоб'єднань
Олександрівського району

Село	Сімей	Їдців
Янівка	16	84
Вищі Верещаки	25	161
Любомирка	19	97
Несваткове	21	118
Кримки	24	109
Соснівка	39	206
Стара Осота	54	247
Нова Осота	34	159
Розумівка	29	158
Омельгород	15	79
Голикове	38	170
Нижчі Верещаки	12	69
Стримівка	13	71
Бірки Другі	7	26
Івангород	75	332
Китайгород	17	50
Северинівка	7	20
Бірки Перші	33	147
Триліси	18	75
Бовтишка	35	122
Олександрівка	38	158

Разом – 2780 їдців.

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.2.

Підстави
позбавлення прав до вступу в колективні господарства по с.Нова
Осота
Експертники – 9 сімей.
Позбавлених виборчих прав – 9 душ.
Зв'язок з бандитами – 1 чол.
Заможники – 7 господарств.

Зв'язок з релігією – 2 сім'ї.

Тісний зв'язок з куркулями – 2 чол.

Злісні утайщики хліба – 1 господарство.

Агітація проти заходів радвлади – 1 господарство.

Сектанти – 3 чол.

Всього 35 сімей.

Голова сільської ради

Корсун

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8а. - Арк.5.

До Бондурівської сільської ради

Заява

Прохаю сельраду, щоб надали мені право до вступу в колектив.

9.03.1931 р.

Лисиця Федь

ДАКО. - Ф. 2008. - Оп.1. - Спр.4. - Арк.65.

Список позбавлених виборчих прав

(почато 16.12.1929 р., закінчено 20.12.1929 р., доповнено
25.01.1930 р.)

Населений пункт	Кількість позбавленців
Несваткове	30
Омельгород	49
Кримки	43
Янівка	10 + 19
Соснівка	24+59
Триліси	35
Стара Осота	44
Івангород	58+60
Нова Осота	33
Стримівка	12
Бірки I	62
Бірки II	6
Китайгород	32

Вищі Верещаки	21+25
Розумівка	34
Любомирка	19+32
Нижчі Верещаки	13
Олександрівка	254

ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.33. - Арк.2.

Список громадян с.Бандурове, які знаходяться під слідством і позбавлені виборчих прав. 9.05.1930 р.

1. Погрібний Омелько Максимович
2. Кононенко Василь Володимирович
3. Юрченко Василь Якович
4. Павленко Ничипір
5. Антонов Лука Остапович
6. Бондаренко Терешко Максимович
7. Одуд Арсень Явтухович
8. Погрібняк Арсень Прохорович

Голова сільради підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 2008. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.24.

Список позбавлених виборчих прав до рад гр. с.Бандурового, розглянутих на засіданні президії сільської ради 9.05.1930 р.

	П.І.П.	За якою ознакою
1.	Волошин Кость Г.	Піп
2.	Кучер Пилип Васил.	чернець
3.	Одуд Ганна Сергіївна	черниця
4.	Одуд Параска Сидорівна	-
5.	Юрченко Іван Петрович	душ. хворий
6.	Кумірний Петро Пилип.	вироком суду
7.	Кислий Василь Трохим.	теж
8.	Богаченко Іван Кост.	мав нафтовий двигун за часів револ.
9.	Богач Галина Петрівна	член двору

10.	Скирдань Яким Іванович	крамар
11.	-//- Ївга Артемонівна	член двору
12.	-//- Мотрона Якимов.	теж
13.	-//- Федір Якимов.	теж
14.	Самсет Іван Орнестович	орендував садок
15.	-//- Ельза Гвідовна	член двору
16.	Кулинич Андрій Панасович	виконував обов'язки дяка з 1928 року
17.	-//- Олександра Степанівна	член двору
18.	-//- Антоніна Семенівна	теж
19.	-//- Ялисавета Андріївна	теж
20.	Одуд Арсень Явтухович	виροком суду
21.	Погрібний Арсень Прохоров.	теж

Члени сільради

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. 2008. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.45.

До президії Кам'янського РВК

гр. с.Бандурове

Марфи Митрофанівни Терещенко

Заява

Мене в купі з ...(нерозб.) позбавили виборчих прав. Таке позбавлення зроблене через розкуркулення, яке тож проваджено неправдиво, поскільки ми до цього не підлягаємо. Я, дружина ... (нерозб.) бувший сирота і виріс у чужому дворі, майна власного нічого не мав до одруження. В сучасний мент ми бажаємо бути в колгоспі, в якому були і раніше, але ж через те, що не маємо виборчих прав, до такого колгоспа вступити неможна.

... а тому прохаємо президію РВК на першому своєму засіданні встановити мене і мою дружину у виборчих правах, поскільки ми бажаємо вступити до колгоспу.

Юня 8 дня 1930 року.

Проситель М.Терещенко

ДАКО. - Ф. 2008. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.53.

Протокол ч.25

районової комісії по розгляду списків позбавленців по
Кам'янському району.

Червня 8 дня 1930 р.

Комісія в складі – представник від ОВК т.Гольдштейн, від
РВК т.Бичок, від сільради зам.голови с/р Березенко, голова
СКНС Коляда, від виборців Крамар.

Головує Гольдштейн.

[...]

Терещенко Кирило Іванович – залишити в списках
позбавленців як розкуркуленого.

Терещенко Марфа Митрофанівна – залишити в списках
позбавленців як розкуркулену.

Голова комісії Гольдштейн

ДАКО. - Ф. 2008. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.50.

11.ДОЛІ «КУРКУЛІВ» ОЛЕКСАНДРІВЩИНИ

Трагічно склалася доля жителя с.Стара Осота Зубенка Кирила Тодосьовича. 12 лютого 1930 року його «розкуркулили» за I-ю категорією, звинуватили в антирадянській агітації проти хлібозаготівлі та колективізації, засудили до трьох років заслання в північному таборі. Покарання відбув і деякий час працював теслею в місцевому колгоспі, проте 9 липня 1937 року Олександрівським РВ НКВС заарештований вдруге та трійкою УНКВС Київської області засуджений до розстрілу. Вирок щодо Зубенка К.Т. виконано 14 вересня 1937 року¹¹⁹.

Куценко Данило Кузьмович з с. Бірки «розкуркулений» та засланий на Північ у 1930 році. Через два роки зумів звідти втекти. Влаштувався на роботу до 2-го ім. Петровського цукрокомбінату, розташованого в Олександрівці. Проте 10 липня 1937 року заарештований Олександрівським РВ НКВС, а вже 31 серпня 1937 року його розстріляли за ухвалою трійки УНКВС Київської області¹²⁰.

Павлик Олексій Трохимович народився в с.Єлизаветградка. В 1930 році «розкуркулений» за III-ю категорією і з сім'єю висланий за територію Цвітненської сільради. Переживши зиму в землянці, подався до Кривого Рогу, де 1 березня 1931 року місцеве ДПУ заарештувало хлібороба, звинувативши його в «систематичній агітації проти хлібозаготівлі та колективізації». «Комуністи гордяться, що виконують план. А хай би самі попрацювали – вони позаймали теплі місця і командують, а робітники гнуть спину», «Нас розкуркулили, а куди воно все ділось? Все забрали СОЗи! Для кого ці СОЗи і комуни? Це все комуністам, хто комуніст – той і панує, а той, хто раніше був господарем – його пограбували, щоб самим було з чого

¹¹⁹ РІКО. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 72.

¹²⁰ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 90.

жити!» - заявляв селянин. Криворізьке МВ ДПУ клопотало перед особливою нарадою при колегії ДПУ УРСР про заслання Павлика О.Т. на північ терміном на три роки¹²¹.

Господарство Павловського Григорія Андрійовича з с.Триліси визнали як «куркульське». Впродовж 1929 року селянина двічі арештовували. За написання та розвішування в селі в ніч з 31 травня на 1 червня 1929 року «контрреволюційних» гасел-закликів засуджений на три роки концтаборів. Відбувши це покарання, втретє заарештований в 1933 році та засуджений знову до трьох років позбавлення волі. Вчетверте заарештований у липні 1937 року, а 23 серпня його, за ухвалою трійки УНКВС Київської області, розстріляли¹²².

На фото: колишній вцілілий «куркуль» Кучеренко Нестір Каленикович з другою сім'єю біля власного житла – викопаної землянки. 40-і роки XX ст. с.Івангород. З архіву Н.О.Вихрист.

¹²¹ РІКО. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 114.

¹²² Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 115.

Жорстоко влада повелася і з Павловським Панасом Григоровичем з с.Триліси. У 1929 році «розкуркулений» разом з батьком, проте заслання уник, бо втік і до 1932 року переховувався. В 1933 році арештований і засуджений на вісім років позбавлення волі, але в 1935 році втік з тюрми. Востаннє заарештований в грудні 1937 році, а вже 14 січня 1938 року - розстріляний¹²³.

Знищеною виявилася сім'я Павловських з с.Цвітне: Миколи – батька, та його дорослих синів: Петра, Карпа Антона – їхні сім'ї «розкуркулили» та заслали в Архангельську область, а сини ще й отримали різні терміни ув'язнення¹²⁴.

Розстріляли й батька - Підгородецького Григорія Дмитровича та його сина - Леоніда Григоровича - хліборобів з с.Нижчі Верещаки. Батько, Григорій Дмитрович, в 1930 році «розкуркулений» та засланий в Архангельську область, звідки втік у 1933 році. В 1937 році знову заарештований – нібито «погрожував активістам за розкуркулення», та засуджений до розстрілу. Вирок виконано у вересні 1937 року. В лютому 1930 року заарештований як «куркуль» І-ї категорії Підгородецький Леонід Григорович. Йому на той час виповнилося 22 роки. Відбувши три роки в ув'язненні, повернувся додому, однак у 1937 році заарештований вдруге та місяцем раніше за батька – в серпні 1937 року – розстріляний¹²⁵.

Коли «розкуркулювали» його сім'ю, Ткаленку Михайлу Михайловичу з с.Китайгород виповнилося лише 12 років. Однак разом з батьками був відправлений до Архангельської області. Через три місяці перебування на заслання батько зумів дістати синові Михайлу документи, з якими той повернувся додому. Вивчився в школі. Здобув професію слюсаря і працював у м.Краматорську. В червні 1937 року приїхав до села Китайгород у відпустку, де, за доносом, його заарештували – звинувачувався в утечі з

¹²³ РІКО, - Кіровоград, 2007. – Т.4. - с. 115.

¹²⁴ Там само, - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 115.

¹²⁵ Там само, - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 118.

заслання. У вересні 1937 року засуджений на 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах. Звільнення отримав лише в 1950 році¹²⁶.

На фото: колишній «куркуль» Крамар І.Й. (стоїть праворуч) з сім'єю. 1954 р. с.Красносілка. З архіву родини Крамарів.

Лупан-Бондаренко Олександр Іванівну з с.Сентове «розкуркулили» в 1930 році і разом з чоловіком заслали в Архангельськ. Через кілька місяців жінка звідти втекла. В липні 1937 року її заарештували та засудили на вісім років

¹²⁶ РІКО, - Кіровоград, 2007. – Т.4. - с. 143.

позбавлення волі з перебуванням у виправно-трудовах таборах¹²⁷.

Гордієнку Петру Федоровичу з с.Григорівка доля бути «розкуркуленим» випала на 1931 рік. Наступного року його засудили до чотирьох років неволі, звідки втік. В 1933 році знову заарештований та засуджений до трьох років ув'язнення. Покарання відбув, проте в 1937 році втретє зазнав арешту та засуджений трійкою УНКВС Миколаївської області до десяти років ув'язнення¹²⁸.

Господарство Гуци Григорія Никоновича з с.Сентове «розкуркулили» в 1929 році. Сім'я опинилася в Архангельській області, звідки Григорій втік у 1933 році. На волі пробув три роки, проте 28 липня 1937 році Єлисаветградківський РВ НКВС Григорія заарештував, а 13 серпня того року за ухвалою трійки УНКВС Одеської області селянина розстріляли¹²⁹.

Жарка Прокопа Дмитровича з с.Нерубайки проголосили «куркулем» та «розкуркулили» в 1930 році. Від заслання втік. До липня 1941 року блукав селами Красносілля, Нерубайки, Соснівка та інших у пошуках їжі. 3 липня 1941 року заарештований за «контрреволюційну агітацію» та відправлений до Татарської АРСР, де, в очікуванні вироку, в січні 1942 року помер в тюрмі¹³⁰.

Селянина Корсуна Явтуха Григоровича з с.Нова Осота «розкуркулили» в 1930 році та заслали до Архангельської області, звідки того ж року він утік. До 1937 року проживав в Олександрівці, підробляючи на всіляких, як правило, сезонних, роботах. У 1937 році його заарештували та звинуватили в антирадянській агітації, бо нібито заявляв: «Колгоспи нам не потрібні; не вступайте в колгосп, бо там люди мруть з голоду, ви, селяни, сидите голодні, а радвлада спекулює вашим хлібом». 24 серпня

¹²⁷ РІКО, - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 96.

¹²⁸ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 58.

¹²⁹ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 61.

¹³⁰ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 68.

1937 року розстріляний за ухвалою трійки УНКВС Київської області¹³¹.

У віці 39 років «розкуркулена» та вислана за межі України разом зі своїм чоловіком Степаном Софія Марківна Нешевець з с.Цвітне. До рідного села жінка повернулася в 1935 році. В 1937 році біля сільської ради зібрався стихійний мітинг за участю близько 600 цвітненців, які вимагали відкрити в селі церкву. В його організації, разом з Домною Бойко та Оксаною Дубиною, звинуватили і Нешевець Софію, за що трійкою УНКВС Одеської області її засудили до 8 років ув'язнення¹³².

Сім'ю Здихальського Артема Мусійовича з Олександрівки «розкуркулили» в 1930 році та відправили до Архангельської області. В 1934 році Здихальський звідти втік. Через три роки, в 1937 році, його заарештували, звинувативши в контрреволюційній агітації: «...поширював чутки про війну фашистських країн з СРСР, погрожував розправою активу села на випадок війни». Засуджений трійкою УНКВС Київської області до розстрілу. Вирок виконано 14.09.1937 року¹³³.

Жителя с.Тарасівка Букварської сільської ради Мельниченка Івана Овер'яновича «розкуркулили» в 1930 році та вислали разом із сім'єю в Архангельську область, звідки повернувся в 1936 році. Працював у колгоспі «Перемога». В липні 1937 року Єлизаветградківський РВ НКВС заарештував колгоспника, звинувативши в контрреволюційній діяльності: «...агітував не вступати в колгосп, погрожував розправою колгоспникам, які мешкали в хатах, відібраних у куркулів, виступав проти державної позики для зміцнення оборони країни». 13 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23.08.1937 року¹³⁴.

¹³¹ РІКО, - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 48.

¹³² Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 108.

¹³³ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 71.

¹³⁴ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 102.

За допомогу «куркулям» постраждав Костенко-Нагірний Іван Ларіонович з с.Стара Осота. З літа 1942 року працював в Олександрівській районній управі на посаді голови комітету допомоги особам, «розкуркуленим» і репресованим радянською владою. З каси взаємодопомоги видавав матеріальну допомогу потребуючим, піклувався про надання раніше відібраного при «розкуркуленні» житла. У червні 1946 року трибуналом військ НКВС Кіровоградської області засуджений до 10 років ув'язнення¹³⁵.

«Одними з тих, хто розкуркулював івангородців, були тогочасний голова сільради Мельник Григорій, уповноважений Олександрівського РК КП(б)У Мельник Онопрій, сільські активісти Федір Хміль – по вуличному «Око села» (нишпорив по вулицях села, вивідуючи все про односельчан та записуючи до зошита) та Діброва Сильвестр, а також Фанаська на прізвище «Скиртиха», бо прізвище з часом загубилося, та Мельник Захарко. У війну деяких активістів, як от Мельника Захара та Хміля Федора, німці розстріляли. Був убитий, захищаючи Батьківщину від фашистів, воїн Червоної Армії, колишній «куркуль» і «опасний елемент» Ратушний Тиміш Пилипович. Дехто з визначених до розкуркулення – Кисіль А.М., Кучеренко Й.К., Діденко К.Т., Кисіль Л.А. повтікали, чим уникли самого розкуркулення та врятували собі життя. Повернувся перед війною до району, провівши 10 років у Сибіру, Кучеренко Н.К., а його дружина на засланні загинула. Нестір Калинович Кучеренко проживати у селі не міг, тож до 1942 року жив у гуртожитку Несватківського радгоспу, де працював у будівельній бригаді, зрідка навідуючись до родичів в Івангород. В перші тижні окупації Івангорода повернувся до села також Кисіль Логвин Андрійович, проблукавши по просторах СРСР понад 10 років, та був обраний старостою сільської управи, де перебував до кінця 1943 року, а потім відступив з німцями на Захід,

¹³⁵ РІКО, - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с. 84.

залишивши в селі дружину та дочку Кисіль Лідію Логвинівну. В 1944 році її з матір'ю Івангородська сільська рада відправить по мобілізації на відбудову шахт Донбасу. Там 18-літню Лідію в 1946 році заарештує УНКДБ Кіровоградської області, а трибунал військ НКВС засудить дівчину до 10 років позбавлення волі, звинувативши її «у сприянні діяльності загону УПА» - розповів про розкуркулення в Івангороді автору книжки та своїм дітям житель села Дробот Олекса Хомович.

Це тільки поодинокі долі сотень наших земляків-хліборобів, про чие страдницьке життя ми можемо довідатися з їхніх особових кримінальних справ. Проте залишаються недоступними, за винятком кількох документів, відомості про тих наших земляків, яким постійним місцем перебування було призначено приполярні чи заполярні, як правило, дикі та необжиті території. Тож охарактеризувати бодай одну долю з тисяч тих, хто упокоївся у вічній мерзлоті, нині, на жаль, немає змоги.

12. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ ОЛЕКСАНДРІВЩИНИ В ПЕРЕДДЕНЬ «КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ» ТА «РОЗКУРКУЛЕННЯ»

Певна політична й економічна стабільність у 20-х роках XX ст., спричинена НЕПом, розбурхала культурне життя краю. Воно відзначалося різноманітними формами та напрямками. Пошаною користувалися традиційна народна обрядовість – вінчання, весілля, хрестини та різноманітні свята – різдв'яні, великодні. Великої популярності набули сучасні культурні форми, привнесені в українські села наприкінці XIX – на поч. XX ст. вчителями, студентами, гімназистами, священнослужителями – постановки водевілів, спектаклів, вистав. Задоволення культурних потреб та запитів жителів району реалізовувалося шляхом участі в колядках, щедрівках, масових забавах взимку на льоду ставка чи річки, на вечорницях, гуляннях на вигонах дівчат та парубків влітку після роботи в полі, участі в драматичних, музичних та хорових колективах, під час перегляду різноманітних вистав та концертів, поставлених самодіяльними артистами та виконавцями. До вже традиційних форм культури в 1929 році додалися також перегляди кінофільмів, відвідування спектаклів, концертів та виступів артистів з великих міст України.

Увесь репертуар самодіяльних сільських митців був під контролем більшовицької влади. Без її дозволу в 1929 році вже заборонялося ставити вистави чи готувати концерти на власний розсуд: вкоренилася чітка система обов'язкового звертання за дозволом з приводу кожної культурної акції до службовців районної інспектури народної освіти (РІНО), та – безпосередньо до районного інспектора політосвіти (РІПО). Тільки інспектор вирішував: дозволяти чи не дозволяти виставу, спектакль, концерт, або окремих художній номер. До честі олександрівських інспекторів РІНО та РІПО – Московченка та Шнапера, не зафіксовано жодного випадку таких заборон, принаймні, за перше півріччя 1929 року.

Не обслуговують.

Профорганізації Олександрів-
ки, маючи багато можливостей,
чомусь майже ніякої роботи
щодо культобслуговування здатни-
ків хліба не ведуть.

Завком цукроварні, робітком
сільгоспліс та інші навіть не
спромоглися газету чи журнал
дати на пунь (клуб заїзнич-
ників).

Треба організувати як слід цю
роботу! **Свій.**

*На фото: допис «Не обслуговують» у кам'янській районій
газеті «Колективна праця». 1931 р. 18.08.*

Найпоширенішою формою колективного культурного дозвілля сільських жителів стали перегляди вистав. Практично кожне село Олександрівського району мало в ті часи драматичні гуртки, які ці вистави готували. В деяких селах театральних гуртів створили кілька. Зокрема, в с.Івангород драмгуртки діяли в сільськогосподарській школі та при сельбуді. В містечку Олександрівка драматичних гуртків створили чотири – при єврейській хаті-читальні, в клубі цукрозаводу, в семирічній («хемічній») школі, в хаті-читальні (голова Безкровний).

Репертуар тогочасних вистав різноманітний: драми, комедії, дитячі спектаклі-казки, етюди. Серед авторів - визначні класики української культури: Шевченко, Васильченко, Кропивницький, Карпенко-Карий, Старицький, Старицька-Черняхівська, Грінченко, та популярні, напевне, тогочасні драматурги – Упшерович, Краян, Мамонтов, Костицин та ін.

Перелік класичних вистав, що їх мали змогу бачити сільські глядачі, досить великий. Це і комедія «Нахмарило» (авт. Б.Грінченко), її підготували драмгуртківці Янівської хати-читальні та 12 січня 1929 року винесли на розсуд глядачів; показ вистави «Розумний і дурень»

Карпенка-Карого драмгурток Івангородського сельбуду здійснив 17 лютого 1929 року; поему в 3-х діях «Гайдамаки» з прологом по Т.Шевченку поставили 3 березня 1929 року самодіяльні артисти Розумівського сельбуду та присвятили її черговим роковинам геніального поета. Популярністю користувалася вистава «Назар Стодоля» - до неї зверталися сільські режисери досить часто. Зокрема, в січні та квітні 1929 року її показали драмгуртківці Івангородської сільськогосподарської школи та Несватківської хати-читальні. 15.01.1929 року драму на п'ять дій «Бондарівна» Карпенка-Карого показали односельцям артисти с.Несваткове. Постановку знаменитої вистави «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка самодіяльні актори с.Голикове здійснили 2 березня 1929 року.

Ідіть за прикладом.

Триліський профсередок спілки Робос відрахував на будівництво літаків «за культурну революцію» 2 відс. місячного утримання, 1 відс. для фонду потерпілих від весняної поводи в м. Кремінчуці.

Виєликаємо всі профколективи піти за нашим прикладом.

О. Калишевська.

На фото: допис¹³⁶ «Ідіть за прикладом» у кам'янській районній газеті «Колективна праця». 1931 р. 2.06.

¹³⁶ Через шість років, у листопаді 1937 року, чоловіка дописувачки Миколу Аврамовича Калишевського – на той час вчителя Триліської школи, а раніше – священнослужителя, заарештують та засудять до розстрілу.

Сільські аматори сцени не залишалися осторонь суспільних процесів, що відбувалися на той час в країні. Тож ставили на сільських помостах і актуальні, політично заангажовані вистави. В січні 1929 року, відповідно до віянь часу, на сцені Новоосотського сельбуду демонструвалася п'єса «Незаможник» (авт. Кострицин). 15 лютого 1929 року в клубі цукрозаводу показувалася вистава «Труд і капітал», підготовлена самодіяльними артистами Олександрівської єврейської хати-читальні. До Дня Паризької Комуни драмгурток Стримівської хати-читальні під керівництвом режисера Овчаренка Яхрема підготував п'єсу «Марат».

До показу трагічних подій голоду 1921-1922 років в Україні вдалися аматори сцени Стримівської хати-читальні, які 19 січня 1929 року поставили п'єсу «97» тоді ще не забороненого та не знищеного українського драматурга М.Куліша.

Не забували сільські артисти і про дітей. Для них готувалися різноманітні спектаклі-казки. Дитячу виставу «Розумна бабуса» (авт. В.Муринець) підготував колектив сільських артистів с.Могилів Курінь та під керівництвом М.Волосяна демонстрував її в перші дні лютого 1929 року. Драмгуртківці Соснівської школи, відзначаючи роковини Т.Шевченка, підготували дитячу п'єсу «Тарасик» (авт. Зайончковський) та 6 березня 1929 року показували її на шкільній сцені.

Сільські артисти вдавалися, просячи перед цим дозволу властей, до гастролей. 17 лютого 1929 року в гості до жителів с.Розумівка завітали артисти з с.Івангорода з виставою «Розумний і дурень» Карпенка-Карого. Організував поїздку голова Івангородського сельбуду Г.Німченко¹³⁷. Самодіяльні митці Розумівського сельбуду 6 березня 1929 року з поемою «Гайдамаки» виступили в с.Ясиноватка¹³⁸. Не цуралися сільських сцен і професійні артисти міських театрів та труп – київських, харківських,

¹³⁷ ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 26.

¹³⁸ Там само. - Ф.Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 37.

московських, які регулярно відвідували містечко Олександрівку та села району з п'єсами, різноманітними художніми номерами – танцями, гумористичними фейлетонами, грою на музичних інструментах тощо. Інспектор РІПО, звітуючи про такі гастролі в першому півріччі 1929 року, зазначив, що «глядачі залишилися задоволеними».

На фото: «куркульська» хата, потім - сельклуб, згодом – ларьок колгоспу «Спільне життя» с.Красносілка. Фото 60-х років XX ст. З архіву М.М.Коломійця.

Підготовка вистав та концертів, як і їх перегляд, мали сезонний характер – вільний час від праці в селян з'являвся пізньої осені та тривав до початку весни. Вершина театрального дійства в усіх без винятку селах Олександрівщини - Різдв'яні свята. Саме в цей період найчастіше ставилися вистави. Їхня інтенсивність вражає: соснівські драмгуртківці три різножанрові п'єси поставили 8, 9 та 14 січня 1929 року. Вистави «Юні комунари», «Боротьба», «Борці за мрії» в Староосотському сельбуді демонструвалися 7, 9, та 17 листопада 1929 року.

Незаперечно, що вони приурочувалися до більшовицького свята – чергових роковин Жовтневої революції.

Деякі вистави проголошувалися платними. Ціни на квитки до вистави «Незаможник», підготовленої драмгуртком Новоосотського сельбуду на 8 січня 1929 року, встановили від 10 до 20 копійок. Перегляд вистави «Гайдамаки» на сцені Розумівського сельбуду 3 березня 1929 року теж був платним – квитки коштували від 5 до 20 копійок. Всі зібрані кошти йшли на користь сельбудів.

Керівниками драмгуртків у районі були: Ожеред Микола¹³⁹ (с.Соснівка), Вовк (с.Нова Осота), Крячко Микола та Овчаренко Яхрем (Стримівська хата-читальня), Волосян М. та Вовченко А. (с.Могилів Курінь), Поліщук Івга (Северинівська трудова школа), Німченко Григорій (Івангородський сельбуд), Безкровний (Олександрівська хата-читальня), Поцілуйко І.Ф.¹⁴⁰ (с.Любомирка) та ін.

Великий інтерес сільських глядачів викликали також концерти. Вони, як і вистави, готувалися самодіяльними артистами та приурочувалися до знаменних дат. Музичний гурток Івангородського сельбуду в лютому 1929 року, наразі не відомо, з якої нагоди, підготував фундаментальний багатожанровий концерт з чотирьох відділень. У першому відділенні глядачі побачили й прослухали 25 музичних творів – переважно українські народні пісні та твори Лисенка, Давидовича, Леонтовича та ін. У другому - лунала різноманітна музика на оригінальних інструментах (горшках, пляшках тощо). Третє відділення присвятили музичному спектаклю, а в четвертому - глядачі слухали «революційні декламації».

Концерт з 27 номерів різноманітних жанрів та тематики підготували учні Івангородської інтегральної

¹³⁹ В 1941 році гітлерівці знищили редактора Олександрівської районної газети «Більшовицький шлях» **Ожереду Миколу Григоровича** – напевне, що він та керівник драмгуртка в с.Соснівка **Ожеред М.** є одна й та сама особа.

¹⁴⁰ Поцілуйко Іван Федорович – вчитель Любомирської школи.

сільськогосподарської школи¹⁴¹ та присвятили його, напевне, роковинам Т.Г.Шевченка. Глядачі тоді прослухали чотири вальси, попури з українських та російських пісень, сім польок та мазурок, шість маршів та ін. у виконанні івангородських школярів.

На фото: вчителька з с.Нова Осота. 30-і роки XX ст. З архіву В.В.Дяченка.

¹⁴¹ В деяких документах цю школу називали «агрономічною».

Все це свідчило про невичерпний талант жителів Олександрівщини, демонструвало їхню велику культуру та жадобу до неї. Прикро, що на сьогодні більшість того культурного надбання в селах втрачено.

*На фото: 4-й випуск учнів Красносілківської семирічної школи.
15 червня 1930 р. з архіву М.М. Коломійця.*

З 1929 року в селянський побут невинно входили новітні, як на той час, технічні досягнення й винаходи, що їх влада використала винятково для пропагандистських цілей, але які повинні нести «культуру для пролетарських мас» та бути наочним свідченням т.зв. «культурної революції». В 7-ми селах району з'явилися радіоприймачі - як технічно досконалі на той час лампові, так і примітивні детекторні. Найбільше їх було в селі Івангород - 6 детекторів. Для поширення й популяризації цієї справи в селах району створювалися радіогуртки, для чого серед освічених і технічно підготовлених громадян відбиралися радіокерівники, з якими в райцентрі проводили навчання.

29 травня 1929 року, як про це звітував Шевченківському ОВК Олександрівський райвиконком, в райцентрі демонструвалася кінокартина «Коли розтане сніг» в 10 частинах протяжністю 2336 метрів¹⁴². А в таких селах району, як Триліси, Янівка, Несваткове, Стара Осота, Нова Осота, Івангород, Бірки, Вищі Верещаки, Розумівка, готові були прийняти кінопересувку з Черкаського сельбуду. Першу власну кіноустановку, зі значними труднощами, адже виконання замовлення чекали ледь не півроку, придбали для сельбуду с.Стара Осота наприкінці 1929 року. Цього року, з благословення держави та під її керівництвом, у селах району розпочали створювати осередки товариств «Друзі радіо» та «Друзі радянського фотокіноматографу».

Поряд з традиційними народними святами та гуляннями влада все наполегливіше запроваджувала «масові пролетарські та революційні свята», супроводжуючи їх урочистими зборами, вивішуванням червоних прапорів та тематичних гасел, традиційними виступами представників влади з «доповідями», концертами з «пролетарських пісень та танців», мітингами та демонстраціями. «Пролетарська культура» щосили хотіла здолати народну.

Звичайними на той час стали «антирелігійні кампанії», особливо «антипасхальні». До їх проведення залучалися, як правило, комсомольці та позаспількова молодь. До «пасхальних днів» готувалися «антипасхальні» вечори з обов'язковими «антирелігійними» п'єсами та концертами. Такі «новітні» культурні заходи перетворилися на постійний і обов'язковий елемент тогочасного сільського буття.

З початком 1930 року розпочалося інтенсивне руйнування звичного укладу життя, спричинене «суцільною колективізацією» та «розкуркуленням», що призвело до знищення як багатьох самодіяльних артистів, так і

¹⁴² ДАКО. – Ф.Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 46.

популярних форм культурного дозвілля народу – вистави, п'єси, спектаклі української тематики раптово зникнуть, деяких авторів проголосять «українськими буржуазними націоналістами» та згодом знищать, а їхні твори заборонять.

*На фото: семінар вчителів та культпрацівників
Олександрівщини. 1931 р. З фондів Олександрівського
районного краєзнавчого музею.*

Їм на зміну придуть нові форми «культурної» роботи. Так, весною 1931 року до сільських рад району надійшов «Єдиний план масової політично-виховної роботи до завдань весняної посівної кампанії та польових робіт II більшовицької весни 1931 року». План передбачав, щоб «роботу будинків колгоспників, сельбудів, хат-читалень, клубів, червоних кутків» повністю змінити, підпорядкувавши її лише господарським потребам держави, а не культурним запитам селян.

Тож віднині численні драми відбуватимуться не на сценічних помостах, а в селянських дворах, проголошених

«куркульськими» чи «колгоспними», де режисерами страшних і невигаданих трагедій стануть сільські партійці та активісти, уповноважені та члени хлібозаготівельних бригад. Цей процес супроводжуватиметься відбиранням у багатьох селян майна, та в усіх без винятку - ще й всього хліба, і відбуватиметься під щирі, а не сценічні плачі та тужіння, та зовсім не показовими й театральними стануть горе та смерть тисяч земляків. Пальці сотень новітніх драматургів, як і їхні душі, заціпеніють тоді в страхіві.

Однак народ ще знайде в собі сили та створить досить промовисті зразки усної народної творчості у формі віршованих куплетів, в яких зле висміюватиме владу та її дії:

*«Дві гармошки, третій бубон.
В колективі жить не будем».*

«Наїхало ГПУ – їжте люди кропиву».

«Над хатою серп і молот – всередині смерть і голод»¹⁴³. Ці народні прислів'я відтворив вже в наш час Бідненко В.Р. – житель смт Олександрівка, талановитий педагог, поет, самодіяльний композитор, фольклорист.

В с.Михайлівка в січні 1930 року пустили по селу коня з написом на лобі: *«Ходю, блукаю, СОЗа шукаю, коли не знайду – на ковбаси піду»*. Це явище влада розцінила як «антирадянська контрреволюційна діяльність» та шукала винуватців.

Багатьох селян за декламування таких куплетів, навіть пошепки та серед, здавалося б, вірних товаришів або членів родин, зарештують, звинуватять в «антирадянській агітації» та засудять до значних термінів ув'язнення в концтаборах.

Культурне життя краю в тих народних формах і традиціях, що існували в середині 20-х років XX ст., дещо відновиться з початком гітлерівської окупації. Члени

¹⁴³ Олександрівський районний краєзнавчий музей. №5832, Д 3056, Д 3057.

відродженої «Просвіти» організують хорові, театральні й музичні колективи, численні глядачі знову побачать немеркнучих «Наталку-Полтавку» та «Назара Стодолю» у виконанні самодіяльних артистів Олександрівщини. Згодом нацисти схаменуться та заарештують керівників та активних членів «Просвіти». По інерції ще деякий час після визволення району від гітлерівських загарбників глядачі матимуть змогу дивитися вистави в клубі цукрозаводу, проте арешти серед акторської молоді, що її здійснить НКВС, поголовна мобілізація чоловічого населення до Червоної армії спричинять повну відмову від таких форм культурного життя краю на тривалий час.

Мовою документів:

До Олександрівської Р.І.Н.О.

Заява

Цим прохає Голиківський драмгурток аби дозволили до постанови п'єсу під назвою «Помства жертви» Бельбабкова.

Голова драмгуртка підпис (нерозб.)

Резолюція: дозволити. 31.01.1929 р. підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 1.

До Олександрівської РІНО

голови Соснівського драмгуртка

Ожерета М.

Заява

Цим прохаю дозволити до вистави такі п'єси: 1.Мамонтов – «У тієї Катерини». 2. Упшерович – «Слухайте мур» на 2 дії. 3.3.Краян – «Терміновий вексель» на 3 дії. Поставити на 8.01., 9.01.,14.01.1929 р.

3.01.1929 р. Прохач Ожерет

Резолюція: до постанови дозволено. 4.01.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 3.

До Олександрівської РІНО

Прошу дати дозвіл на постановку п'єси «Незаможник» (авт. Кострицин) на 4 дії. Вистава буде влаштована драмгуртком Новоосотянського сельбуду 8 січня 1929 р.

Вхід платний. Збір піде на користь Н.Осотянського сельбуду.

Ціна квитків від 10 до 20 коп.

Член правління Вовк

Резолюція: дозволити.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 6.

До Олександрівської РІНО

від Бовтиського сельбуду і

хати-читальні

Заява

Прохаємо дозволити постанову вистави «Темної ночі», драма на 4 дії Богославського.

Прибутки в користь сельбуду.

Резолюція: дозволити. 11.01.1929 р.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 8.

Довідка

Олександрівська РІНО цим свідчить, що гр. Білор перевів сеанси 12.01.1929 р. у клубі Олександрівської цукроварні, де проробив з поясненнями фокуси, що можна вважати на момент політосвітньою роботою.

13.01. Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 13.

До Олександрівського Р.П.П.

от артистов эстрады, членов Союза

Заявление

Просим Вашего разрешения на проведение выступления в клубе сах. завода 16.01.1929 г.

Программа вечера:

1.Артистка Київського гос.балета М.Ляхова исполнит классические и характерне танцы.

2.Юморист-фельетонист исполнитель рассказов из Московского журнала «Синей блузы». (М.Данилов).

15.01.1929 г. Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 14.

До інспектури Олександрівського району
голови Стримівської хати-читальні
Миколи Крячка

Заява

Прохаю інспектуру дозволити п'єсу «97» Куліша,
постановка в суботу 19.01.1929 р.

Прохач Крячко

Резолюція: дозволити.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 15.

З метою покращення в нашому районі РПЮ проводить
двохденний семінар радіо керівників.

Отже РВК прохає відпустити кімнату в в/клубі для
переведення семінару на 27 та 28 січня 1929 р.

Голова РВК підпис (нерозб.)

Інспектор П.О. підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 18.

До Олександрівської РПЮ
Музичний гурток Івангородського сельбуду
Концерт

I.

В програмі 25 музичних виконань: переважно українські
народні пісні, композиції Лисенка, Давидовича, Леонтовича та ін.

II.

Гра на різних оригінальних інструментах, горшках,
пляшках, папері.

III.

Музична інсценіровка «Балачка» музикою.

IV.

Револьюційна декламація:

1. Поема про великий переліт.
2. Дума про Леніна.
3. Ленінський заповіт.

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 22,22 зв.

Івангородська інтегральна
сільськогосподарська школа

Концерт

(музичний репертуар)

1. Українське попурі.
2. «Мазурка» Василевського.
3. «Думи» Шевченка.
4. Українська шумка.
5. «Савасовка» - полька.
6. «Їхав козак за Дунай».
7. «Яблуневий цвіт» - вальс.
8. «20-й век» - марш.
9. «Советская полька».
10. «Карманьйола» - вок.муз.
11. «Хлопка» - полька.
12. «Шантеклер» - вальс.
13. «Победа» - марш.
14. Мазурка.
15. «Березка» - вальс.
16. «Дни нашей жизни» - марш.
17. «Чешка» - полька.
18. «Венгерка» - танок.
19. Сумний спів пам'яті Шевченка.
20. «Похоронний марш».
21. «Траурний марш».
22. «Павшим героям» - марш.
23. «Соціалізм» Толстякова.
24. Попурі з російських пісень.

25. «Милая» - вальс.
26. «Плечка» - полька.
27. «Привет буденовцам» - марш.

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 24.

До Черкаського селянського будинку
Олександрівська райінспектура П.О. надсилає список
сельбудів, де може працювати кінопересувка, а саме:

Триліси, Янівка, Несваткове, Стара Осота, Нова Осота,
Івангород, Бірки, Вищі Верещаки, Розумівка.

Інспектор П.О. Шнапер

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 45.

До Олександрівського РВК
За згодою з політінспектурою Окрнаросвіти нами
розсилаються комплекти діапозитивів з гаслами по держпозиках,
які прохаємо демонструвати в кіно, або в хатах-читальнях та
сельбудах чарівними ліхтарями.

Завокрфінвідділом Абросимович

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк.48.

До Олександрівської РПО
Артист Харін А.М. – член спілки РОБОС¹⁴⁴, просить
дозволу для концерту на оригінальних струнних інструментах та
кобзі-бандурі в межах Олександрівського району та в
м.Олександрівка.

22.05.1929 р. Прохач (підпис)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 51.

¹⁴⁴ РОБОС – профспілка працівників освіти.

Олександрівському райполітінспектору
артиста
Ленського Володимира Васильовича

Заява

Прошу дозволу для вистави в робітничому клубі цукроварні
силами артистів російської драми такі п'єси:

1. «Гримаси судьби» - драма в 3-х діях.
2. Твір Грабовського.

4.06.1929 р. Підпис
ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 54.

Відомість
про перебування окремих гастролерів
в Олександрівському районі з січня 1929 р.

	Де виступали	Що ставили
1.Артисти естради Київського балету	м.Олександрівка, клуб цукроварні.	Класичні та характерні танці, гумор, фейлетони.
2.Артисти Харкова	Клуб цукроварні та у всіх селах району в с/б та х.ч.	Концерти на музичних струнних інструментах та кобзі, спортивні виступи.
3.Російський драмтеатр, артист Ленський	Клуб цукроварні	П'єса «Гримаси судьби» (мать каторжника).
4.Жінка-силач гр.Завідна	По сельбудам району	Вправи тяжкої атлетики
5.Фокусник гр. Білор	Клуб цукроварні та сільбуду району	Пророблено з поясненням фокуси.

Глядачі залишилися задоволені.
20.06.1929 р. Підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 56.

Відомість

про радіоустановки по району, де маються та якої системи

Омельгород –

Триліси –

Бовтишка – 2 (БЕЧЕ 4-х ламповий - радгосп; ренегенератор
2-х ламповий -Бідненко Роман).

Любомирка –

ІІ Бірчанська – 2 БЕЧЕ,

Нова Осота –

Соснівка –

Івангород – 6 детекторів,

Розумівка – 1 детектор,

Китайгород – 1 детектор,

Івангородський радгосп – 1 рекорд,

Несваткове – 3(1БЕЧЕ 4-х ламповий, 2 детектори),

Нижчі Верещаки –

Янівка –

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк.59.

До всіх сельбудів та хат-читалень району

На виконання директив як партій, так і радвлдаи в справі сприяння в будівництві радянського кіно, боротьби проти прояснення замаскованої пропаганди буржуазної ідеології, наближення кіно до робітничих і селянських мас, потрібно негайно приступити до організації товариств «Друзі радянського фотокіномотографу».

При РВК вже утворено райорганізацію ТДРФ, приступити до організації осередків по селах.

РПО підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 63.

До всіх РАЙІНО

2.11.1929 р.

При цьому прикладається статут товариства «Друзів радіо».

Окрінспектура НО в справах політосвіти.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.24. - Арк. 73.

Бандурівській сільській раді

Єдиний план масової політично-виховної роботи до завдань
весняної посівної кампанії та польових робіт II більшовицької
весни 1931 року.

Зміст роботи:

Роботу будинків колгоспників, сельбудів, хат-читалень,
клубів, червоних кутків та культурних сил села, району
підпорядкувати до завдань весінньої посівної кампанії –
організовано проводити кожної п'ятиденки масових вечерів з
доповідями-бесідами, вечерів запитань та відповідей,
агітпоказових судів над нездатчиками посівматеріалу,
розбазарюючих худобу, реманент, над симулянтами колгоспної
роботи.

[...]

Агітмас РПК Тітков

Райінспектор ПО Шнапер

Культурник РКС Козакова

ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.4. - Арк. 100.

13. НАСТУП НА ЦЕРКВУ, ВІРУЮЧИХ ТА СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІВ

Більшовики, після приходу до влади, своїм ідеологічним ворогом оголосили також релігію. Тож автоматично на ворогів перетворилися віруючі, священнослужителі та культові споруди.

Перший жорстокий напад на церкву влада здійснила на початку 20-х років XX ст. В цей час храми нещадно грабувалися – з них вилучалися надбані впродовж століть дорожчості, нібито для боротьби з голодом, а багато священиків опинилися в заслання на Соловках. Православні храми та синагоги, костьоли та кірхи у великих кількостях зачинялися. Церква, понісши великі втрати, тоді все-таки вистояла. Нова хвиля нищівної боротьби проти неї розпочалася наприкінці 20-х років та співпала в часі з «суцільною колективізацією» та масовим «розкуркуленням» селян. Полем битви, з поміж інших районів, стала також Олександрівщина.

Наступ проти церкви вівся кількома фронтами. Починаючи з 1928-1929 років в районі розпочалася несамоविта антирелігійна пропагандистська й агітаційна кампанія, яка супроводжувалася створенням ледь не в кожному селі, на кожному великому підприємстві, установі т.зв. осередків Спілки безвірників, члени якої, атеїстично налаштовані, різними методами й засобами (підготовкою антирелігійних вистав, концертів, спектаклів, диспутів, мітингів, демонстрацій, лекцій, зборів і т.п.) всіляко дискредитували релігію та священнослужителів, часом вдаючись до прямого фізичного насильства над віруючими та духівництвом.

Члени Олександрівського товариства «Харчесмак» про створення осередку Спілки безвірників заявили 23 листопада 1928 року та обрали керівний склад – Френкеля, Бондаренка, Шелейковського, Дранова, Хорола. Секретарем спілки став Френкель, скарбником Шелейковський.

Закревського П.Г.¹⁴⁵, Снісаренка, Загинайка, Приходька, Костенка.

Осередок Спілки безвірників у Старій Осоті заснували 28 грудня 1928 року, в Трилісах – 29 січня 1929 р., в с.Несваткове – 27 лютого 1929 р., в с.Нова Осота – 20 березня 1929 року. Члени президії Івангородської сільської ради такий осередок створили ще 24 грудня 1928 року. А вчителі та учні Івангородської сільськогосподарської школи вплилися в члени Спілки безвірників 1 січня 1929 року.

На фото: священник церкви Різдва Богородиці с.Красносілка Василь Юшкевич з дочками Галиною, Лілею та дружиною Олімпіадою. Напис на звороті: «Дарим на добрую пам'ять Поликарпу Никитову Крамарю и его милой семье. 10.05.1925 р.». Позбавлений сану й приходу, В.Юшкевич помре від хвороб і голоду в бур'янах поблизу церкви в сусідній Кам'янці. З архіву М.М.Коломійця.

¹⁴⁵ Закревський Петро Григорович – вчитель природознавства Олександрівської семирічної школи. В 1937 році заарештований за звинуваченням в «антирадянській агітації», засуджений на 10 років ув'язнення.

На травень 1929 року в районі діяли 15 осередків Спілки безвірників, до яких записалися 328 атеїстів. 3 червня цього року відбулися зміни в назві Спілки – віднині її іменували Спілка войовничих безвірників. Планами на 1930 рік передбачалося збільшити кількість її членів до 8850 чоловік. Для переважної більшості «войовничих безвірників» участь у Спілці була формальною, а робота здійснювалася під примусом держави.

«Безвірники» отримали членські квитки вартістю 12 копійок та сплачували членські внески від 3 до 5 копійок на місяць. Найактивніший період існування Спілки безвірників Олександрівщини – 1929/30 рік. Їхнє головне тогочасне гасло: «Боротьба з релігією – боротьба за соціалізм!»

Битва проти релігії тільки агітаційними й пропагандистськими методами не обмежилася.

Наприкінці 1929 року влада вдалася до старої й випробуваної тактики. Першим кроком у ній стало масове закриття церков та синагог, зняття дзвонів з церковних дзвіниць. Так, о 2 годині ночі 7 листопада 1929 року, відразу після закінчення зборів сільських партійної, комсомольської організації та КНС, за участі уповноважених з Єлизаветградки та Зінов'євська, зачинили Хрестовоздвиженську церкву в с.Федвар. 8 листопада, під час богослужіння, до Святодухівської синодальної церкви с.Сентове увірвалися комсомольці, учнівська молодь, вчинили безлад та силою виштовхали з храму віруючих. Цього ж дня голова колгоспу Волощук опечатав приміщення церкви, заборонивши проведення в ній служб. Зрозуміло, що свої незаконні дії місцева влада узгодила з районом і приурочила їх до 12 роковин Жовтневої революції. 10 жовтня 1929 року на зборах СОЗу «Незаможний» села Єлизаветградка ухвалили рішення розпочати збір підписів серед населення про закриття церкви і перетворення її на «вогнище культури». Подібна робота проводилася і в інших селах. Незаперечно, що такі підписи швидко зібрали.

Восени 1929 року Президія ВЦВК ухвалила антицерковну постанову, що стосувалася церковних дзвонів: видзвонювання нібито порушують побутові умови трудящих, заважають їхній праці й відпочинку, в результаті чого заборонялося калатання в них. 15 грудня право «регулювати» використання дзвонів секретаріат ВЦВК надав місцевій владі.

Вже за кілька місяців – з грудня 1929 року по березень 1930 року – з усіх храмів Олександрівщини познімали дзвони. 5 січня 1930 року їх зняли відразу з двох церков с.Федвар – Хрестовоздвиженської та Покровської, 5 лютого дзвони зняли з Святопокровської церкви с.Стара Осота. Таємно, серед ночі, влада зняла дзвони з церкви Казанської ікони Божої Матері с.Буквар. Їх знімання супроводжувалося руйнацією на деяких церквах хрестів та встановленням замість них червоних прапорів.

Необхідність зняття дзвонів влада пов'язувала ще й з виготовленням великої кількості сільськогосподарських машин, які нібито надійдуть на допомогу селянам. Тож великого поширення набули гасла: «Дзвони на виробку тракторів!», «Дзвони на індустріалізацію!» тощо. Дзвони вивозилися до Зінов'євського та Черкаського «рудметалторгів», а звідти – на металургійні заводи. Однак, переробити таку кількість кольорового металу промисловість не змогла, тож на заводських дворах потрошені дзвони височіли скиртами ще впродовж тривалого часу. Деякі дзвони віруючі ховали. В 2000 році вдалося реставрувати два дзвони, що довго час зберігалися в Святомиколаївській церкві с.Бірки серед великої кількості культового майна, зведеного із закритих у 60-70-і роки XX ст. храмів Олександрівщини. Свого часу ці дзвони намагалися розбити. Про це свідчили сліди від ударів молотом та великі тріщини на найбільших – стокілограмових, спричинених, напевне, також їх падінням зі значної висоти. Художник-реставратор В.Кірман спільно з робітниками та інженерами Олександрівської рембази заробили тріщини. Нині на дзвіниці Свято-Миколаївської

церкви с.Бірки, стараннями священика Володимира Сошина та прихожан, вчеплені 6 дзвонів, п'ятеро з яких виготовлені в 1776, 1814, 1816, 1865, 1878 роках. Це всі великі дзвони, що залишилося в районі з років войовничого атеїзму. А невеликі забрали до колгоспів та почепили, як правило, біля контор, щоб скликати колгоспників на роботу. За сигналом з дзвону оголошувалася обідня перерва та закінчення трудового дня. Били в них на сполох і під час пожеж. Так було ще й після війни, наприкінці 40-х років XX ст.

На фото: антирелігійний плакат. 30-і роки XX ст.

Поряд з дзвонами масово знищуватимуться ікони – їх «войовничі безвірники» привселюдно спалювали, попередньо порубавши деякі. До вогню відправлять й іконостаси. В тогочасних газетах ці дикунські явища називали «святот».

Одночасно зі зніманням дзвонів та знищенням культового майна влада впритул взялася за священнослужителів, створюючи їм неймовірно тяжкі умови проживання та служби. Розпочалося їх фактичне винищення шляхом цькування, глумління, приниження, залякування – до цього вдавалися комсомольці, активісти, войовниче налаштовані члени Спілки безвірників. Священики, як і багато селян, обкладалися непомірними податками, сплатити які не могли. Тож великого поширення набули відбирання в них майна, житла, їх арешти та заслання. Все це свідчило про розв'язаний проти них, як і проти хліборобів, терор. Враз всі священнослужителі стали «лишенцями». Від них влада вимагала відмовитися від сану шляхом повідомлення громаді села та в газеті – це певним чином полегшувало їхню подальшу долю. В день XII-ї річниці Жовтня (листопад 1929 р.) в с.Федвар на зборах «всіх громадських організацій за ініціативи комсомольців» відрікся сану «молодий піп Бондаренко». Запрошений на ці збори «старий піп» Рябцев від віри не відрікся¹⁴⁶. Значного поширення набула відмова дітей від своїх батьків – служителів культу.

Всі священнослужителі, які не зреклися сану й віри, проголошувались «глитаями», «експлуататорами», «контрреволюціонерами» та, поряд з «куркулями» II-ї категорії, підлягали виселенню за межі України разом зі своїми сім'ями, а деяких відразу заарештовували. Все майно висланих і заарештованих конфісковували. Зокрема, сільська та районна влади продали з молотка майно священнослужителя з с.Сентове Антона Бутовича, скарбника церкви Сави Коновалова та виселили їх не

¹⁴⁶ Зінов'євська окружна газета «Червоний шлях». 1929 р.3.12.

тільки з власних жител, а й з церковної сторожки, де ті деякий час тулилися. Про це прихожани скаржилися в заяві до ВУЦВК.

На фото: Свято-Троїцька церква Мотрониного монастиря. Такий стан храму - наслідки державної політики «войовничого атеїзму». 40-і роки XX ст. Чигиринщина. З архіву В.В.Дяченка.

Знищення духовенства перетворилося на буденну справу. 25.09.1930 р.у північний край терміном на три роки заслали священника Покровської церкви с.Федвар Тищенка М.П.¹⁴⁷ Священнослужителя Свято-Успенської церкви с.Єлизаветградка Стацюру спочатку на зборах сільського активу, а потім на загальних зборах виборців ухвалили вислати за межі України. «Розкуркулили» настоятелів Свято-Параскевської церкви с.Кримки Диренка Луку та Грушевського Григора, який правив у ній з 1900 року. Серед «розкуркуленого», заарештованого та засланоного священства Олександрівщини, яким ще й вчепили політичні тавра - «попи-агітатори», «попи-

¹⁴⁷ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4. - С.142.

контрреволюціонери»: настоятель Хрестовоздвиженської церкви с.Розумівка Пихтін (Плахтій) Григорій, настоятель Хрестовоздвиженської церкви с.Нова Осота Норець Пантелій, настоятель Свято-Миколаївської церкви с.Бірки Терещенко Михайло та «бувний піп» Куценко Василь, колишній настоятель Свято-Успенської церкви містечка Олександрівка Самборський Юхим, настоятель Свято-Покровської церкви с.Соснівка Калашник Федір, настоятель Свято-Василівської церкви с.Нижчі Верещаки Єфімович Петро, настоятель церкви Івана Богослова с.Несваткове Самборський Данило, настоятель церкви Івана Богослова с.Бандурове Волошин Кость та ін. Серед «розкуркулених» та засланих священників – керівник секти ЄХБ с.Олександрівка Жаботинський Андрій, церковний староста з с.Соснівка Бурий Данило та ін.

В організації «волинок» в с.Вищі Верещаки влада звинуватила місцевого священика Чернецького Івана Федоровича. 20 лютого 1930 року його заарештували та засудили до 5 років ув'язнення. Відбувши покарання, на волі перебував не довго – в грудні 1937 року його знову заарештували та засудили до розстрілу, звинувативши в «контрреволюційній діяльності», бо, нібито, заявляв сільським активістам: «Ви з моєї церкви зробили колбуд¹⁴⁸, то скоро ми з ваших хат будемо робити церкви!» 14 січня 1938 року колишнього настоятеля Преображенської церкви с.Вищі Верещаки Чернецького І.Ф. розстріляли¹⁴⁹.

В агітації проти заходів радянської влади отримав звинувачення священик Свято-Покровської церкви с.Бовтишка Богданов Григорій. 19 січня 1930 року Олександрівське РВ ДПУ його заарештувало, а 3 березня засудили до трьох років ув'язнення в концтаборах¹⁵⁰. Трагічно склалася доля священика Хрестовоздвиженської церкви с.Федвар Рябцева Михайла Михайловича – 19.02.1930 р. трійка при колегії ДПУ засудила його до

¹⁴⁸ Сільський будинок культури.

¹⁴⁹ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4. - С.152.

¹⁵⁰ Там само. - с.41.

розстрілу, звинувативши в «агітації проти колективізації»¹⁵¹. 7 лютого 1930 року Олександрівське РВ ДПУ заарештувало священика з Олександрівки Прокоповича Леоніда Володимировича та звинуватило його в тому, що «провадив антирадянську агітацію». За ці неіснуючі гріхи священик отримав 3 роки заслання в «північний край»¹⁵². 30 січня 1930 року засудили до розстрілу колишнього священика з с.Любомирка (правив у місцевій Свято-Троїцькій церкві з 1921 по червень 1929 року) Чучупаку Автонома Юхимовича, звинувативши в «антирадянській агітації», а менш як через місяць – 23 лютого, вирок щодо священика виконали¹⁵³.

Майже повне винищення церков та вцілілих священнослужителів влада здійснила в наступні роки. Засудили до розстрілу (1937 рік) колишнього священика з с.Триліси Калишевського Миколу Аврамовича. П'ять років ув'язнення отримав (1938 р.) колишній священик з с. Стара Осота Лінчевський Лука Федорович¹⁵⁴.

В один день - 14 січня 1938 року, розстріляли відразу двох священиків - Григорія Приходька, який деякий час служив у с.Бірки, та Харлампія Фінковського – свого часу правив службу в храмах сіл Івангород та Бірки. 27 грудня 1937 року влада знищила олександрівського священика Дмитра Сурмелі. В тридцяті роки загинув ще один олександрівський священик – Мілюков: енкаведист здійснив над ним самосуд, заколовши багнетом¹⁵⁵.

Перед війною в Олександрівському районі діяла лише одна церква в с.Кримки.

«Була в нашому селі церква... За кілька днів розламали (куполи розламали, хрести й дзвони поскидали). Розкопали й могили довкола церкви, все

¹⁵¹ РІКО.- Кіровоград, 2007.- Т.4. - с.126.

¹⁵² Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с.121.

¹⁵³ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с.155.

¹⁵⁴ Там само. - Кіровоград, 2007. - Т.4. - с.74,95.

¹⁵⁵ Б.Кузик, В.Білошапка. Духовні скарби рідної землі. Дніпропетровськ, 2007 р. - С.382.

золото шукали. Та знайшли лише золотий хрестик. Стягли до купи і побили молотами надмогильні плити, щоб не муляли начальницьких очей» – розповів Степан Лукович Мачак, 1912 р.н., про руйнування Хрестовоздвиженської церкви в с.Розумівка¹⁵⁶.

КУРКУЛЬСЬКІ СХОВАНКИ.

Недавно в с. Красносілці колгоспники з «Спільного життя» розбирали церкву, щоб використати матеріал для будинка колгоспника. За обшивкою знайдено... велику вичинену шкіру. Ще в часи хлібозаготівель 1933р. в цій же церкві було знайдено біля 50 пудів захованого хліба.

Декілька років тому бондурівську церкву було перетворено... на пасіку: всередині церкви в закалабку поставили 6 вуликів, а для бджіл в стіні зробили льоток. У церкві ж тоді знайдено борошно під столами, взуття, навіть брудну білизну.

Більше того. Недавно бондурівська сільрада перевірила збергання церковного майна, що належить державі. Виявилось, що цінні срібні речі (в кількості 9 штук) вкрадено. Навіть палітурки, вугли яких були обкладені сріблом, обірвано і теж вкрадено. Розкрадено також шовкові речі, шерстяні і прості платки, різних рушників 25. Зсього вкрадено

біля 80 різних речей. Давно вже тут не прибуткується, поступлення різних речей, з 1935 року не ведеться казової книги.

Постає питання, хто це все розікрав? Безперечно ті, хто тут безконтрольно розпоряджався цим майном: піп Волошин та розкуркулена Хлівна Неонила, яка тут «старостує». Цю компанію доповнює відомий у Бондурівському ледар Гедзь Макар, який проліз дячком. Він гроші, що одержала від держави дружина по багатосімейності, використовує для спекуляції в церковних справах, а діти ходять обірвані.

Тому й не дивно, що колгоспник Гончаров Трохим, який частенько ходив до церкви, під час перевірки сказав: «Тепер і я бачу, як нас церковники дурять».

Усі ці і багато інших фактів свідчать, як одвічні вороги трудового народу дурять несвідомих людей і використовують церкву для темних махінацій.

Соноленко.

На фото: допис «Куркульські схованки» в олександрівській районій газеті «Більшовицький шлях». 1937 р. 6.06.

¹⁵⁶ Голодомор 1932-1933 років.- Київ, 2008.- С.17.

Мовою документів:

До всіх осередків Спілки безвірник

11 квітня 1929 року відбудеться райнарада бюро осередків Спілки безвірник про переведення антипасхальної кампанії.

Всім членам бюро явка обов'язкова.

Нарада розпочнеться рівно о 9 год. в 7-річній школі.

9.04.1929 р.

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.15.

До всіх осередків Спілки безвірник

На 18.04.1929 р. скликається райконференція Спілки безвірник. Модус представництва – 1 делегат на 5 членів.

Повістка денна:

1.Інформаційна доповідь про переведення антипасхальної кампанії.

2.Доповідь про роботу окради Спілки безвірник.

3.Доповідь про роботу райради Спілки безвірник.

4.Вибори делегатів на окружний з'їзд Спілки безвірник.

14.04.1929 р.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.16.

План переведення
антипасхальної кампанії осередками Спілки безвірників
Олександрівського району

Вже наближається велике релігійне свято «Пасха». В ці дні попи стараються якнайширше розгорнути свою роботу, якнайбільше приваблювати населення.

Осередки «Спілки безвірників» мусять розгорнути широку підготовку до переведення антипасхальної кампанії, щоб відвернути населення від церкви, від релігійних обрядів під час «великодніх свят», особливо молодь.

Для цього осередки «Спілки безвірників» мусять проробити таке:

1. 21.04. організувати масовий вечір, на якому висвітлити питання «Виникнення посту та шкода від нього селянству».

2. 27.04. (вербна субота) організувати масовий вечір, де висвітлити питання «Виникнення світіння верби».

3. 2.05. (страсть) разом зі святкуванням пролетарського свята 1 Травня слід організувати масовий вечір, на якому поставити питання «Чи був Христос та виникнення християнства».

4. 4.05. (великодня субота) організувати масовий вечір на антирелігійну тему: «Як виникло свято Великдень». В цей вечір особливо потрібно підготувати, щоб відтягнути молодь від дикунських звичок.

В хоргуртках та музгуртках потрібно в цей вечір влаштувати концерти і по можливості виставу на антирелігійну тему.

5. Всі масові вечори повинні переводитись в умовах якнайкраще оброблених з художнього боку, як то випустити стінчасопис, влаштувати виставу, організувати концерт, написати відповідні гасла, декламації антирелігійного змісту.

До переведення цієї роботи потрібно притягти весь актив комсомольського осередку, правління хати-читальні, вчительство та лікарів.

Великоднє свято збігається з весняною посівкампанією, тому осередки «Спілки безвірників» повинні взяти активну участь у цій кампанії. Під час свята осередки повинні організовано засіяти поля вдовам, протруїти зерно, підчинити містки тощо. Це буде наглядна пропаганда проти релігії.

Всі осередки повинні прийняти активну участь в святі «День 1 борозни».

19.04.1929 р.

Секретар райбюро Спілки безвірників Кирилюк
ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.26. - Арк. 17.

Всім осередкам Спілки безбожників

Райрада надсилає гасла, присвячені до антипасхальної кампанії, які потрібно намалювати і розвісити по всіх культустановах села:

Селянин-безвірник повинен бути застрільником колективізації сільського господарства.

Признати шкідливість релігії мало, потрібно боротися з нею. Вступай в «Спілку безвірник».

Нехай огні культурної революції затьмарять у великодню ніч огні церковних свічок.

Релігія і алкоголь – вороги культурної революції.

Будуймо новий побут без релігійної і алкогольної отрути.

Дальші від попів і сектантів, ближче до культури і освіти.

Рви пута релігії. Ставай в ряди «Безвірників».

Райрада (без підпису)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. – Спр.26. - Арк.27.

Відчит

про роботу Староосотянської Спілки безвірників за час з 20 квітня по 10 травня 1929 р.

1. Прочитано лекцій 5 з масовими вечорами.
2. Переведено п'єсу антипасхального змісту.
3. Переведено 5.05. вечірній антипасхальний карнавал, доповідь та художню частину з музикою та танцями.
4. 5.05. Спілкою безвірників переведено недільник в садибі сільради: підрізування крони фруктових дерев, обкопування, обмазування, очистка подвір'я від сміття та бур'янів.
5. А друга частина на полі сіяла радгоспівськими кіньми.

Голова Спілки безвірників підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.17.

Звіт

про роботу Триліського осередку Спілки безвірників в дні антипасхальної кампанії 1929 року

1. Всього прочитано лекцій – 4.
1. «Великий піст та говіння».

2. «Походження християнства».
 3. «Походження Пасхи».
 4. «Проводи».
 2. Було присутніх на масових вечорах –
Чоловіків – 101
Жінок – 54
Молоді – 212
 3. Масових вечорів, присвячених антипасхальній кампанії – 4.
 4. Участь у засіві полів бідності у великодні осередок Спілки безвірників приймав.
 5. Відділ «Безвірник» у стінгазеті до 1 травня – був.
 6. Гасла антирелігійного змісту намальовані в кількості 10 шт.
 7. Під час антипасхальної кампанії завербовано до осередку Спілки безбожників – 9 членів.
- 17.05 1929 р.

Секретар бюро підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.14.

Відчит

про роботу Спілки безвірників з січня 1929 р.

- 1.Проведено райконференцію безвірників.
- 2.Всіх осередків – 15.
- 3.них міських – 4, сільських – 10, шкільних – 1.
- 3.Членів безвірників – 328.
- 3.них жінок – 42, робітників – 23, селян – 185, службовців – 95, кустарів – 23.
- 4.Членів та кандидатів КП(б)У – 22, ЛКСМУ – 95.
- 5.Лекторів – 20.
- 6.Засідань бюро – 7.
- 7.18.04.проведено другу райконференцію Спілки безвірників.
8. Проведено антирелігійну кампанію:
 - а) проведено масових вечорів – 41,
 - б) доповідей на антирелігійну тему – 29,
 - в) вистав – 22.

Секретар райради Спілки безвірників Кирилюк

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.15.

План

праці Олександрівської райради Спілки войовничих безвірників
на листопад 1929 р. – березень 1930 р.

I. Організаційна робота.

1. 2 рази на місяць скликати засідання райради Спілки войовничих безвірників – 15 і 30 числа.

2. Сликати тричі районову нараду бюро осередків СВБ у грудні, лютому й квітні, пристосувавши до підготовки проведення релігійних свят.

3. Провести районний з'їзд СВБ.

4. Організувати осередки у таких селах: Несваткове, Розумівка, Бірки, Китайгород, Любомирка і Нижчі Верещаки.

5. Провести вербівку членів СВБ, розповсюдити контрольні цифри окради по осередках району.

6. Обслідувати роботу осередків СВБ по селах: Бовтишка, агрошкола, Івангород, Нова Осота, Стара Осота, Янівка, Голикове, Триліси і Кримки та по спілках: харчесмак, РТС і цукровиків.

II. Пропагандистська робота.

1. Провести кампанії: антиріздвяну та антивеликодню.

2. Поширити передплати безвірницької літератури в осередках.

3. Добитися відкриття кутків безвірників у сельбудах та хатах-читальнях.

4. Добитися відведення сторінки «Безвірник» у стінгазетах.

5. Через осередки організувати колективний вихід бідноти й батраків з релігійних громад.

6. Розгорнути масову роботу серед населення в напрямку за відібрання церков для культосвітніх установ.

Секретар райради Спілки безвірників

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.22. - Арк.1,1 зв.

Відчит

про роботу Староосотської Спілки безвірників за період з квітня
до жовтня 1929 р.

Кількість осередків – 1.

Склад на 1 число відчитного періоду – 22.

Знову прийнято – 14.

Стоїть на останнє число кварталу – 36: чоловіків -27, жінок – 9.

Від 18 до 23 р.р. – 6; від 23 до 40 р.р. – 26; від 40 років і вище – 4.

Селян – 31, службовців – 5.

Членів і кандидатів ЛКСМУ – 4.

За освітою: нижчою – 29, середньою – 7.

Українців – 36.

Кількість пропагандистів – 8, лекторів – 8, гуртківців – 8, доповідників – 8, кількість занять – 1.

Передплачено:

журнал «Безвірник» - 1, газета «Безбожник» - 0, журнал «Антирелігійник» - 0.

Засідань бюро осередку – 6, зборів осередку – 3.

Кількість лекцій – 18, на них присутньо – 1476. Бесід – 7, на них присутньо – 1113. Доповідей – 13, присутніх – 3408. Вечорів – 25, присутніх – 4500.

Поступило до осередку:

вступних внесків – 30 коп., членських – 1 крб.50 коп. 3 лекцій – 0, диспутів – 0, лотерей – 0, вечорів – 0. Разом: 1 крб.50 коп.

Головними питаннями роботи осередку було: збирання підписів на відібрання церкви під школу згідно постанови загальних зборів виборців. В цей період зреклися дав попи. Зібрано підписів 52% до всіх виборців.

Голова підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.).

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.22. - Арк4.

9 серпня 1930 р.

Осередок безвірників при
Олександрівській єврейській
хаті-читальні

Розписка

Я, Верещацький П. одержав в РІНО т.Шнапера 100 штук білетів на суму 10 крб., 100 білетів на суму 3 крб. для реалізації на літак «Безвірник України».

Підпис

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.26. - Арк52.

Розверстка
газет «Войовничий безвірник» та вербовка членів¹⁵⁷

	Газет	Членів
Нова Осота	15	400
Стара Осота	20	600
Янівка	15	400
Китайгород	10	200
Трилiси	20	400
Любомирка	10	200
Івангород	30	600
Агрошкола і.т.д.	40	100
Всього	455	8850

Секретар райбюро підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. – Спр.26. - Арк. 24.

До всіх райрад
В Олександрівку

Окрада СВБ пропонує розповсюдити:

газету «Войовничий безвірник» - 2500 шт., «Безбожник» - 1000 т., журнал «Безвірник» - 500 шт., «Антирелігійозник» - 25 шт.

11.03.1930 р.

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. – Спр.26. - Арк.82.

До ВУЦИК, отдел культов

Заявление

В 2 часа ночи под 7 ноября закрыта и запечатана наша Хрестовоздвиженская церковь с.Федварь представителями власти из округа, Елизаветградковского района и села.

Закрытие достоялось тотчас же после собрания, на котором присутствовали партийцы, комсомольцы, КНС и закрыта же их старанием церковь.

...Просим обратить внимание, что хлебозаготовка в нашем селе закончена с превышением, коллективы развиваются нормально.

¹⁵⁷ Дата на документі відсутня. Незаперечно, що мова йде про 1930 рік.

В день 12 годовщины вы даёте амнистию преступникам, дайте же амнистию и невинным людям, откройте нам церковь.

8.XI.1929 г. Председатель правления церкви

с.Федваря

Галицкий

Отримано 12.11.1929 р.

ДАКО. - Ф. Р.250. - Оп.1. - Спр.1537. - Арк.22.

Зиновьевскому окрадинотделу
от Зиновьевского Епархиального управления
Заявление

В приход с.Сентово Елизаветградковского района 8.11. в ограду церковную во время богослужения ворвались комсомольцы и школьники и вообще вся манифестация и хватали женщин за руки и сталкивали с паперти и вообще произвели шум, беспорядок и учинили отнятие храма, а когда люди разошлись из церкви, то явился председатель кооперативного хозяйства Волошук с группой лиц и запечатал все двери храма, так что в воскресенье не было богослужения.

Зиновьевское Епархиальное управление покорнейше просит
окрадминотдел сделать распоряжение о немедленном снятии
печатей с дверей храма.

15.11.1929 г.

Підписи (п'ять) (всі нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.250. - Оп.1. - Спр.1537. - Арк.20.

До ВУЦВК
від Хрестовоздвиженської та
Покровської церкви с.Федваря
Єлизаветградківського району
Зінов'євського округу

Заява

5.01.постановлено на зборах КНС та пленуму сільської ради с.Федвар про зняття дзвонів з Хрестовоздвиженської та Покровської церков.

Рельгромада та правління підчиняться закону, но
ходатають перед В.У.Ц.В.К. оставить хотя по одному колоколу

для призива віруючих на молитву і для тривоги в нещасних случаях.

Від Хрестовоздвиженської церкви Галицький
Від Покровської підпис (нерозб.)
5.01.1930 р.

Отримано 10.01.1930 р.

ДАКО. - Ф. Р.250. - Оп.1. - Спр.1537. - Арк.109.

Витяг
з протоколу ч.25 загальних зборів виборців с.Стара Осота,
відбувшись 5.02.1930 р.

Прибуло на збори – 385 осіб.

До президії зборів обрано:

1. Голова сільради Д.Редька
2. Від РВК - т.Тищенко
3. Від жінок - т.Болук Васька
4. Від школи - завшколою т.Проценко
5. Від середняків – Фесенко П.

Голова зборів – т.Редька

Секретар – т.Проценко

Питання 3 порядку денного:

3.Зняття дзвонів з церкви.

Доповідачі: т.Тищенко і т.Проценко. Представник від РВК т.Тищенко та голова Спілки безвірників Проценко яскраво змалювали картину, яку можуть принести користь дзвони, як їх переробити на сільськогосподарські знаряддя.

Заслухавши доповідачів, загальні збори ухвалили:

Зняти дзвони з церкви і передати на металторг для перетопки на сільськогосподарські оруддя. Менший дзвін (постовий) залишити при сільраді, яким можна буде довести сигнал на випадок якого-будь лиха.

Голова зборів підпис

Секретар підпис

ДАКО. - Ф. Р.1301. - Оп.1. - Спр.26. - Арк.26.

До Олександрівського РВК на Шевченківщині
села Ниж. Верещак парафіяльного
священика Петра Єфімовича

Прохання

Нижчеверещацька сільська рада об'явила мені свою постанову про висилку мене за межі округи як вредного і опасного. Представник району тов. Кропивницький пояснив мені причину мого обвинувачення: агітував серед селянства проти запису в СОЗ. Прохаю перевірити цей доказ очною ставкою тих, хто чув од мене подібне. Я уже похилий чоловік (59 років) і чесно прослужив в с.Н.Верещаки як священик 12 років.

Прохаю постанову Нижчеверещацької сільської ради про мене як заснованій на неправдивім доказі відмінити і оставить мене на місці.

10.02.1930 р. Прохач П.Єфімович
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.8. - Арк.320.

АНКЕТА

с. Кримки

Грушевський Григор Миколайович.

58 років, сім'ї 2 душі – він та дружина.

Яке господарство і скільки землі тепер – 1 хата, решту майна сплюндровано.

Оподаткувався прибутковим податком як піп.

Розкуркулений.

Позбавлений виборчого голосу як піп.

Попом по с.Кримки з 1900 р.

Характеристика:

В роки громадянської війни вів агітацію за незалежну Україну, розповсюджував літературу. В сучасний момент по розкуркуленню вибув в Медведівський район. Перебування такого надалі в селі неможливе як соціально-ворожого елементу.

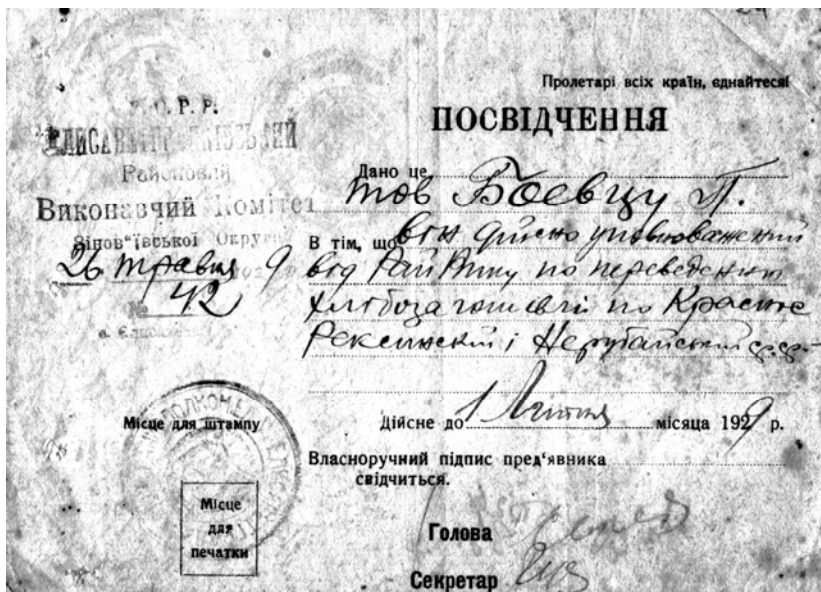
Голова сільської ради Цупренко Л.П.
ДАКО. - Ф. 1301. - Оп.1. - Спр.7. - Арк.297.

14. «ВИКАЧКИ ХЛІБА» В 1931 РОЦІ. ГЕНЕРАЛЬНА РЕПЕТИЦІЯ ГОЛОДОМОРУ

На початку 30-х років XX ст. поряд з «розкуркуленням» та «колективізацією» ще одна біда прийшла до селянських господарств – влада масово розпочала відбирати у селян **майже все зерно** – основу їхнього раціону. На мові тогочасної влади це безсоромно і цинічно називалося «викачкою» зерна, що здійснювалося «червоною мітлою».

У 1931 році «викачка» розпочалася не після жнив, як це було б логічним, а ще весною. Зокрема, на с.Бандурове «додатковий» план хлібозаготівлі наклали в березні 1931 року. Станом на 20 березня цей «додатковий» план село виконало на 100%. Однак селян зобов'язали здати «додатково до додаткового плану» ще 3500 пудів. Спромоглися зібрати лише 200 пудів, за що привселюдному шельмуванню на сторінках газети «Колективна праця» (1931. 20. 03.) піддали сільські комісії по хлібозаготівлі. Березень 1931 року був останнім місяцем, коли сільські ради повинні «стягти» з селян («куркулів») усі податки, але зробити цього не змогли. Зокрема, в Олександрівському районі в с.Вищі Верещачи стягли з «куркулів» тільки 16,7% податків хлібом, в с.Стримівка – 19,2%, в селах Бандурове та Китайгороді – 18,4%, у Соснівці – 15%. У цих селах «потурали куркулям», тож до кінця березня всі сільради мусили закінчити виконання планів, проводячи цю роботу під гаслом: «Хто має жаль до куркуля, той ворог трудящих!» Це звинувачення було вкрай небезпечним¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.20.03.

На фото: посвідчення Боевця П.¹⁵⁹ - уповноваженого по хлібозаготівлі в селах Красносілля, Рексине та Нерубайка Єлизаветградківського району. 1929 р. З фондів Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

«Максимальне обкладання» селянських господарств означало вилучення всього зерна. Тож хліб селяни вимушено почали ховати. Коли Бірчанська сільрада дала «...тверде завдання Мокроснопу Петру, то цей куркуль, скориставшись з того, що хлібозаготівельна комісія до нього м'якенько поставилася, змолотив хліб і замість одвантажити на пункт, закопав діжку жита та лантухи поховав у гній, а мед викачав дочиста з вуликів і закопав у загороді». Проте, сільрада все знайшла. «Актив села вкупі з колгоспниками вимагають кари для Мокроснопа та шкідника узагалі». Таку грізну, а для нас надзвичайно пізнавальну замітку за підписом «Активіст», надрукувала

¹⁵⁹ Боевцев Петро Іванович – член партії, працював в органах державної влади в 30-х роках. Знищений гітлерівцями в 1942 році.

13 серпня 1931 року кам'янська районна газета «Колективна праця». Великі відставання з виконаннями хлібозаготівельних планів у серпні 1931 року «по куркульських» господарствах зафіксовані в селах Вищі Верещаки, Голикове, Івангород, Красносілка, Омельгород. Голів сільрад Чернецького, Севастюка, Кучеренка, Коваленка, Куцішого відразу затаврували як таких, «що живуть у згоді з куркулем».

З метою «викачки» хліба райкоми партії створювали в 1931 році досить чисельні за кількістю бригади «уповноважених РПК по хлібозаготівлі», очолювані членами партії, бо на сільські хлібозаготівельні бригади, як це було в попередні роки, вже не покладалися. Зокрема, в постанові бюро Знам'янського РПК від 11 грудня 1931 року встановили останні терміни «хлібоздачі» для кожного села та створили бригади уповноважених. Так, в с.Цвітне прибули уповноважені по хлібозаготівлі Боккер (керівник бригади), бригадири Самарін, Астахов, двоє активістів з сусіднього села Красносілля та три особи – з с.Рексине. Досить чисельна «комісія» прибула «викачувати хліб» до Єлизаветградки: Філіпчук (керівник бригади), бригадири Козирєв, Шуригін, Нікітін, Бекашенко, 10 осіб з Трепівської МТС, 5 осіб з Шамівського технікуму. На «викачку» хліба до с.Федвар направили бригаду «активістів» з с.Цвітне – 10 чол., бригаду МТС – 10 чол., бригадирів Семка, Краліча, Козловського, Криворучка та керівника бригади Желдака. До 41 населеного пункту Знам'янського району (включно з райцентром), з метою виявлення прихованого хліба, прибули тоді понад 160 уповноважених РКП, наділених великими правами щодо конфіскації хліба. На допомогу їм приїхала бригада уповноважених з Одеського обкому КП(б)У та з м.Харкова – виїзна редакція столичної газети «Всеукраїнський пролетар на селі». Для допомоги «міським» хлібозаготівельним комісіям у селах створювалися «буксирні бригади» з «кращих» колгоспників, червоних партизан, комсомольців, учителів тощо, які, об'єднавшись, мали перевірити кожне без винятку

селянське господарство на предмет виявлення прихованого хліба. Для комісій вказали конкретні терміни здачі зерна та його кількість. Усіх уповноважених попередили, що у випадку невиконання визначених термінів та планів хлібоздачі вони притягатимуться не тільки до партійної, а й судової відповідальності¹⁶⁰.

Виконання плану хлібозаготівлі в 1931 році проголосили «боротьбою за хліб», «жовтневим (листопадовим, грудневим) походом за хліб», а тих, хто приховував хліб, прозивали «куркулями та його агентурою», що автоматично призводило до «розкуркулювання» та арештів.

ЗА 23 СЕРПНЯ ВИКОНАНО РІЧНОГО ПЛАНУ 27,2 ПРОЦ.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

**СОЦІАЛІСТИЧНИЙ
ТЕМП**

Орган РКП, РКН та райпрофради Знам'янського району.

№ 68 (154)

25 СЕРПНЯ 1931 року.

№ 68 (105)

Колгоспники — 29,5 процент

Одноосібники — 6,4 „

Куркулі — 8,6 „

Будь-що дати в серпні 60 проц.
річного плану.

Таких темпів ДАЛІ ТЕРПІТИ неможна

ТІЛЬКИ МІЦНО ВДАРІВШИ по куркулю законом 4 липня,
по опортуністичним тертям ВІДВОЛІ-НАНЬ — ПЛЯНА БУДЕ ВИКОНАНО

— ХТО НЕДООЦІНЮЄ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СЕНТОР-ТОЙ ЗБОЧИВ З ЛІНІЇ ПАРТІЇ —

Опортуністів Павленка, Виноградова, Волошина-гнати з партії.

Коли більшовина не захоплює більшовицький за-
пал—геть з партії.

Хлібозаготівлі — іскрит бездато-
ності.

Лисаветгородська сільрада, під керівництвом голо-
ви сільради Плянення не
спромогла забезпечити ви-
конання хлібозаготівельних
завдань так, як цього вима-
гає партія і уряд. Боротьба
за хліб не стала для сільра-
ди за єдину класову, біль-

шувинську, боротьбу. Сам
голова не засмучується до-
го в кабінеті. Він буває там
тільки від 12 до 4 години
дня...
Тоді як у Лисаветгородській
можна дістати не гіршу
молотарку ніж у Знам'янці,
Павленко, пославшись на
те, що хворт на грип, залд-

На поміч відсталим.

Артіль „Хлібороб“ Красносільської сільради, закін-
чила молотбу 15 серпня. Успіхів молотби ми домоглися
тому, що працювали бригади вдень і вночі, біля трьох
молотерок.

Тепер наша артіля одною молотаркою допомагає Чу-
тівському підлісництву. Рештою, двома молотарками змо-
жемо також дати допомогу відсталим.

Андрієв.

Всі сили комсомолу — на успішне виконання хліб-

На фото: фрагмент знам'янської районної газети
«Соціалістичний темп» з закликами «міцно вдарити по
куркулю». 1931 р. 25.08.

¹⁶⁰ Газ. «Соціалістичний темп», 1931. №119 (154).

Методи, якими здійснювалися хлібозаготівлі в 1931 році в селах нинішнього Олександрівського району, виявилися такими: в с.Красносілля за кожною вулицею (Ленінська, Серединська, Переселенська, Чигиринська, Щурівська) були закріплені бригади «буксирників», які обійшли в пошуках хліба кожен двір, не оминувши клунь, комор, горищ будівель тощо. Тож у селянина Зіноватного М., попри всі його намагання переховати хліб, знайшли 8 пудів захованої пшениці, 7 пудів жита, 2 пуди ячменю та 2 пуда проса, які вилучили. У кандидата в члени партії, активіста Булаха Павла, знайшли 13 пудів пшениці. Бригада «буксирників» на вул. Чигиринській у селянина Бевза виявила 25 пудів хліба. При конфіскації хліба Бевз накинувся з косою на голову сільради Голуба.

У пошуках прихованого хліба активну участь взяли місцеві комсомольці Лобач Г., Ноздря О., Савельєв Т., Губа М., Цегельник М., Барабаш, Чупордя І., Свердел П., Токар М. Красносільські комсомольці дали «ленінську обіцянку бути й надалі пильними вартовими й активними помічниками партії в боротьбі за хліб на успішне виконання й перевиконання річного пляну хлібозаготівель»¹⁶¹.

Наслідком дії «буксирників» у с.Красносілля була масова «добровільна» здача селянами «хлібних лишків».

«Цей хліб ми раніше приховали, - заявили одноосібники буксирній бригаді. Приховати його нам допоміг куркуль, поширюючи чутки про поголовне вилучення хліба для пролетаріату. Тепер, наслідком проведеної з нами масово-роз'ясовчої роботи, ми побачили свої помилки, рішуче звертаємо з куркульського шляху й прихований хліб здаємо державі»¹⁶².

Одночасно 100 буксирників «працювали» на хлібозаготівлі в с.Єлизаветградка, поділивши село на 12 кутків.

Бригадир Брижицький зі своєю бригадою на кутку № 11 Єлизаветградки «заготував» 62,6 цнт хліба. У той же час

¹⁶¹ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.№93 (128).

¹⁶² Там само. 1931.№110 (145).

бригадир Касімов на кутку № 5 не «заготував» жодного кілограма. Справи по хлібозаготівлі в селі «покращилися» тільки тоді, коли з артілі «Комінтерн» вигнали «явних куркулів»¹⁶³.

У с.Красносілка організували 10 куткових бригад з активу села, на яких сільрада поклала відповідальність за виконання плану певним кутком. «Жодного центнера хліба приватникові, всі лишки державі» - проголосили в с.Красносілка. Наслідки «викачки лишків хліба» в с.Красносілка вражаючи – «куркулі-експертники» виконали тверді плани впродовж 10 днів на 101%, а станом на 27 вересня річний план хлібозаготівлі перевиконали – село здало 17 674 центнерів зерна, продемонструвавши «зразки справжньої героїчної відданості соціалістичному будівництву». Незаперечна заслуга в цьому місцевої парторганізації, яку очолював Г.Беркін. Передовий досвід хлібозаготівлі в с.Красносілка висвітлений на сторінках газети «Коллективна праця» в номері за 15 жовтня 1931 року під рубрикою «Колгоспи, слухайте про досвід Красносілки!»

Ця газета, звичайно, згодом замовчить той факт, що через рік голодною смертю помруть 35-40 відсотків жителів Красносілки, а попухнуть від голоду 80%. Смерть 286 жителів Красносілки встановлено за даними «Книги актів реєстрації цивільного стану» за період з 5 січня по 15 липня 1933 року, а ще 390 прізвищ загиблих від голоду віднайшли пошуковці. Всього встановлені імена 676 жителів Красносілки, які померли голодною смертю в 1932-1933 роках¹⁶⁴.

Крім, власне, плану хлібозаготівлі, на села «спускали» ще й «окремі» плани здачі хліба. Села тогочасного Знам'янського району в 1931 році здавали певну кількість хліба на: 1. Оборону країни. 2. На користь «ТСОавіахему». 3. На МОДР. 4. На побудову літаків «Чекіст Знам'янщини».

¹⁶³ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.№118 (153).

¹⁶⁴ Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Кіровоградська область. – Кіровоград, 2008. – С.425.

Села нинішнього Олександрівського району в 1931 році здавали хліб на будівництво літака «Культурна революція»¹⁶⁵.

На фото: активісти сіл Хайнівка та Ставида. 20.03.1931 р. З фондів Олександрівського районного краєзнавчого музею.

У с.Сентове сільрада, з метою максимального виконання планів хлібозаготівлі, постановила: «Змолотити хліб куркульських господарств». Для цього створили бригади активістів, які розійшлися селом у пошуках необмолочених кіп пшениці. Коли така бригада прийшла до двору «куркуля» Руца М., щоб насильно змолотити звезений селянином з поля хліб, господар став на захист свого хліба. Він накинувся на активіста Живіцького і розірвав на ньому одяг. Невідомо, чи змолотили активісти хліб у сентівського «куркуля» Руца, але вчинок селянина

¹⁶⁵ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.№61 (98).

сільська влада кваліфікувала як антирадянський, тож над ним напевне що вчинили суд – так вимагав актив села.¹⁶⁶

У колгоспників артіль «Червона зірка» с.Буквар Павлікової Я. та Касьяненко знайшли 104 пуди хліба. Відразу «куркульське лице ворога було викрито» та за постановою загальних зборів їх виключили з колгоспу. Така ж доля чекала «рештки куркулів», які «засіли» в колгоспі – Криворучка, Бабинну. Їх затаврували як «куркульський намул»¹⁶⁷.

Заховав у густих бур'янах 15 пудів хліба член сілради с.Михайлівка Кімлач Іван та «ще й залишив собі їсти» – обурювалися члени бригади газети «Соціалістичний темп» Григір, Тарасенко, Коновалов, які цей хліб знайшли та вимагали «шкідникові суворої кари»¹⁶⁸.

*На фото: молодь с.Красносілка. 30-і роки XX ст.
З архіву М.М.Коломійця.*

¹⁶⁶ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.25.08.

¹⁶⁷ Там само, 1931.№109 (144).

¹⁶⁸ Там само, 1931.№93 (128).

Під час хлібозаготівлі 1931 року чимало голів сільрад, голів колгоспів, рядових колгоспників ще мали мужність виступити проти нереальних планів здачі хліба. В газетах таких сільських керівників називали «опортуністами, хникачами, примиренцями до класового ворога – куркуля, куркульськими агентами», що становило реальну загрозу їхньому життю. «Куркульським повпредом» проголосили на сторінках районної газети голову правління артїлі ім. Ворошилова Цвітненської сільської ради Виноградова, оскільки той мав мужність заявити уповноваженому РПК Беккеру про хлібоздачу таке: «Наданий нам плян – нереальний! І більше не вивезу жодного фунту!»

«Протиколгоспними, куркульськими» назвали дії голови правління колгоспу «Перемога» Федварської сільради, який відстоював тверді переконання в тому, що «треба в першу чергу засипати свої комори, роздати на їдців, а потім ... хлібозаготівля!». «Центр хоче залишити колгоспників без хліба. Я на це не згоден, хай хоч сам Косіор приїздить, а хліба не повезу!» - заявив голова артїлі «Змичка» с.Красносілля Лагно. «Наші куркулі – це не куркулі, в них справді немає хліба!» - говорив на партзборах член партії Гончаренко з с.Красносілля.

«Не наша справа його шукати. Коли треба буде, колгоспники самі здадуть!» - заявив буксирній бригаді та виїзній редакції газети «Всеукраїнський пролетарий» голова артїлі ім.Крупської Бевз Петро. Всіх їх – Голуба, Лагна, Кигима, Гончаренка проголосили «махровими опортуністами, винними в зриві хлібозаготівель» в с.Красносілля¹⁶⁹.

Суть справи щодо хлібозаготівлі, наслідки, що їх несе «викачка» хліба для селян, добре зрозуміли члени артїлі «Червоний орач» Григорівської сільради. На колгоспних зборах, коли обговорювалися питання хлібозаготівлі, колгоспники Муленко Ф., Меркетенко І., Муленко В., Сліпченко М. заявили: «Заберуть хліб, подохнемо з голоду,

¹⁶⁹ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.№106 (114).

гине люд!», за що відразу прозвані «шашелями, відвертими куркульськими посіпаками»¹⁷⁰.

На засіданні пленуму Ставидлянської сільради, де розглядалося питання виконання плану хлібозаготівлі, в дебатах на доповідь голови сільради виступив член сільради Погорілий Петро, який заявив: «План нереальний, що спочатку треба собі хліб розділити, а тоді вже й державі». Його підтримав Іщенко Олександр. Обоє після цього виступу проголосили «підкуркульниками, прибічниками глитайні, куркульськими агітаторами, зривниками хлібозаготівлі»¹⁷¹.

Коли на пленумі Стримівської сільської ради голова сільради «підняв питання про надання твердих завдань «куркулям», член президії Браславський Д. «...аж підскочив: «У нас куркулів уже немає, нема кому й накладати тверді завдання!» – став кричати він. Цю думку підкуркульника підтримують і його однодумці, як Пшенична Олена, Денисенко Пріська, Пересулько Х., що зірвали куткові збори по хлібозаготівлі»¹⁷².

Попри всі намагання, виконати хлібозаготівлю в повному обсязі в 1931 році села не змогли (у постанові бюро Знам'янського райкому КП(б)У від 26 грудня 1931 року відзначалося, що план на 25 грудня виконаний лише на 72,3 %). Тому деяких керівників виключили з партії, зняли з роботи та віддали до суду, деякі колгоспи та партійні організації розпустили, а багатьох селян - «злісних» нездавачів хліба заарештували та засудили, чимало «розкуркулили», відібравши все майно «на покриття боргу» за невиконання «твердого плану хлібозаготівлі» та розпродавши його на «привселюдних тограх», або, за тодішньою риторикою, на «червоних базарах». Тільки в с.Красносілка за період хлібозаготівлі впродовж 1931 року (до 1 листопада) за невиконання «твердого плану» розкуркулили 39 селянських

¹⁷⁰ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.25.08.

¹⁷¹ Там само, 1931.30.07.

¹⁷² Там само, 1931.2.06.

господарств, відібрали землю, реманент в 77 селянських родин та ще й оштрафували. .

На фото: актив колгоспу «Червоний промінь» с.Красносілка: сидять (зліва направо) – Пишк (Ковальчук) Г.І., Лень Ф.В., Шевченко М.А., Лень Й.А., стоять (зліва направо) – Винник П.І., Гончар А.К., Бойко І.В., Карташов Ю.Т., Уманець О.Я. Середина 30-х років XX ст. З архіву М.М.Коломійця.

Дісталось й «партійцям», зокрема, нарсуд Знам'янського району засудив на два роки позбавлення волі голову колгоспу «Комінтерн» с.Єлизаветградка Добровольського, який «змовов без підстав 300 пуд. зернохліба, та, підпавши під куркульський вплив, своєю правоопортуністичною практикою зривав хлібоздачу»¹⁷³.

Репресії проти селян нашого краю цим не вичерпалися. «Будь-що до 1 січня остаточно виконати хлібоплян» - все ще продовжувала закликати знам'янська районна газета «Соціалістичний темп». «Рішучим наступом на куркуля,

¹⁷³ Газ. «Соціалістичний темп», 1931.№116 (151).

боротьбою з опортуністичними самопливними методами роботи – забезпечимо успіх хлібозаготівель! Жодного центнера хліба приватникові!» - друкувала гасла кам'янська районка «Колективна праця». За невиконання планів хлібозаготівлі в 1931 році деякі села нинішнього Олександрівського району влада почала заносити до «чорних таблиць» (у 1932 та 1933 роках їм на зміну придуть страхітливі «чорні дошки»). На 15 серпня 1931 року до «чорної таблиці» вписали села Івангород, Китайгород, Омельгород, Поселянівка, Стримівка¹⁷⁴.

1 вересня 1931 року окремі голови колгоспів та сільрад нинішньої Олександрівщини, як от: Чернов (Красносілка), Костюк (Ясиноватка), Завалько (Бовтишка), Довбня (Янівка), Ткаченко (Нижчі Верещаки), Кропивницький (Кримки), отримали звинувачені не тільки в тому, що «не дали гідної відсічі куркульським елементам серед колгоспників, а що допустилися великої помилки при видачі натуравансів при виконанні планів хлібозаготівель». Постановою бюро Кам'янського райкому КП(б)У їм винесли догани¹⁷⁵.

У перекладі на сучасну мову вчинок цих сільських керівників варто розуміти так: 1. Восени 1931 року вони видали селянам частину зерна з нового врожаю, чого, на думку районної влади, непотрібно робити. 2. З колгоспів не вигнали жодного колгоспника, проте, на думку влади, треба було покарати кількох колгоспників, виключивши їх з колгоспів та оголосивши «куркулями» з усіма наслідками, що несло тавро «куркуль» - для залякування решти колгоспників. 3. На багатьох селян не наклали твердих планів зерном та не примусили їх віддавати все зерно - і те, що селяни отримали як «аванс», і те, що вони виростили на своїх куцях присадибних ділянках. Цим, на думку влади, припущена велика помилка: досить проголосити кількох селян «куркулями-експертниками», тож на протязі 48 годин вони самі б принесли зерно.

¹⁷⁴ Газ. «Колективна праця», 1931.18.08.

¹⁷⁵ Там само, 1931.5.09.

З 1931 року селян краю зобов'язали здавати, крім зерна, ще й картоплю, курей, городину тощо. На 1 серпня 1931 року з сіл нинішнього Олександрівського району мав відправитися «червоний ешелон з овочами» в промислові центри країни (з території нашого краю в 1931 році відправлялися ще й зернові «червоні валки» імені IV останнього року п'ятирічки, імені III-ї Всеукраїнської та XVII-ї Всесоюзної партконференцій).

ХЛІБНА КАРТКА Ч 177

На _____ м-ць 1931 р.
Гром. _____

Видана Златопільським Споживч. Т-вом
_____ 1931 року

кількість | Основних норма
душ | Утриман. норма

належить хліба в день _____

Примітка: 1.) Передавати картку інш. особам забороняється. Виявлення подібних фактів потягне за собою позбавлення пайовика права на одержання продуктів.
2.) Не одержаний хліб за попереднє число в наступне число не видається.
3.) Загубивши картку пайовик до одержання нової хліб не одержує, що загублена картка негайно позбавляється.

Голова Златопільського Т-ва _____
Г. Якимчук

На фото: місячна картка на отримання 400 гр. хліба. 1931 р. Віднині й на довгі роки наперед вся країна хронічно недоїдатиме, а селяни, основні виробники хліба, періодично голодуватимуть – їм картки не видавалися. З фондів Олександрівського районного краєзнавчого музею.

Ще одне велике лихо прийшло до селянських сімей – в обов'язковому порядку вони зобов'язувалися виплачувати щорічну державну позику, розміри якої довільно

накладалися на господарів сільськими радами. За невчасну сплату за неї селян штрафували.

Настирливими обшуками селянських подвір'їв (до розвалювання печей та коминів, колупання долівок та стін тоді ще не додумалися) та накладанням величезних планів з Олександрівщини в 1931 році «викачали» майже все зерно. «Розкуркулення», створення колгоспів та конфіскація всього хліба з господарств селян, відбирання в них майна, обкладання позиками, різноманітними податками та штрафами призвели до неймовірного зубожіння сільських жителів. Голод стояв на порозі всіх родин хліборобів. Все це були складові масового винищення українського селянства, у тому числі й на території сучасного Олександрівського району.

Десь там, у безвісті, на чужині, покояться тисячі наших земляків, які могли стати вченими, винахідниками, поетами, художниками чи, просто, - трудолюбивими хліборобами... Чи постукає колись у наші зчерствілі серця прах їхніх невинно погублених життів?...

Мовою документів:

Бандурівській сільській раді

Список с/г млинів, призначених для перемоу селянського збіжжя на разовий помол в 1928 р.

Назва млина, або прізвище був. власника	Хто нині експлуатує млина	Місце знаходження
Галаган Пустовіт Бабенко Л. с/г артіль «Червона Нива»	Галаган Пустовіт Бабенко Л. -//-	Красносілка Красносілка Ясиноватка Бандурове

ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.58.

До сільрад району
За розпорядженням голови РВК на підставі одержаної директиви
окрторгвідділу, повідомляємо, що діючими на кампанію 1928/29
років залишено такі олійниці:

[...]

Ясиноватка - Бабенко,

Ставидла - Пронькін.

Тому сільраді слід пропонувати, аби: 1). Решта олійниць не
працювала. 2). Поставити до відому володільців та орендарів
олійниць, що під карною відповідальністю їм забороняється
купівля, заготівля та комерційна переробка та переробка
олійнасіння для потреб сільського населення.

3.09.1928 р.

Секретар РВК Нагорнюк

ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.59.

Відомість про стан колективізації в с.Бандурове
по стану на 28.XII.1930 р.

1. Всього колгоспів, в т.ч. артіль - 1.
2. Всього в селі господарств – 295 дворів.
3. В т.ч. куркульських – 7.
4. Що не займаються хліборобством – 3.
5. Колгосп має всього худоби – 46.
6. 3 дня усуспільнення – 46.
7. Подано нових заяв до вступу – 2.
8. 3 них прийнято – 0.

28.XII.1930 р.

Голова підпис (нерозб.)

Секретар підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.4. - Арк.29.

Список громадян, які вступили до колгоспу
«Червона нива» до 15 лютого 1931 р.
с.Бандурове

1. Юрченко Олександра
2. Кулинич Марина Хар.

- 3.Ткач Федь Кирилович
4. Шпильовий Панас Ів.
5. Кучеренко Семен Вас.
- 6.Павленко Мирон Кал.
- 7.Шишак Антон Марк.
- 8.Щорба Одарка Сав.
- 9.Павленко Антон Гавр.
- 10.Болюк Самійло Хом.

21.02.1931 р. Правління колгоспу підписи (нерозб.)
ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.77.

Колективізація по с.Бандурове на 28.03.1931 р.
Є дворів – 306.
З них в колгоспі – 263.
Коней усіх – 157.
Усуспільнених – 117.

Голова сільради підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.132.

АКТ¹⁷⁶

1931 року червня 16 дня комісія в складі голови СКНС Стельмах Зинона М. та Крамаря Івана Дан., Фундерата Степана К., Товстолита Тимка Л. склали цей акт в слудуючім:

Крамаря П.Й. затримано, на його майно накладено арешт. Майно слідує: хата, корова з телям, 2 лави, сундук, 4 пуди муки.

Доручено вище згадане майно ними передати під розписку Ниші Олек. Дмитр.

Про що й складено цей акт.

Комісія голова СКНС (підпис)
 Крамар
 Фундерат

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.4.

¹⁷⁶ Події відбуваються в с.Красносілка.

Протокол 23

засідання президії Красносілківської сільської ради, що відбулося 26.XII. 1930 р. в складі голови с/р Мережі О.Л., членів президії – Новаковського, Завгороднього, голови бурякотовариства Нашя П.Г., Мандзюка С.К. та уповноваженого райсельбанку т.Ламтка.

Слухали. Розгляд списків громадян села, яким доведені тверді завдання по реалізації позики 5 в 4 роки і які уперто відмовляються від придбання такої.

Ухвалили. Вважаючи на то, що нижчеперелічені громадяни одержали повідомлення на придбання позики 5 в 4 роки, до цього часу такої не придбали та і надалі категорично відмовляються від придбання такої, ставляться до цієї справи надзвичайно злосно та вперто, а тому таких необхідно оштрафувати кожного в такому розмірі:

1. Винник Максим Теофанович – 50 крб.¹⁷⁷
2. Вітренко Іван Опанасович – 50 крб.
3. Витріщак Федір Мик. – 25 крб.
4. Кругляк Федір Йосипович – 35 крб.
5. Витріщак Федосій Іванович – 25 крб.
6. Загородній Логин Мих. – 25 крб.
7. Шпичак Семен Феоктистович – 25 крб.
8. Витріщак Микола Васильович – 100 крб.
9. Витріщак Гриць Павлів – 25 крб.
10. Загородній Тиміш С. – 25 крб.
11. Крамар Фанасій Дмитрович – 50 крб.
12. Богач Кирило Ів. – 25 крб.
13. Петренко Павло Юхимович – 25 крб.
14. Дзюра Іван ... (нерозб.) – 50 крб.
15. Крамар Давид Устинович – 50 крб.
16. Криворот Левко Вас. – 25 крб.
17. Мудрицький Гриць Яв. – 20 крб.

[...]

Голова сільради підпис

¹⁷⁷ За цю суму в той час можна було купити хату з клунєю та деяким реманентом.

Члени президії підписи

Секретар підпис

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.5.

АКТ¹⁷⁸

Вилуч ... (нерозб.) Крамар Семен Семенович

В погрібі картоплі 5 пудів, буряка 15 пудів, 2 діжки – одна з борщем, одна – з капустою, 2 поросят, 1 порося синове. Повітка і ясла – одні, яра солома – пів засторонка, солома 4 сажні, 1 вила, 8 штук колод вербових, дров ½ метра вербових, хата.

Підписи (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.30.

УСРР

Красносілківська сільська рада

Кам'янського району

Шевченківського округу

1.XI. 1931р.

с.Красносілля

Начальнику Кам'янської райміліції

На Ваше запитання 31.X.31 р.ч.1421 сільрада повідомляє, що з початку кампанії по 1.XI.31 р. розкуркулено господарств за невиконання пляну хлібоздачі: куркульських заможних – 6, середняцьких – 39 господарств, а разом 39 господарств, а також в біжучу кампанію за невиконання агромінімуму відібрано землю, реманент та оштрафовано 77 господарств: куркульських – 3, середняцьких – 69, бідняцьких – 5.

Голова сільради підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.6.

АКТ

1931 р. 3 червня я міліціонер Каменської райміліції Цвіркун М. присутності громадянина села Красносілка Скачка Дмитра

¹⁷⁸ Речі вилучили в жителя с.Красносілка.

склавши цього акта на гром. села Красносілки Макозєбова, що в громадянина села Красносілки було знайдено сало куркульське йому було оголошено що сало забране і одправлено в сільську раду.

Міліціонер підпис

Хазяїн підпис

Понятий Скачко підпис

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.11.

Опись майно¹⁷⁹

29.5.1931 р. громадянки Завгородної Домахи

Склад комісії: Коломієць Петро, Наній Пантелій¹⁸⁰, младший виконавець Юрченко Ніна.

Подушка – 1,

мішків – 7 шт.,

рушники – 3 шт.,

сорочки женські – 3 шт.,

піджак на ваті старий – 1,

халява одна нова – 1 шт.,

казани лужні – 2 шт.,

Будинки:

хата - 1,

сарай – 1,

коморя – 1.

При чем розписуємося

Підписи (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.14.

Торговий лист

уповноваженого Красносілківської сільської ради Кам'янського району Шевченківського округу на продаж майна гр. Кругляк Федір Йосипович за невиконання пляну хлібозаготівлі.

¹⁷⁹ Майно описане в жительки с.Красносілка.

¹⁸⁰ В 1943 році Наній Пантелій Григорович розстріляний загоном УПА як активний учасник «суцільної колективізації села».

Перелічені речі, що призначені на продаж	Оцінено за описом	Найвища запропонована ціна	Розписка про заплату грошей і одержання придбаного майна
Хата під соломою	30 крб.		
Повітка під соломою	20 крб.	21,75 крб.	«Спільне життя»
Клуня			
Сани			
Дошки 4 шт.	2 крб.	2,09 крб.	Школа
7 арш.			
Віз парокінний	10 крб.	10,15 крб.	«Промінь»
Сіно 2 вози	5 крб.	5,05 крб.	«Спільне життя»
Матеріал	1,50 крб.	1,60 крб.	Школа
Дошок 17 шт.	3 крб.	3,40 крб.	«Спільне життя»
Пилконож	0,15 крб.	0,23 крб.	Школа
Струмент 3 шт.	3,20 крб.	3,23 крб.	«Спільне життя»
Пилка	0,30 крб.	0,63 крб.	«Спільне життя»
продовж.			
Часи стінні	0,50 крб.	0,51 крб.	«Спільне життя»
Драбина возова	1 крб.	1,05 крб.	«Червоний промінь»

Всього 49 крб.69 коп.

Підпис (нерозб.)

ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.148.

1930 р., 22 жовтня¹⁸¹.

Склали цього акта комісією хлібозаготовчою – голова комісії Натяган Антон Д., член комісії Витрішак Захарко В., уповноважений от с/ради Іщенко Петро Ів. Склали цього акта на громадянина Витрішаку Василя Сем. за невчасне виконання плану хлібозаготівлі котрий покладений на нього в кількості 220 пуд. Передати цього акта для накладання штрафу.

¹⁸¹ Події відбуваються в с.Красносілка.

Голова хлібозагот. комісії А. Натяган
Член комісії Витріщак
Уповноважений с/р Іщенко П.
ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.189.

Опись¹⁸²

майна гр. Витріщака Василя Сем. за невиконання своєчасно
 плану хлібозаготівлі в кількості 220 пуд.

- 1.Хата під зал. 1 - 40 крб.
- 2.Повітка під солом. 1 – 20 крб.
- 3.Клуня під солом. 1 – 25 крб.
- 4.Жито 10 – 35 крб.
- 5.Пшениця 10 – 50 крб.
- 6.Жатка полем. 1 – 3 крб.
- 7.Ясла 1 – 1 крб.
- 8.Стовпи 13 – 5 крб.

Голова хлібозагот. комісії А. Натяган
Член комісії Витріщак
Уповноважений с/р Іщенко П.
ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. – Спр.2. - Арк.190.

Акт¹⁸³

1930 г. дня 13 листопада составлен настоящий акт на комісію по сприянню хлібозаготовки кутка В.Салогубівка, при проведенні в 11 часов вечера виявлено, что работа по хлебозаготовке не переводилась совершенно, можно заключить из того, что «штаб» был закрыт и даже огонь потушен, в «штабе» не было ни одного человека из членов комиссии.

Чл. голов. комисии підпис (нерозб.)
Член с/ради підпис (нерозб.)
ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. - Спр.2. - Арк.55.

¹⁸² Описано майно жителя с.Красносілка.

¹⁸³ Події відбувалися в с.Красносілка на нинішній вулиці Верхня Салогубівка.

Кам'янський РВК
Смілянській прокуратурі
12.X.1933 р.

Відповідь
на заяву гром. с.Красносілка Чухна М.А. в справі вилучення
майна

Справу Чухна М.А. було перевірено на місці інспектором РВК в присутності представника с/ради, інспекції РСІ, а за відсутності гром. Чухна в вирішенні його справи участі не приймав.

При перевірці встановлене слідуюче:

1. Господарство Чухна до революції кулацьке, яке мало 6.0 га та оренди 5.0 га, коней трое, корів дві, свиней великих ... (нерозб.), овець 25-30, пасіки 25 улів, клуня, сарай, комора, ... (нерозб.). Найманою працею користувався, постійно й сезонно.

2. Після революції це саме та добавлено орної землі до 10 га.

3. 1931 році Чухну як кулаку (найміцніше в с.Красносілці) Красносілківською сільською радою було доведено тверді завдання по хлібозаготівлі та м'ясозаготівлі, яких Чухно виконати відмовився, що примусило с/р оштрафувати Чухна, але й штрафу теж відмовився платити, за що сільрада описала й продала з прилюдних торгів все господарство Чухна в покриття штрафу.

Голова РВК Цесарський
Інструктор Вітер
ДАКО. - Ф. Р. 2049. - Оп.1 доп. – Спр.2. - Арк.2.

Відомість
про рух людності в к-пі «Спільне життя» та тваринництва по
стану на 27 травня 1932 року.
с.Красносілка

В колгоспі всього господарств – 917.

В колгоспі всього душ – 3244.

В.т.ч. працездатних – 1778.

В т.ч. підлітків – 70.

В колгоспі робочих коней – 373.

В колгоспі рогатої худоби всякого віку – 55.

Теляча ферма в колгоспі - 135 шт.

Свинарська ферма – 99 шт.

В т.ч. свиноматок – 49 шт.

В колгоспі кроляча ферма – 65 шт.

Голова колгоспу Панасенко

ДАКО. - Ф. Р.2049. - Оп.1. - Спр.4. - Арк.2.

Історико-краєзнавче видання

Іван Данилович ПЕТРЕНКО

**РОЗКУРКУЛЕННЯ
ТА ІНШІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
ПРОЦЕСИ НА ОЛЕКСАНДРІВЩИНІ
В 30-х РОКАХ XX ст.**

Підписано до друку 21.03.2011 р. Формат 60х84 1/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Гарнітура Arial.
Ум.друк.арк. 16,28. Тираж 200. Зам. 366.

Комунальне підприємство “Центрально-Українське видавництво”.
Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.
Тел.: (0522) 24-25-96, 24-48-51.

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції від 27.12.2004 р., серія ДК № 2051.